

ليکوال: دکتور نجيب کيلاني

ژباړن: عبدالصبور غفورزی

د پامير په لمنو کې

۱۴۸

Ketabton.com

الحمد لله
الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا
هدى الله لنا

اهداء

هغه عزتمن انسان ته چې :
د وحي په رڼا کې يې د دارينو د سعادت
لاره موندلې ، د ژوند په ټولو چارو کې
يو اخي د الله (برحق معبود) بندگي منلې ، په
الهي امر د بشريت حقيقي نیکمرغۍ لپاره
د طاغوت (باطلو معبودانو) د نابودولو ملا تړلې
او تر هدف يا شهادت پورې له خالق سره په
ژمنه لکه پامير ټينگ پاتې شوی ، ددې وړې
هڅې زيار اهداء کوم .

(ژباړن)

ديپامير په لمنو کي

ليکوال : دکتور نجيب "گيلاني"

ژباړن: عبدالصبور "غفورزی"

د کتاب پیژندنه :

د کتاب نوم : د پامیر په لمنو کې

لیکوال : دکتورنجیب «گیلاني»

ژباړن : عبدالصبور «غفورزی»

کمپوز : مولوی نور محمد

د پښتۍ ډیزاین : فیهاش

د چاپ تاریخ : ۱۴۲۷ هجری قمری - ۱۳۸۵ هجری لمریز

تعداد : ۱۰۰۰ جلد

خپروونکی : میوند خپرندویه ټولنه او مطبعه

کابل : دفارمیسۍ دریاست تر څنگ ، مطبعه ، معارف ته مخامخ

تېلفون : ۲۱۰۳۵۶۹ موبایلونه : ۷۰۲۸۴۹۵۴ ، او ۷۰۲۹۵۲۱۴

او د صدارت څلورلاری ، د سبا کتابخانه ، تېلفون : ۲۲۰۰۴۵۵

موبایل : ۷۹۳۲۰۳۶۶ ، پوسټ بکس : ۱۲۷۸

E-Mail maiwand@asia.com

د چاپ ټول حقوق محفوظ دي

د ژباړې سریزه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد المرسلين محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين وعلى من اتبع هداه إلى يوم الدين ... وبعد :

شرقي ترکستان چې اوس مهال تقريباً (۱۷۱۰ز) زره کيلو متره مربع مساحت او (۱۵) ميلونه وگړي لري ، په (۹۶) هـ ق کال د اسلامي فاتحانو نوميالي سالار قتيبه ابن مسلم الباهلي په لاسونو فتحه او د اسلام رڼا ور رسېدلې ده.

چينايانو دغه ټاټوبي په (۱۸۷۸) م کال هغه مهال ښکېل کړ چې سلطان يعقوب بېگ (۱۸۶۳ - ۱۸۷۸) م پرې واکمن وو، او تر نيولو وروسته د شرقي ترکستان نوم يې په (سنکيانگ) بدل کړ چې د (نوې مستعمرې) په معنی ده ، د دغه ملک مسلمانانو د پرديو يرغلگرو خلاف بار بار پاڅونونه وکړل او په سلگونو زره پکي شهيدان شول ، دمبارزې په اوږدو کي يې لومړی ځل په (۱۹۳۳) م کال تر کستاني جمهوريت تاسيس او اعلان کړ، مگر لږه موده پس د استعمارگرو له خوا ړنگ کړای شو ، او په دوهم ځل په (۱۹۴۵) م کال يې جمهوريت بيرته اعاده کړ چې په (۱۹۴۶) م کال کي مسلمانانو د روسانو په سخت فشار د چينايانو له سروال جنرال (شانگ کاي شېک) سره د ذاتي استقلال په بدل کې سو له وکړه خو چينايي حکومت پخپلو ژمنو ټينگ پاتې نشو او ښکېلاکگر پوځونه يې په (۱۲ - ۱۰ - ۱۹۴۹) م تاريخ شرقي ترکستان ته ور ننوتل .

ماوونېستي کمونستانو هم (۱۹۴۹ - ۱۹۶۵) م دخپلې واکمنۍ په دوران کي لکه د خپلو اسلافو په څير ډيرې ناخوالې پر دې کړېدلي اولس راوستلې ، شاوخوا (۱۲۰) زره دعلم ، فن او فرهنگ خلک يې ترې شهيدان کړل ، اسلامي املاک ، مؤسسات او شتمنۍ يې مصادره کړې ، د انقلاب ضد عناصرو د ټکولو په نامه يې ټولې اسلامي ډلې او ټولنې تر يرغل لاندې

ونیولې او له یوه سره یې نابودې کړې ، د ترکستاني مسلمانانو د هویت د له منځه وړلو او د نړۍ له نقشي څخه ددغه اسلامي ملک د محو کولو په موخه یې دچین له مختلفو سیمو څخه دبودایي چینایانو په اجباري کډونې او په شرقي ترکستان کې په میشتونې پیل وکړ .

په شرقي ترکستان کې په (۱۹۴۹) م کال د بودایانو له اجباري میشتونې مخکې مسلمانان ۹۵% او بودایان ۵% ول ، چي له میشتونې وروسته د بودایانو فیصدي ۴۷% ته لوړه ، او د مسلمانانو فیصدي ۵۳% ته را ټیټه شوه ، چي بنایي په راتلونکي کي تر دې هم را ټیټه شي ځکه دچین لوړ پوړو چارواکو په څرگنده ویلي : (دغه مسلماننه سیمه د ۲۰۰ ملیونو چینایي بودایانو د مېشتېدنې ظرفیت لري !) .

دچین مشهور انقلاب (۱۹۶۶-۱۹۷۵) م کلونو په دوران کي چې په فرهنگي انقلاب شهرت لري د ملک ټول مساجد وټړل شول او مسلمانان له مذهبي شعارو منع کړای شول ، ټول اسلامي کتابونه ممنوع اعلان شول ، په عربي ژبه او حروفو لیک لوست بند او چینایي ژبه پر مسلمانانو تحميل او لازمي شوه .

شرقي ترکستان د لوی اسلامي جسد یوه برخه ده ، لکه اندلس ، فلسطین ، کشمیر او ..... چې د اسلام د دښمنانو له خوا غصب شوېده ، او د اسلام حنیف دین چې پدې خاوره کې د تاریخ په اوږدو کې فعال حضور درلود ، اوس د له منځه تلو او محوکیدو په حال کې دی .

مونږ مسلمانان چي ددیني اصولو په اساس مکلفیت لرو په ستونزو کې خپلو ورونو ته د مرستې او ژغورنې لاسونه ورکړو ، د عربي نړۍ نامتو ادیب دکتورنجیب گیلاني هم بنایي همدې مسولیت ته د پاملرنې ، عقیدوي او انساني تړاو په بنسټ دشرقي ترکستان دغه لویه غمیزه دقیقه تر غور لاندې نیولې او بیایي د اوږدو مبارزو دلړیو دیوې برخې هنري

انځور پدې موخه چي غميزې ته د مسلمانانو مخه ور واړوي او له اسلامي بدن څخه تقريباً ديوې غوڅې شوې ټوټې د اعادي په فرائضو کې د يوه کام په اوچتولو سره ونډه اخستې وي ، د ادب په ډگر کې پخپلو وتليو حساسو گوتو دغه ارزښتناک انځور کښلی وي.

دژباړې موخه هم تر دې بله نده چې پښتون غير تي قوم دخپلو کшалو د اوارولو تر څنگ د اسلامي نړۍ له نورو کшалو خبر او په اوارولو کې يې ونډه واخلي ، او لدينه چې داسلامي امت دکر اوونو شې يو بل ته سره ورته دي گوندې د دغه غملرلي داستان لوستل زما د قوم په سياسي بصيرت کې اضافه راولي ، ديني احساسات يې لا ژوندي کړي او ايماني غيرت يې لا پياوړی کړي چي له روان دردوونکي حالت نه دوټلو لار تشخيص کړاي شي او مناسب تصميم ونيسي ، داسې تصميم چې کم تر کمه د اندلس د نورو خوښندو دزيريدو مخه ډپ کړې! بآذن الله .

په پای کې بايد ووايم چې له محترم ورور مولوي نور محمد څخه د زړه له کومي مننه کوم چي د خپلو ډيرو مصروفياتو سره سره ددې کتاب دکمپوز کار يې په ډېر اخلاص تر سره کړ ، او همدا رنگه طارق جان غفورزي ته له الله نه قوي ايمان ، پراخ نافع علم او له باطل سره د مبارزې په ډگر کې ثبات غواړم چي په تنکي عمر يې د املايي تصحيح او ترتيب چارې په ډيره مينه سرته ورسولې ، نور نو دا نا سو او دا مو د پامير لمنې

په درنښت

عبد الصبور "غفورزی"

پېښور - هجرت کلی

۱۳۸۵/۵/۵ ش

دداستان شخصيتونه :

- حاجي خوجه نياز (دكومل متدين دروند مشر)
  - دكومل امير
  - شهزادگي (داميرلور)
  - نجمه (داميرپه كوركي خادمه)
  - مصطفي مراد حضرت (داميرد كور محافظ)
  - منصور درغا (دمصطفي مراد حضرت مجاهد ملكري)
  - جين شورين (دچين ټولواك)
  - دكومل چينايي حاكم
  - شين سي ساي (چينايي كمونسټ مشرچي دجين شورين په خلاف يي كودتا وكړه)
  - خاتون (تركستاني ميرمن چې تيري پرې شوي)
  - چين لي (چينايي قوماندان)
  - جنرال شريف خان (دمجاهدينوقوماندان)
  - حاجي سيد (دمركزي استخباراتو مشول)
  - باودين (چينايي يرغلگر ضابط چې له نجمي سره اړيكي لري)
  - جنرال عثمان باتور (دتركستاني جهادپه يوه مرحله كې د مجاهدينو امير)
- دداستان** {
- دووهمي** {
- شخصيتونه** {

(۱)

دمکې مکرمې مقدس ښار د بیت الله له حاجيانو خوټېږي ، د کعبې شاوخوا ته ډير لوی مخلوق راټول شوی چې بېل بېل رنگونه لري او له مختلفو هېوادونو راغلي ، تور رنگي له افريقا، سپين له اروپا او امريکا، خانکري ژېړ رنگونه له لېرې پرتو آسيایي هېوادونو راغلي ، عرب او عجم په ځپاندو ډلو روان دي، تکيرونه او تهليلونه وايي، د بیت الله طواف کوي ، د صفا او مروا تر منځ سعي کوي ، په مقام ابراهيم کې لمنځونه کوي ، او يا هم زمزم ته په ځان رسولو کې يو تر بله مخکې کېږي ...

دلته پدې مبارک ځای کې خلک له هرې خوا راټولېږي يوله بل سره د ورورۍ په فضا کې چلن کوي ، ژبې يې بېلې، رنگونه يې بېل، مگر يو شی چې دوي سره راغونډوي هغه پر الله ، رسولانو او کتابونو ... ايمان دی ... د ماسپڅين تر لمانځه وروسته په مکه مکرمه کې د هستوگنځي په لور وخوځېدم ، د لارې په تنگو کوڅو کې چې واړه واړه دکانونه يې لرل سوکه سوکه روان وم .... هلته تسبیح ، جاينمازونه ، خولۍ ، د ماثوراتو واړه کتابونه او داسې نور شيان ... پلورل کېدل ، په يوه واړه دکان کې کېناستم، د دکاندار مخ ته مې وکتل د عمر په اوومه لسيزه کې ښکارېده، دمخ له رنگ ، نښانو ، او خبرو وپوهېدم چې عرب ندی ... څو جوړه ښکلې تسبیح مې په لاس کې وې چې ورته مې وويل:

- "تره! له کوم وطنه يې؟ ..."

له غم او درده په ډکو سترگو په خير راوکتل ويې ويل:

- "د الله تعالى له پراخ وطنه ...."

- "پوهېږم .... مگر بيا هم ...."

نېغ شو، په اُښلنو سترگو يې په جگ آواز وويل:

- "له ترکستانه ..."

- "دالکه چې د ترکيې په ګاونډ کې کوم هيواد دی؟ ..."

په نهيليو شونډو يې ملنډنۍ مسکا څرگنده شوه ويې ويل:

- "مسلمانان خپل ملکونه، نه پېژني!؟ .... څه کاره يې؟ ..."

- "داکتر يم ، د مصر يم . . ."

- "دازهر شريف له ملکه يې او ترکستان نه پېژني؟! خير، حتماً امام

بخاري ، امام ترمذي فيلسوف رئيس ابن سينا ، فارابي او لوی

عالم البېروني ... خو پېژني؟ ..."

- "هو ، پېژنم يې . . ."

- "هغوی زما له وطنه دي . . ."

سرې شروع وکړه ، خپل نوم يې راوښود (مصطفی مراد حضرت) ترکستان

يې رامعرفي کړ ، په لېرې شمال کې پرته ده ، استعمار گرو په دوو برخو:

شرقي او غربي وېشلې ده ، روسانو غربي ترکستان نيولی او د شوروي، له

جمهوريتونو سره يې يوځای کړی ، او شرقي ترکستان چينايانو نيولی له

خانه سره يې يو ځای کړی او (سنکيانگ) يې نومولې چې دنوې

مستعمرې په معنا ده ، کمونيزم د ترکستان پر شرق او غرب وزرونه خواره

کړي . . . په دې توگه يو اسلامي ملک له لاسه و ووت ، چې په مدني ،

تاريخي او رزمي لحاظ د الله تعالی يو له لويو ملکونو څخه وو . . . دوهم

اندلس يې بللای شو . . . دمسلمانانو يو لوی عيب دادی چې له خپل

تاريخه نا خبره دي ، او دخپلو مسلمانو ورونو او اسلامي ملکونو په هکله

ډېر کم معلومات لري . . .

داسې ويناوې يې کولې او سپينه رېږه يې رپېدله . . . بيا يې را وکتل او

ويې ويل:

- "چای چنبې؟ ..."

- "بده نده . . . مگر ټوله قصه به راته کوې . . ."

دچای پيال يې له واړه هلکه چې لمسی يې ښکارېده اخيستله ، او

ويل يې:

- "قصه ډېره اوږده غميزه انځوروي . . . حاجيان هر کال مکې ته

راځي ، مناسک تر سره کوي ، بيا پر هغو روان شي چې پرې

راغلي وي ، آيا حج همدي لپاره پر مسلمانانو فرض شوی چې راشي او لاړ شي؟! داسې گومان نه کوم چې وجيبه يې يوازې همداوي ... داسې څوک شته چې له مانه ددې بدمرغه مسلمان اولس چې په لور اوختک توکړې توکړې شول ، دغم داستان ، ددې مقدسې خاورې زائرينو ته ورسوي؟! هو کې .... کېدای شي ما بنام سره و وینو، ځيني کتابونه به هم درته راوړم ، خپله ټوله قصه به هم درته وکړم ، قالب مې دلته دی خو قلب مې دپامير په لمنو کې ، زه دلته يم خو نظر مې پر هغو تور سرو چې بورقې يې په زوره له سره پورته کړای شوې .... ولاړ دلته يم خو سوچ مې له هغو خپل شويو بېخوده شويو خوانانو سره دی چې د الحاد ښودنې په موخه مکتبونو ته وړل کېږي ، هلته ورته لادينې ، درواغ او رنگ رنگ يې لاربتوبونه وربښودل کېږي چې خپل دين او تاريخ هېر کړي ، داسې انکېرم چې د مسجدونو پر گنبڅو او منارو مې سترگې دي ، جسم مې دلته خو روح مې له هغو مستضعفينو سره دی چې د سايبيريا په شاوخوا په سینه خښېږي د ظالمانو په ستغو سپورو او د تعذيبونو په اور سوځي ، زه د شرقي ترکستان يم .... دادی قصه مې له اوله واوره ..."

(٢)

دا ١٩٣٠م کال دی ، د کومل په ولایت کې اوسېږم ، چين دا ولایت په همدې کال لاندې کړ ، پس له نیولو منطقه د چینایي قوماندان په لاس پرېوتله ، هر څه به دهغه په خوښه تر سره کېدل ، لدې امله زړونه له غم او درده ډک وو ، او د هر چا په سترگو کې له ورايه ښکارېدل ، د کومل بې وزلۍ امير پخپله مانی کې اوسېده ، هغه تش په نامه امير وو ، ما د سر په سترگو لیدل چې ډلې ډلې چینایي کډوال به کومل ته راټلل ... او کوداکي حکومت به دمسلمانانو له منصوبه شتمنیو ښې ډېرې پیسې ورکولې چې ځمکې پرې واخلي ، او کورونه پکې ودان کړي ، او هتی پکې ودروي ، زما عمر هغه وخت ٢٥ کاله وو ، قرآن کریم مې په مسجد کې حفظ کړی وو ، لیک او لوست مې په عربي ، او ملي ژبه زده کړي وو ، زه په چینایي ژبه هم پوهېږم .... مونږ له چين سره په ګاونډ کې پاتې شوي یو .... او زه کولای شم چې د منګولیا د خلکو په ژبه وغږېږم چې مونږ ته لنډ دي او دروسانو تر نفوذ لاندې دي ...

دلته چنګیز خان او اولاده یې اوسېدلې ... او دلته په هر رنگ او فن کې د اتلولۍ ډیرې قصې دي ...

او له ورڅو نه په یوه ورځ ، چینایي واکمن یو فرمان صادر کړ چې له یوې ځنډې نیولې تر بلې پورې ټول هیواد یې له یوه سره ورپرډاوه .. دې فرمان په هر ترکستاني اړینه کړې وه چې خپله لور او خور هغه چینایانو ته ورکړي چې غوښتنه یې کوي ، ولو که عقاید یې سره فرق ولري !....

د ملکونو لاندې کول لنډ مهاله وي ، او یوه ورځ به پای مومي او له دښمن سره به جګړه د تړپ او خړپ وي ... اما دا چې دښمن د وگړو احساسات تر پښو لاندې کړي ، شریعت ته یې په سپکه وگوري په دین پورې یې وخاندي ، دا د زغملو وړ ندي ....

چینایي واکمن یې وزلۍ امير خپل حضور ته وغوښت ، ورته وېي ویل :

- "اميره! زه غواړم ستا زوم شم، ستا..."
- د امير رنګ ژېړ وتښتېد، لاسونه يې په رېږدا شول، په ضعيف آواز يې وويل:
- "حاکمه! ته پوهېږې چې دا کار نا ممکن دی..."
- حاکم په کرس کرس وخنډل:
- "اميره! زه نا ممکن نه پېژنم..."
- "دا دالله امر ده..."
- "دا دزړونو کار دی، نه د الله... زما ورسره دزړه مينه ده..."
- "دا يو تاريخي واقعيت دی چې فاتحانو د مفتوحه علاکو د عقيدې درناوی کړی..."
- "دا هغه خرافات دي چې زه پرې عقیده نلرم..."
- "حاکمه! دا کار ما لپاره له مرګه هم سخت دی..."
- دحاکم مخ سور شو او چيغه يې کړه:
- "خبره يوازې ستا لور پورې اړه لري... ورشه خبره يې کړه... او ته فقط يو څو ساعته وخت لري..."
- ترکستاني امير و ووت چې تش کالبد وو او په هېڅ نه پوهېده... دا هغه سپکه وه چې تر هغې بله نه وه، لويه مانۍ پرې تنګه شوه، ځمکې ځای نه ورکولو، له مېرمنې او اولادونو سره به څنګه مخ کېږي؟ ژوند ته نور ارزښت پاته نه وو، آيا غرونو ته وتښتي چې پانې او بوټې به خوري؟ له وحشي حيواناتو سره به ژوند پيلوي؟ چې غميزه په سترګو ونه وينې؟ او که څه به کوي؟ دې وضعې يې وزلی مظلوم امير ډېر خواشینی کړی وو، په رښتيا خواشيني هلته ډيره زياته شي چې د شان، واک او دبدبې خاوند امير له داسې چارې سره مخ شي لکه دا!...
- امير خپلې مانۍ ته ننووت، لرغوني تورې خوړندې وې، تش ټوپک پر ديوالونو لکه دمرو ګډو بدبويه جسدونه څرېدلې وو، د نيکونو تاريخونه يې تر ګرځونو لاندې د سر په سر شوو پانو په غېږ کې په خواږه خوب ویده وو...

- مېرمنې يې ورو غوندې وويل :
- "خه درباندي شوي؟..."
- اوبلنې سترگې يې وړ واړولې وې ويل :
- "د الله د امر په انتظار يم..."
- پوه نه شوه ، وېې ويل :
- "خه غميزه ده؟ زه پدې چينايي کافرانو کې خير نه وينم..."
- "خوک چې الله نه پېژني ، هغه رحم او شفقت هم نه پېژني..."
- "رښتيا دې وويل..."
- "حاکم زما لور غواړي..."
- لکه ليونې يې چيغه کړه :
- "لورې راشه .... زما گرانې لورې !..."
- شهزادگۍ په بيره راغله د پلار پر مخ روانه اوبڼکه يې وړ پاکه کړه ...
- "زما خوږې شهزادگۍ .... بې عقله سرکوزۍ چينايي حاکم دې رانه غواړي ... دا ناممکنه ده ... ستا راسره خوښه ده ؟..."
- وړې شهزادگۍ چې پلار ته يې په غم او حيرانتيا سترگې واړولې وويل :
- "پلاره ! ددې معنی څه ده؟..."
- ترکستاني امير وخندل ، مخ يې ټک سور لکه سکروټه :
- "هو ، اوس ډېر شيان شته چې بې معنی دي ، پخپله ژوند نور بې معنی دی ..."
- "مگر پلاره زه بې نه غواړم ...."
- "هغه دې غواړي ...."
- "لعنت دې ورباندې وي ...."
- "لعنتونه همېش پر ماتې خوړليو خلکو وي ..."
- "په کوم دين او قانون کې پيغله بې له خوښۍ په زور او جبر نکاح کېدای شي ؟..."
- "گرانې لورې ! د غالب او مغلوب تر منځ نسبت او تړاو ديني بنسټونو او آزادو ارادو ته نه گوري ..."

حيران امير خپل چار چاپېره وکتل ، ويې ليدل چې فضا دومره تنگونکي ده چې نژدې ساه يې بنده شي ، بې ارادې يې له هرشي سره لويې کولې :

- "لورې ستا خوبه څه ده ؟ ..."

- "مرگ مې خوښ دی ، نه دا ..."

- "ولې ؟ ..."

- "د الله امر د چينايانو تر امر لوړ دی پلاره ..."

ولاړ شو ، شهزادگۍ يې په غېږ کې راونيوله ، د هغې په سترگو کې وژونکې حيرانيا څرگنده وه ، لکه د کلاب تازه مخ يې د گبراوۍ خبرې کولې ، په زگېريو او ژړا سر شوه :

- "پلاره ! گمان نه کوم .... چې پېغله دې داسې رابشکل شي ...

ددار ځلۍ ته ورختل تر دې ډير آسان دي ...."

پلار د لوړ روانې اوبښکې وچې کړې ، په سره بخنو ژير چکه پستو وېستانو يې لاس رابښکه ، بيا يې په گلابي مخ په پلرنۍ مينه لاسونه راکش کړه ، بيا ودرېده او ځمکه يې په پښه وډوله ، په لوړ آواز يې وويل :

- "دا ناممکنه ده ...."

مېرمنې په لړزېدلي غږ وويل :

- "پکار ده چې له تدبير او حکمت نه کار واخلي ...."

- "پوهېږم ، چينايي واکمن په دومره سادگۍ ماتې نه مني ..."

- "اوحتماً ډير سخت تدابير به ونيسي ... او ته چينايي واکداران

ډير ښه پېژني ..."

- "آخريڼ سخت کار چې کولای شي .... هغه څه ده ؟ هغه زما د

ژوند خاتمه ده ..."

مېرمنې يې په غمجن حالت سر وخوځاوه ...

ترکستاني امير آواز وکړ :

- "مصطفى مراد حضرت ! ..."

- "امر وکړئ ، صيب ! ..."

داسې حال کې حضور ته ورغلم چې پورته مې نه ور کتل:

- "مصطفیٰ! .... قلم کاغذ او مشوانی راوړه ...."

امیر کښناست چينايي حاکم ته يې لنډ غونډې ليک وليکه چې داسې پکې راغلي وو:

".... دا کار زما تر صلاحيت نه اوچت دی، ځکه زموږ دين اجازه نه راکوي، بله دا چې زما لور په واده کې رغبت نلري، او زه هم د انسان په صفت د گروهې او انساني ارزښتونو تر اثر لاندې يم، او لرغونی چين هم نه غواړي د گاونډيو دودونه تر پښو لاندې کړي، يانې عقايد په پام کې ونه نيسي يا يې په احساساتو ملنډې ووهي ... دا موضوع دچين په عظمت او فاتحانه دريځ پورې اړه نلري، دابوه خانگړې خبره ده، د ملک له نيولو او د سياسي او مادي شهرگونو له تر لاسه کولو وروسته کوم زيان نه در رسوي، ته باور وکړه چې داسې يو کار به ډېرې بدې پايلې ولري، چې د دواړو قومونو - چينايي او ترکستاني - تاريخي اړيکو ته به زيان ورسوي، که ددې فرمان چې - مسلمانې ترکستاني له چينايانو سره په واده کولو اړينې کوي - پايلو ته زير شو، نو وبه گورو چې ډېره خطرناکه لوبه ده، لدېنه مې وېرونه او تهديد مقصد ندی، بلکې د دوستانو مصلحت او په ملک کې د آرامۍ او امنيت ټينگوالی دی، زه ستا په عقیده په هر عظيم او مقدس قسم درکوم چې پدې کې بيا فکر وکړه ... ښايي د موضوع ټولې خواوې درته روښانه شي ...."

په درناوي

د کومل امير

ديسمبر ۱۹۳۰م

دا خبره په خلکو کې داسې خورېدله لکه اور په وچو خسو کې، او ددنگې مانۍ له ديوالونو په چټکۍ واوښتله، او د ښځو په منځ کې زمزمه شروع شوه، نارينه وو په خواشيني او قهر سره تر لاسه کړه ... دهيواد ټکېل کېدل څه وخت لپاره د خلاصون تر مناسب فرصت پورې يو څه

زغمل کېدای شي ، مگر د خلکو په ځانگړو کارونو کې لاس وهل لکه دا او په عقیده او عزت لوبې کول بېله خبره ده ، چې دېرې خطرناکې پایلې لرلای شي ...

کله چې چينايي حاکم ليک ولوست ، چې ما ور وړی وو ، په لاس کې يې تاو کړ ، بيا يې گوزار کړ او لارې يې پرې تو کړې .... بيا يې ما ته مخ کړ ويې ويل : ورشه بادار ته دې ووايه : " دماشومانو لوبې مکوه .... داد (چن يان چن) د چينايانو د لوی بابا قوانين دي ... او د ځمکې پر مخ داسې زورور نشته چې دهغه قوانين مات کړي ... "

زما مشر په هماغه شپه زندان ته واچول شو ، په هغه شپه ټول ښار وژړل ، لکه پروڼ يې چې دغزا په شهيدانو ژړل ، پدې شپه خلک پوی شول چې چينايي ښکېلاک د ځمکې له قبضې آخوا نور خطرونه له ځان سره لري ... همدې ته ورته - په نورو اشکالو - وحشتونه په غربي ترکستان کې چې روسانو لاندې کړي وو پېښېدل ، پدې شپه خوب د نارينه وو او ښځو سترگې پټې نه شوې کړای ! وايي چې ، تر ټولو بده غميزه هغه ده چې په يوه وخت کې ژړوونکې هم وي او خندونکې هم ، پېغلو هڅې شروع کړې چې يو مسلمان ته لاس ورکړي واده ورسره وکړي ، مخکې لدې چې يرغلگر پرې لاس کېږدي او لکه دمردارې يې راکاږي ...

زما خپله يوه خندنۍ قصه ده ... له يوې پېغلې سره مې مينه وه چې د يوه کال راهيسې يې د امير په ماڼۍ کې چوپړ کاوه .... هيڅ لاره يې راسره نه نيوله ، په واده نه راضي کېدله ، له ما نه يې د جگې پورۍ سړی غوښته .... زه فقط دماڼۍ يو ساتونکی وم ... او ماڼۍ ته به ډير لويان راتلل .... خو کله چې امير زندان ته واچول شو ، په منډه منډه راغله چې مخ يې په اوښکو کې ډوب وو :

- "مصطفی !... دادی زه دې په خدمت کې يم ..."

زه په امير خوارکي ډير غمجن وم ، ځان راته له دنيا او دنياوالو پردي ښکارېده ، په لوړ آواز مې ورته وويل :

- "نجمې رانه لرې شه ..."

- "کېدای شي ما در سره ښه نه وي کړي ... خو زه درسره مينه لرم ..."

د زنداني امير تصوير مې د خيال په څپو وو ، ددرنو مشرانو زولانه کېدو سوچ قدرې هم ډير سخت وي ، چې بيا لکه مريانو راښکل کېږي ، يا الهي ! دهغه مشهد هېرول د ژوند تر پايه ممکن نه دی ، امير د چينايي سپړخورو په منځ کې هسکه غاړه روان وو ، پر مخ يې د بغاوت نښې وې په چوپتيا کې يې لوی راز وو ، په تسليمۍ کې يې طوفان ، په خغلېدونکو کتو کې يې خونړی وېروونکی غږ ...

زما پخوانی معشوقې وويل :

- "مصطفی ولې خواب نه راکوې ؟ دڅه انتظار کوې ؟ که سپړخور چينايي راشي او درنه مې بوزي ، بيا به د ژوند تر پايه پښېمانه يې ..."

پداسې حال کې لکه د خپل زخمي غرور او احساس غچ چې اخلم ، ومې ويل :

- "زه داسې بيرنۍ واده نه کوم ..."

- "نادانه ! ستا دځوبونو دپوره کېدو وخت دی ... زما د ژغورنې ، عزت او دين ساتنې وخت ..."

مخ مې ور واړوه ، کورم چې سترگې يې له اوښکو ډکې شوې ، ومې ويل :

- "مه ژاړه ... مخونو ته نور نشم کتلی ، هرې خوا اوښکې ... دا ژوند نور د زغم ندی ، په ډاگه درته وایم چې څو امير له زندانه وتلی نه وي ، زه واده نه کوم ..."

غور ته مې نژدې شوه ، ويې ويل :

- "ليونيه !... د امير زمانه پای ته ورسېدله ، خپل مستقبل په ماضي پورې مه تړه ..."

له مټه مې ونيوله ، ټکان مې ورکړ ، ومې ويل :

- "نجمې دا خیانت دی ..."

"مصطفیٰ ! ته اشتباه کوې ، زه له امير او دهغه له کورنۍ سره داسې مينه لرم لکه خپل روح سره ... مگر پدې معنې نه چې فرصتونه له لاسه وباسو ، چې پدې به خپله امير هم خوش نه شي ..."

بې له دې چې موضوع فيصله کړم ترې روان شوم ، دامير په مانۍ غم کېږدی. وهلې وه ، مېرمن يې لکه لیونۍ تله راتله ، د مانۍ په دهليزو کې يې اختياره گرځېدله ، نه خوراک نه څښاک ، زامن ، لونې ، خپلوان يې ترې تاوېدل ، غم ټول وړيت کړي وو ، مگر وړه شهزادګۍ دمانۍ د لوی دالان په قيمتي فرش ودرېدله ويې ويل :

"که واده ورسره وکړم ، ويې وژنم څنگه به وي ؟ ..."

خبرې ته يې چا توجه ونکړه ، مگر هغه تاوېدله را تاوېدله ، په موضوع يې فکر کاوه ، په آخره کې مور يې په اوږه لاس ور کېښود ، ډيره هوښياره مېرمن وه ، ويې ويل :

"خبره لدې ډيره لويه ده ..."

په بله ورځ د (کومل) لارې کوڅې له بورنوونکي وېسته سپينوونکې غميزې ډکې وې ، چينايي پو لیسو پېغلې راښکلې او له چينايي کنډوالو او پوځيانو سره واده ته يې مجبورولې ، د ترکستاني نه منونکيو پلرونو شاګانې پر قمچينو سرې وېښې وې ، په قونداقونو وهل کېدل ، د سپکاوی لغتې يې خورلې ، ډير خلک ، درنې کورنۍ له ښاره په تېښته وې چې شپه شي نو غرونو ته به پناه يوسي ، او يا پراخو دښتو ته ، د غم شپې ورځې تېرېدې ، زمونږ په ښار کې يو نوميالی متنفذ سړی وو ، چې (حاجي خوجه نیاز) نومېده عالم او متقي انسان وو ، په ريښتني نارينتوب مشهور وو ، د کومل حيران خلک د خان پوهونې لپاره ورتلل ، ده به ويل :

"دکامبابۍ چارې در معلومې دي .... صبر او زغم ... تر مرګه جهاد ... د رسول الله صلى الله عليه وسلم له ليارې او وينا وروسته بله نوې لاره نشته ... وګورۍ ... د اوسپنې چاره په اوسپنه کېږي ..."

خومره چې زه پوهېږم ، بې دینه او بې عزته قومونه... داسې وي
لکه مړي ، ولو که خوراک څښاک تنفس هم کوي خو هغوي په
مړو کې حسابېږي... یواځې ددښمن په کړو وړو بد مه وایئ ،
مګر پخپل غفلت او تنبلی هم وژاری، خپله تسلیمي هم ورتی ...
پوهېږئ که نه؟ ..."

مګر د جبر او ظلم لمن پلنېږي ، دچینګو کوکارو آوازونه لا جګ شول ،
متروکې پورته کېږي ښکته کېږي د بر بندو جسدونو غوښې پرېکوي ،
ښځې د چینایي ظالمانه قانون له مخې پوځ ته بیولې کېږي ، نارینه
دخجالت او ذلت په احساس کې ډوب دي ، چینایي پوځیان خوشحاله
دي، په جګه جګه خاندې ، دښځو پر اندامونو له لاس رانېکلو خوند
اخلي ، لکه د خرڅلاو رمه چې پلټي .... دکومل ښار لکه کتوه خوتېږي ،
له وژونکي غم نه د وتو لار نه مومي ، امیر یې په زندان کې تروحشت او
تعذیب لاندې وختونه اړوي... او زه کمزوری بنده(مصطفی مراد حضرت)
څه کولای شم؟ د ګران ښار درانه مشر حاجي خوجه نیاز وویل :
- "مصطفی ! ته خپل امیر ته په زندان کې ورشه ... ورته ووايه
چې... دلارې چارې غم وکړه ..."

(۳)

حق همېشه په دنيا کې حق وي ، هيڅوک يې مخالفت ته زړه نه ټيټه کوي، مگر کله چې نفسونه د هوی او هوس په خوسا ډنډ پریوزي ، بیا ډېر ځله له باطله حق او له حقه باطل جوړېدای شي ، سره لدې چې زه اصلاً پولیس یم ، د مانی له ساتونکیو څخه یم ، خو د نرم طبیعت خاوند یم ، ډېره وړه بدې مې غوسه راپاروي ، په وړې سپکاوی مې کېنه طوفاني شي ، تر دې چې هغه ساده جینی چې مینه یې پرون زما په زړه کې وه ، تر چینایي فرمان مخکې یې په ما پورې خنډل ، خو مینه یې زه لیونی کړی وم ، بېرته حالاتو یې رایه واړوله ، او هغه چې رایه اړوي ، ایا طبیعت یې هم ورسره اړي؟ باور وکړه ... زه نه پوهېږم ، هر څه طوفاني او ګډ وو ، په کومل کې هېڅ شی پخپل حال نه وو ، چینایانو ته زموږ له لونیو سره واده هغه حق برېښېده چې څه باک یې نه لاره ، یو ساده او آسانه غوندې دلیل یې درلوده ، هغه دا چې انسانان ټول سره خویندې وروڼه دي ، دین د هغو په گمان له ټولنیزو کارونو سره کار نه لري ، او بریمن لوری هغوی وو ، دا چې زموږ لونه یې په جنگ کې نیولیو شویو وینځو په څیر نه بلکې تر یوه قانون لاندې خپلولې خپله یوه مهرباني گڼله ، دهغو په نظر چې هر څه وو، خو زموږ تر کستانیانو په نظر لوی ظلم او زیاتی وو ، او که چینایان د الله په قانون فیصله نه کوي نو له جنگه خلاصی نشته .... مطلب دا چې د مرگ میدان ته بیول کېدو ... په جنگ کې مو ناکامي په برخه شوه ، دهغه سختو بندیزونو سره چې پر امیر په زندان کې لکول شوي وو ، خو ځینو خواخوږو او خادمانو ته د ورتلو او ملاقات اجازه وه ، بنایې مناسب فرصت په لاس ورشي حاکم ته د لور په ودولو رضا شي ، امیر په زندان کې معتکف وو لمنځونه او سوچونه یې کول ، د زمانې نادودو دردولو ، له مانی یې زندان ته کوز کړی وو ، او له آمرېته یې ما موریت ته غورزولی وو ، دا ټول دیوه کافر له خوا چې په

الله او رسول يې ايمان نه وو ، او د مات شويو اميرانو د غمونو حال احوال له ما و پوښته ... هغوی دېرې اوبښکې نه توبوي ، مگر دردونه په زړونو کې ساتي ، چې بيا وخوټېږي او روان شي ، لکه د اور يې رحمه آتشفشان ...

اريان دريان ورغلم پښې مې رپېدې ...

- "مصطفى بيا څنگه راغلي ؟ ..."

- "بې له تا چېرته په مونږ وخت تېرېږي ! ..."

- "تاسو مه بې حوصلې کېږئ ، په دې کې به د الله حکمت وي ..."

- "خلک دې غواړي ، زما باداره ..."

- "څنگه مې غواړي ؟ ..."

په حيراني يې راوکتل ، ومې ويل :

- "حاجي خوجه نیاز راته وويل ..."

- "څه يې وويل ؟ ..."

- "پکار ده چې امير مونږ ته راو ووهي ..."

امير په خدا شو ، د ټپي شاهين په خبر يې پورته افق ته وکتل ، په وينا

شو چې دغاړې پرسوب يې گربان ورتنگ کړی وو :

- "له ما سره خو د زندان کيلي گانې نشته ..."

- "زندان ديوالونه لري ، باداره ! ..."

امير په عصبانيت وخندل

- "په يوازې خان يې څنگه ونروم ؟ ..."

- "خوجه نیاز ويلې ... که د زندان کيلي گانې او د نړولو مټې

نلري ... نو دخپل عقل په وزرونو کولاي شي بهرته پرواز

وکرې ..."

- "درسته ده ، ولاړ شه حاجي نیاز ته ووايه ، امير سبا درځي ..."

امير په رښتيا ويلو عادت کړی وم ، دوکه يې راسره نه وه کړې ، نو بهر ته

مې منډه کړه ، پيغام مې خوجه نیاز ته ورساوه ، خوجه نیاز له ښاره بېرون

له څو تنو مشرانو سره په خبرو اترو ، لمنځونو او تلاوت بوخت وو ، هغه

خبر چې ما ددوی غوږونو ته ورساوه ډېر پرې خوښ شول ، اما پر خوجه
نیاز دډیر اهتمام علامې څرگندې شوې ، خواشینی شو ، سترگې یې
واړولې ، لاسونه یې آسمان ته پورته کړل ، له خانه سره وغومبېده ...
" یا الله ستا بخښنه غواړو ... یا الله ستا مرسته غواړو ... "

خنکو ته یې دخپلو تجربو خبرې بیا پیل کړې ، و یې ویل :
" لوی موضوعات او خطرناک حوادث په تجزیو نه حل کېږي ... او نه
وسط حل مني ، او بریمن لوری مات لوري ته هېڅکله اصیل دکار شی نه
ورکوي ، بلکه فضول او ردي شی ورکوي ، او زموږ مظلوم ولس د دوو
دوزخي دکتاتورانو تر منځ محاصره دی ، چې یو روسي او بل چینیایي
دی ، او موږ د زهرجنو تورو توپونو ... او اور تر منځ راګېر یو ... دا
هڅونې له ډیر لیرې کېږي ... زه په نړۍ کې صلیبي بلندیان او تبشیریان
ډیر ښه پېژنم ، هغوی زموږ له کمزوریو پوره ګټه پورته کوي ، دلې دلې
به راوړسېږي توکمیز او سکتوریز (قومي او منطقي) تعصبونه به پاروي ،
هغوی هره وسیله په کار اچوي چې له اسلامه مو وباسي ... پدې
پوهېږي ؟ د همدې لپاره هغوی خپل پوځیان او پولیس زموږ لټونو سره د
واده لپاره ځانګړي کړي دي ، دې لپاره نه چې هغوی د پېغلو له کمښت
سره مخ دي ... مګر هغوی غواړي زموږ ارزښتونه او بنسټونه له منځه
یوسي ، اوتاسو ښه پوهېږي چې همدې دیني ارزښتونو زموږ پټ او
عزت د تاریخ په اوږدو کې ساتلی دی او موږ پرې پایو ... "

*****

زنداني امیر پدې پوهېده چې پایله یې مرګ ده ، موږ د مرګ کلمه
څومره په آسانه تلفظ کوو ، یا یې پر کاغذ لیکو ، بې لدې چې زموږ په
نفسونو کې ویجاړوونکي احساسات وپاروي ، زموږ امیر د مرګ په پوله او
درشل ولاړ دی ... دا څه آسانه کارندی ... کله چې انسان ومري ښایسته
نیمګړي خوبونه ترې پاتې شي ، د ارمانونو له خوانې څپاندې مینې ډک
پسرلي سره مخه ښه وکړي ، او کله چې خان حق ته سپاري نو دخپل

لوبن واړه ماشوم سترگو ته گوري ، او په سترگو کې يې د خوندورې قصيدې بيتونه لولي ، بيا نارينه او ښځينه دوستانو ته وگوري .... بيا دا سوچ ورشي چې لېرې ، تيارې ، بې حسه ، بې خبره کندی ته ور روان دی ، او اوږده موده هلته پايي ، ښايي زرگونه کاله .... هلته په قبر کې بې وسه ويده پروت ... شاوخوا ته خوځوونکي درنې پښې کېږي ، دی پکې هيڅ نشي کولای ... ما شومان به خاندي ، ښايسته ، پستې تور سرې به موسکا کوي ، خمکه به زرغونېږي ، باغونه به سمسور وي ، سر کښه ظالمان به په ملکونو گډېږي ، لوبېږي ، هرڅه به تالا کوي ، مسلمانې نجونې به واده ته اړ باسي ... او هغه ... هغه امير ... تر تورو خاورو لاندې بې وزله لکه وروست لرگي پروت دی ... نو دا ويرونکي مرگ ندی؟! ...

د کومل زنداني امير چينايي حاکم ته په بېره ليک واستاوه ، د څرگند شوي انکار او ممانعت په هکله يې بخښنه وغوښته ، وعده يې ورکړه چې پدې باب به دوهم ځل سوچ وکړي ، ښايي گټوره او نجات بخښونکي لاره ومومي ، حضور ته دنملو غوښتنه يې وکړه ...

چينايي حاکم موسکې شو ، سترگې يې يوه شېبه پټې کړې ، د ښکلې شهزادگۍ او د واده د شپې د خوندونو په سوچ کې لاړ ، گمان يې وکړ هر څه نور دده په واک کې دي ، دا ممکنه نه ده چې نور دې څوک خبره ماته کړي ، دا هغه څه دي چې همېش يې ځواکمن بريمن لوری احساسوي ، ولو که د لنډې مودې لپاره وي ، پداسې وخت کې ټول بشریت ته د ترحم او عطف په سترگه گوري ، د کبرجن سپړخور ترحم او عطف .... او حاکم وويل :

- "امير دربار ته راولی چې څه وايي؟" -

بي وسه غمجن اميره! نور خوشحاله اوسه ، دلاسونو او پښو په ولچکو او زولنو مه زورېږه ، او دا چې يوه ډله ناپوه چينايان درنه تاو دي ، په دنگو مانيو نازېږي ، ژېړ مخونه يې آسمان ته نيولي مه خفه کېږه او زړه مه خوره ... د کومل اميره روان شه ، سترگې پټې کړه چې د سپکاوی حرکات ونه وښي ، ورشه خو په لاره وينی او بيدار اوسه ، غوږونه بند

وساته چې ستغې سپورې دې تر غوړه نشي ، او سترگې وټړه چې پېغوريزې نېانې او حرکات ونه وينې...

- "حاکم صيب ! سهار مو په خير..."

- "اميره ! ښه راغلاست..."

امير زورند سر کېناست ، تر هغې چې حاکم خپل اکثر سړي رخصت کړل ، کله چې ټول ووتل ، ترکستاني امير د حاکم غوړ ته نژدې وويل :

- "داسې يو کار په زور نه تر سره کېږي..."

حاکم وويل :

- "له مهلت درکولو وروسته بله چاره مې نه ليدله .... او تا پخپله

له شهزادگۍ سره زما واده رد کړ..."

- "صيب ! کولای شو له موضوع سره په نرمۍ چلند وکړو..."

- "هغه څنکه ؟..."

- "له ما سره يوه طرحه ده..."

- "هغه څه ده؟..."

امير خپله طرحه وړاندې کړه ، چې دده په خوشې کېدو يې ناکېد کاوه ، چې له ديني عالمانو سره مشورې وکړي ، او خبره ورسره شريکه کړي ، ښايې هغه فتوی تر لاسه کړي چې دا رنگه نکاح ته جواز ورکوي ، او د زړو پخوانيو کتابونو له منځه ورته دلايل را برسېره کړي ، که امير د علماوو له خوا د مهر شوي فتوی په لاسته راوړنه بريالی شي ، ستونزه به حل ، آرامي به خوره او ټول ملک به ښېرازه شي...

حاکم موسکۍ شو ، په بربټو يې لاس کش کړ ، وغوښېده :

- "وېتم چې سره نژدې کېږو ... فاصلې مو سره لنډېږي ... باور

وکړه چې د امارت پر کرسی دې پاتې کولای شم . ځکه ټول

چينايي مشران مې خبره مني..."

حاکم ناڅاپه په لوړ آواز وخنډل ، چې امير ورته حيران شو ، وېي ويل :

- "فکر کوم ، اوس نو ډير زيات خوشحاله يې؟..."

- "امير ه ټوله خوښي زما ده ، هر کله چې وانگېرم شهزادگۍ زما په منگولو کې ده ... ماشومان به راته وزېږوي ، دا مې دهيلو او خوښيو انتها ده . نژدې ده له خوښۍ ليونۍ شم ... سره يوه خوشحاله کورنۍ به شو ... نور به هلته غالب او مغلوب نه وي ..."

دده دا پوچه فلسفه چې د ورورۍ او انسانيت تر پردې لاندې پټه ده ... زه ترې سخت نفرت لرم ... زما بې وسې لور دده منگولو کې ؟! زه ورته نژدې کېدای نشم او کانکې راځي ، نو دهغې مسکېنې به څه حال وي چې ددې ځناور په لاسو کې وي ؟! ... زما لور به لدې وحشي ځناور سره څنگه ناسته ولاړه کوي ؟ ځکه انسان ځانته وينه ، غوښه او رنگ ندی ... بلکې فکر او عقیده هم ده ... هغه مهم او لوی شيان چې انسان پرې ايمان لري ، هغه مې اړينوي چې ورته وگورم ويې ارزوم ، يا يې ومنم يا يې رد کړم ، فکر دی چې غوښي او هډوکو ته معنی او ارزښت ورکوي ، د منلو وړتيا او شفافيت ورکوي ... فکر دی چې انساني هيکل رانغاړي ، جامې ور اغوندي ... اړينوي يې چې موسکا وکړي ، د وړتيا موسکا ، خبرې وکړي ، خوږې خبرې ، انسان ترې جوړوي ...

حاکم له ځانه سره وبونگېد :

- "ته د ترکستاني او چينايي ترمنځ په توپير قايل يې ؟ ..."

- "هو ولې نه ؟ ..."

حاکم امير ته تروه وکتل :

- "څه وايې ؟ ..."

- "چېنايان بريالي دي ..."

حاکم په زوره وخنډل ويې ويل :

- "دا ښکاره خبره ده ، مونږ تل بريالي يو ... دا زمونږ په تاريخ

کې څرگند ټکی دی ..."

امير ځواب ورکړ :

- "هو، دافونو (۱) د جگړې راهيسې او له هغې مخکې!..."
 دحاکم مخ سور شو، داسې يې تصحيح کړه:
 - "خو ښکېلا کې برياوې ندي توانيدلي زمونږ شخصيت له منځه
 يوسي..."
 لږه چوپتيا خوره شوه، چې بيا چينايي حاکم داسې ماته کړه:
 - "علماء وايي چې مونږ هغه قوم يو چې د برياوو صفات لرو..."
 - "دا څنگه؟..."
 حاکم دامير په طرف راتاو شو، په ټوله پاملرنه يې تفصيلات ورکول، چې
 د وراثت علماوو په اثبات رسولې، که يو چينايي له يوې اروپايي ښځې
 سره واده وکړي، نو اولادونه يې په چينايي صفاتو دنيا ته راځي، داد
 هغو جينونو دقوت له وجې چې زمونږ په جسمونو کې دي....
 امير په حيراني ځواب ورکړ:

(۱) د افونو جگړه (۱۸۴۲ - ۱۸۳۹) م.

چينايانو د اولسمې (۱۷) ميلادي پېړۍ په پای کې د افونو استعمالول پيل کړل، چې له هند او ترکيې ورته راتلل، بډې تجارت کې غربي حکومتونه خپلو سوداگرو ته د نفوذ په ترلاسه کولو کې پاتې راغلل، خو کله چې چينايي امپراطورۍ د افونو په راکړه ورکړه د بنديز فرمان صادر کړ، برتانويانو په ډېر مقدار کې افون چين ته قاچاق کړل، مگر د چينايي حکومت له خوا په (۱۸۳۹م) کال لوی مقدار يې مصادره شو، برتانويانو دغه واقعه د لوی يرغل پلمه وگڼله او د دواړو هيوادونو تر منځ جگړه ونښتله، برتانويانو دغه جگړه په ډيره آساني وگټله، بالاخره د دواړو تر منځ د (نانکينگ) معاهده لاسليک شوه چې تر مخه يې چينايان مجبور ول خپل پنځه (۵) بندرونه د برتانوي تجارت پر مخ پرا نيزي. د جگړو له پايلو څخه دا هم وو چې هانگ کانگ د برتانويانو لاسته ولوېد، د چين پر اقتصاد بهرنيان مسلط شول، آن تر دې چې داخلي گډوډيو او د بهرنيانو د فشار په نتيجه کې چينايي حکومتي نظام ډير زيات کمزوری شو او د ملک ټولې دروازې د بهرنيانو د لاس وهنې او استفادې لپاره خلاصې شوې. (ژباړونکي).

- "او دا جینونه څه ته وایي؟..."
- "زه هم پرې نه پوهېږم ... خو خلک همداسې وایي...."
- "یا الهي! ... ولې مو خپلې لونې او اولادونه پلورل؟..."
- "دا کار شوی وو ... خو د ولورې او سختیو ورځې وې ... نور راته هغه له غمونو ډکې ورځې مه یادوه...."
- ناڅاپه د چینایي حاکم وچولی تریو شو ، دبدلون نښانې یې پر مخ را څرگندې شوې را ولاړ شو ، په واړه دهلیز کې څو قدمه مخکې ولاړ ، بېرته را وگرځېد په لاس کې یې دبېکاره شرابو بوتل وو ، په غوسه یې ترې غړپ کاوه په غمجنه لهجه یې وویل :
- "ډېر کلونه مې وپلټله ...."
- "حاکم صیب ! څوک یادوې ؟ ..."
- "خور مې ...."
- "په جنگ کې ورکه شوې وه؟ ..."
- "دافونو په جنگ کې تښتول شوې وه ... د جاهلانو پر هغو خبرو باور مکوه چې وایي ، مور یې دنورو اولادونو دساتنې لپاره پلورلې وه ، دا درواغ دي ... د.واغ ... درواغ ..."
- امیر له ځایه پاڅیده او وېی ویل :
- "حاکم صیب! ته مه وارخطا کېږه ... زه له علماوو سره دسلا مشورې وروسته له داسې احوال سره به درشم چې ښه به پرې خوشحاله شي ، اوس نو دتلو اجازه راکوې؟..."
- چینایي حاکم بېرته خپل عادي حالت ته راوگرځېد ، د شرابو پیاله یې ښي خوا ته وارټوله ...
- "هو کې ، دکومل امیره! کولای شي چې آزاد ولاړ شي ... او بیا به د واده په شپه ډیر شراب وچشو ... وبه نخپړو ، سندرې به ووايو ... او دغالب صفت لرونکی جنس به هم معلوم شي ... په ختیځ او لویدیځ کې ډېر جنگېدلی یم ، بری به تل زما وو ... مرگ ساده خبره ده ... ما هیڅکله پکې فکر ندی کړی ... ځکه

- "او دا جینونه څه ته وایي؟..."
- "زه هم پرې نه پوهېږم ... خو خلک همداسې وایي...."
- "یا الهي! ... ولې مو خپلې لونې او اولادونه پلورل؟..."
- "دا کار شوی وو ... خو د ولورې او سختیو ورځې وې ... نور راته هغه له غمونو ډکې ورځې مه یادوه..."
- ناڅاپه د چینایي حاکم وچولی تریو شو ، دبدلون نېنایې یې پر مخ را څرگندې شوې را ولاړ شو ، په واړه دهلیز کې څو قدمه مخکې ولاړ ، بېرته را وگرځېد په لاس کې یې د بیکاره شرابو بوتل وو ، په غوسه یې ترې غړپ کاوه په غمجنه لهجه یې وویل:
- "ډېر کلونه مې وپلټله ...."
- "حاکم صیب! څوک یادوې؟ ..."
- "خور مې ...."
- "په جنگ کې ورکه شوې وه؟ ..."
- "دافینو په جنگ کې تېستول شوې وه ... د جاهلانو پر هغو خبرو باور مکوه چې وایې ، مور یې دنورو اولادونو دساتنې لپاره پلورلې وه ، دا درواغ دي ... دواغ ... درواغ ..."
- امیر له ځایه پاڅیده او وینې ویل:
- "حاکم صیب! ته مه وارخطا کېږه ... زه له علماوو سره دسلا مشورې وروسته له داسې احوال سره به درشم چې ښه به پرې خوشحاله شې ، اوس نو دتلو اجازه راکوې؟..."
- چینایي حاکم بېرته خپل عادي حالت ته راوگرځېد ، د شرابو پیاله یې ښي خوا ته وارتوله ...
- "هو کې ، دکومل امیره! کولای شې چې آزاد ولاړ شې ... او بیا به د واده په شپه ډیر شراب وچشو ... وبه نڅېږو ، سندرې به ووايو ... او دغالب صفت لرونکی جنس به هم معلوم شي ... په ختیځ او لویدیځ کې ډېر جنگېدلی یم ، بری به تل زما وو ... مرگ ساده خبره ده ... ما هیڅکله پکې فکر ندی کړی ... ځکه

ترې وېره نلرم ... زر دفعې ورسره مخ شوی يم ... زه لا دا
دی تر اوسه هم جنگېرم او بريالی کېرم ... دا دی د کومل
ټولوک يم زما ټوله خوښي په برياليتوب کې ده ... تر دې
هاخوا په بل څه کې فکر نه کوم ، اميره ! ... تاسو په جنت او
دوزخ کې زيات فکرونه کوئ ...

- "دا ځکه چې هغه يو حقيقت دی ..."

- "هغه څنگه ؟ ..."

- "ستا په لاس کې دا اوس دشرابو ډک جام دی؟ ..."

- "هو ..."

- "جام هغه خوند ، نېشه او سرمستي چېرې ده؟ ..."

- "سرمستي؟ ..."

- "هو ، خوند ، سرمستي او سرخوشي چېرې ده؟ ..."

- "دا خو څه ماده نه ده ... پدې باره کې مې د لېن ، مارکس او

انگلز په کتابونو کې څه ندي لوستي ، دشرابو له نېشې ځکه

ندي غړيدلي چې ماده نه ده ..."

- "مگر ته خو يې محسوسوي؟ ..."

- "هو کې ، ځکه خو يې چنم ، که مې نه محسوسوله بيا مې نه

چنل ..."

- "موجوديت يې ثابت دی؟ ..."

- "هو اميره ، ثابت دی ..."

- "زه غواړم چې لمس يې کړم ..."

- "خو نه يې زه لمس کولای شم ، او نه ته ...."

امير وينگېده:

- "اصلي خوند او حقيقي نېشه د الله تعالی په جنت کې ده ... او

زه يې دا اوس يې جامه او يې پيالې محسوسوم ..."

*****

(۴)

امير مو راغی ، لکه څنگه چې تللی وو ، هغسې نه وو ، ما يې پر مخ شاهانه سترگې ونه ليدې ، ښکلې جامې يې اچولې وې ، ساندوی گارد يې څارنه کوله ، د شرف گارد شاوخوا ترې روان وو ، دمانې دروازې يې پر مخ خلاصې وې ، په ښکلو جامو کې خادمان او نور مانيوال چې له امير نه راتاو وو ، عقل ورته حيرانېده ، مگر مولا مې لدې ټولو سره سره ډېر خاکساره وو ... مخ يې راتاو کړ په غوږ کې يې راته وويل :

- "مصطفی !... دا چې امير يې ، يعنې څه ؟ ..."

د سوال په معنی يې پوی نه شوم ، ورپرېږدم ، ژبه مې دخوځېدونه وه ، په قهر جن غږ يې وويل :

- "خواب راکړه احمقه ! ..."

ټکنی شوم غاړه مې صافه کړه :

- "چې خلکو ته منلی وې ... دا شاوخوا ټول شان اوشوکت

درسره وي ..."

ترڅه خندا يې وکړه او ويې ويل :

- "امير هغه ته وايي چې خپلواک وي ، اوله خانه راضي وي ..."

مايې پر خبره څه ونه ويل ، په خواشینی يې زياته کړه :

- "نو چېرته ده هغه خپلواکي ، او زه څنگه له خانه راضي شم ،

چې غليم وينم پر ځمکه فساد خوروي زمونږ عزت لوتي ... ای

مصطفی ! ... زمونږ عزت زمونږ دين دی ..."

بيايې هغو لېرې غونډيو ته اشاره وکړه ، کوم چې له ډير لېرې والي

صحيح نه ښکارېدل ، او ويې ويل :

- "هلته په هغو غونډيو کې څه خپلواک باتور شپانه اوسېږي ، د

تيري او ظلم څپو لاندې نشو کړای ، نور سړي يې په زور ندي

نکاح شوي ... هغوی د وزو شيدې چيني خېټه مروي ، له وړيو

يې اوبې او اغوندي ، يواځې دالله بندگي کوي ، او له الله

پرته بل چانه ، نه ويرېږي ... آيا پوهېږي؟ هغوی يې تاجه
شاهان او اميران دي ، مصطفى ! زړه مې ډير زيات پر هغو
بايللی دی ... غواړم له هغوی سره يوځای شم ...

ډاډه مې وويل

- "هغوی ټول ستا رعایا دي ، باداره! ..."

- "مصطفى ! مريان رعایا نلري ... او مريان غير له زنځيرونو او
سپکاوی نور څه نه پيژني ..."

بادار مې ماني ته غمجن دلکیر ننووت ، کورنۍ ترې راتاوه شوه ، بيا له
هرې خوا د عالمانو ډلې او د قومونو مشران راغلل ، ماښام ته يې يوه
تاريخي نه هېرېدونکې جرگه راوبلله ، چې حاجي خوجه نیاز هم پکې
وو. ټول لويان پتې غاړې ، تپت سرونه ناست وو ، زما مشر امير وويل:

- "دړنو حاضرینو! حتماً بايد هغه ځای ته وگرځو له کومه چې

راغلي یو ..."

- "څنگه؟ ..."

دا پوښتنه خوجه نیاز وکړه.

امير خواب ورکړ.

- "بايد شاهانه او ملکانه لباس او چينې له ځانه وغورزوو او بيرته

بزگرۍ د اوسنانو ، گډو، وزو شپونټوب ته مخه کړو ... او بيا له

سره جهاد پيل کړو ، که مړه شو دابه مو عزت وي ... او که

بريالي شو او پاتې شو ... نو بيا به ووايو چې مونږ اميران يو

اما ، مات شوي اميران ندي ... او پکار هم نده چې په غلامۍ

حکومت وکړي ... د مات شويو په حکومت کولو ځان راته

مسخره ښکاري ، زه امير يم خو کرغېړن چينايي په ما حکمونه

چلوي ، آيا دا پخپله لوی ذلت او عذاب ندی؟ ..."

مگر حاجي خوجه نیاز دچوپتيا هغه وربخې ترغې په ترغې کړې چې

دمانی پر افق خورې وې ، ويې ويل:

- "امير صيب او درنو حاضرينو! پکارده چې د چينايي حاکم نظر ومنو..."

حاضرین ټول هک پک شول او سخت مخالفتونه شروع شول ، خو امير موسکي شو په آرامه يې وويل:

- "زه له خوجه نیاز سره موافق یم ... واده به زما په ماني کې وي او چينايي حاکم به زما گرانې لور سره واده وکړي ، دکومل د اولس له خوابه د قرباني گدا (فديه) شي ، او خلک به له وړانوونکي ويجاړونکي جکړې وژغورل شي ..."

د علماوو يو تن چينه کړه ويې ويل:

- "الله ..."

امير خواب ورکړ:

- "الله له مونږ سره دی ... يوازې به مونه پرېږدي ..."

عالمه بيا وويل:

- "چې مونږ يې شريعت تر پښو لاندې کوو ، نو الله به څنگه له مونږ سره وي؟ ..."

بونگېدل او غومبېدل زيات شول ، حاضرينو پسپسکې شروع کړې، له امير سره غوږونه جنگوي ، بيا خوجه نیاز ته ورځي ، پداسې بڼه چې دلاسونو او شونډو له خوځېدا او په سترگو کې د حيراني او وېرې پرته نور څه نه ليدل کېدل ، په بله ورځ چينايي حاکم ته ليک واستول شو چې پکې راغلي وو:

(امير دلور په واده له تاسو سره راضي شو ، د واده مجلس به دکومل په مشورې ماني دامير په هستوگنځي کې وي ، دعوت عام دی ، دچينايي حکومت ټولو پوځي او ملکي چارواکو ته د حضور بلنه ورکول کېږي).

چينايي حاکم له ډېرې خوبۍ نژدې وو ليونی شي ، مذهبي نيوکه له مخې لږې شوه، دامير اود علماوو په خلاف دکومل دخلکو سخته غوسه راپارېدلې وه ، خلک د وړو وړو ډلو په بڼه وخوځېدل ، د علماوو فتوايې ردوله ، امير ته د نه تسليمۍ نارې يې وهلې ، ځينو لا غوښتل دامير ماني

په تېرو وولي ، دمظاهرو دپراخېدو او دخوځښت دطوفاني کېدو له وېرې دښکېلاک پوځ دمخنيوي کوبښن وکړ ، مگر دامير به شرطونو چې مراسم بايد په آرامۍ ترسره او خلک واقعيت ته پخپله تسليم شي دمقابلې او تشدد اجازه نه ورکوله... دادی خلک قصر ته پخپل وخت به راتلو شول ... له زغم پورته تورې شپې کومل راوښارله ، چې په درنو وگړو يې ډېره سخته وه ، هغه مهال چې شهزادگۍ پلار ته راغله ، نژدې لويه پېښه را منځته شي وبې ويل :

- "پلاره! هيڅکله واده ورسره نه کوم ، ستا ومنم ... او که دالله؟ ..."

الله له مونږ سره حاضر او ناظر دی هر څه مو ويني..."

- "د الله تعالی اراده به همداسې وي لورې ..."

- "د الله ارادې دخير وي پلاره ..."

- "ښايي ټول خير په همدې کې وي ..."

شهزادگۍ چې کوکاري وهلې وويل :

- "نور نو له تانه هم خم ... او ستا له ملکه هم ... پرې مې ږده

چې لاره شم ..."

- "لډې ليوانو نه په کومه خوا خان خلاصوي لورې؟ ..."

کورته دننه شوه ، د ژړا آوازونو يې زړونه سوري کول ، د وړې کوتې ور يې په خان پورې وتاړه ، مور يې چې هر څه وکړه ، ور يې خلاص نکړ ، مور يې د دروازې له درزه ور وکتل ، گوري چې خنجر په لاس ده ، اسمان ته گوري لکه چې په لمانځه وي او له الله نه بخښنه غواړي ، مور يې نور فرصت ضايع نکړ ، امير ته يې ورسنده کړه ، ټول حال يې ورته تېر کړ ، له حکمته په ډک چټک حرکت امير دروازه خلاصه کړه ، مخکې لدې چې خنجر پر سينه ومنډي ، شهزادگۍ يې له لاسه ونيوله ....

*****

دچينايي حاکم ورا له پوځي موزيک ، آتشبازيو او لرغونيو چينايي نڅاگانو سره راغله ، د کومل شېخان ، زاهدان دښار له زړه وتلي او په تېښته وو ، چې څه په اطرافو کې تر ونو لاندې پټ په سجدو پراته وو ، او څه نورو

د(عذران) په ساحل کې دعاگانې زمزمه کولې ، او ځينو صوفيانو په پخوانيو مزارونو کې ډيرې په اوسکو لمبولې ... پداسې حال کې چې دلرغونو مسجدونو شمعي او رڼاگانې مړې وې ، خو د امير ماني لا هماغسې پر کېدله ، امير دغريو خلکو يوه خانگرې دله لرله چې په خانگرو مراسمو کې به يې د شاهي مناسباتو دلاشکلا لپاره را غوښتله - لکه څنگه چې ښکارېدله - زمونږ امير دکوم احمق ديد تصرف له وېرې چې خوښي به په لوی غم واړوي ، خپل غرنی لښکر دمانی دننه او بهر په مهمو خايونو گمارلی وو ، او لارښونه يې کړي وه ، چې دوټو او ننوتو اجازه دې چاته نه ورکوي او ټول تحرکات دې په خير سره ځاري ... چينايي حاکم د چينايي او ترکستاني لرغونو ملتونو ددوستۍ په وياړ ښه ډېر شراب چښلي وو ، اولاجنيل يې تردې چې نژدې وو يې هوښه پريوزي ، شروع يې وکړه ويې ويل

کله چې دواړه قومونه له زړو غټينو او دودونو وژغورله شي ... بيا به ومنو چې مونږ عصري شوي يو ... عصري وگړي پخپله دځانونو معبودان دي ... نه آسمان پرې واکمني کولای شي ... او نه يې کوم بل مجهول قوت ويرولاي شي ... مور به مې ويل: دا کار مکوه چې الله ناراضه کېږي ، ما به چيغه کړه: چېرته ده دا رب ؟ مسکيني به ژړل په لاس به يې يا هسکې ته اشاره وکړه ... او يا يو واړه بت ته ... ما به په لوړ آواز وځنډل او هغه به مې کول چې ښه رابرسيدل : او هغې به حيراني حيراني را کتلې ... لکه چې کوم لوی جرم مې کړی وي ... ها ... ها ... وروسته له هغې چې خور مې وتښتولې شوه ، مور مې مړه شوه ، دهغې له مرگه وروسته پر هغو ټولو بتانو چې مونږ کړه وو راخلاص شوم په ډېرو لږو غنمو مې ټول وپلورل .... ها ترکستاني دوستانو ! راځی چې د زړو ، بوينو دودونو دلمنځه ورلو په وياړ پيالې اوچتې اکرؤ ، تاريخ زمونږ دی ... دانسان

دی... دا دی تاسو شاهدان یاست چې خیالي معبودان یو په بل پسې نړول کېږي، هورا..."

حاجي خوجه نیاز په ډډه شو. د یوه عالمه وایي وایي وټستېدې او سترګې یې شخې ودرېدې، یو بل سړی هم یې هوبښه شو او بهر ته مو یووړ، یو آواز مو واوریده چې ټوله ماڼۍ یې خوځوله... الله اکبر... الله اکبر... څلور ځله یې وویل، چې په لږه شېبه کې بیا تورې وېر کېدې، زړو ټوپکو خولې پرانستې، جګړه ونېستله، کومه چې د غرونو خلکو پیل کړې وه، او له هرې خوا پرې راټوېدل، دمانۍ له پورتنۍ پوره او دځمکې له لاندې او ددیوالونو له سره، په لږه شېبه کې، چینایي حاکم، شاوخوا نور لور پورې چارواکي، شخصیتونه، او ساتندویان خواره واره کالېوتونه دمانۍ په ګوټ ګوټ کې پراته وو، ټول چینایان ووژل شول، په کومل کې دهیست او وېرې فضا خوره شوه، سهار وختي خلک راووتل چینایان وژني او خپلې مظلومې لونې کورونو ته بیایي او نور بندیان له زندانونو او توقیف خابونو را وباسي او آزادوي یې، دجینایانو پاتې کسان څوک په تېښته وو او چا په زاریو دځان خلاصولو کوښښ کاوه، او څوک پر مخکته په سجدو پراته وو بخښنه یې غوښتله او خپل اسلام یې اعلاناوه... امیر ددې ساحې په منځ کې ودریده دځونړي منظر ننداره کوي، لور یې تر څنګه ده، په مینه یې راکاږي او له ځان سره یې پیوستوي او وایي:

"اوس ویلای شم چې دکومل امیر یم..."

شهادتګی په خواشینۍ وویل:

"مکر هغوی مو هیڅکله داسې نه پرېږدي..."

امیر وځنډل:

"زه به دژوند تر وروستۍ شېبې امیر یم... مطلب داچې وسله به ونه غورزوم او تسلیمي به بیا ونه زغمم... که ناکام هم شوم خپل جهاد ته به تر مرګه دوام ورکوم... همدا یوازینی لار ده چې امیر به پایم او امیر به مرم... او الله ته به مسلمان ورځم..."

(۵)

هرې خوا ته د سهار رڼا خوره شوه ، د کومل په کوټ کوټ کې دېرې
 بیرغونه ورپېدل ، شاوخوا ښارونو ته د مشروع انتقام انکازې خورېدلې ،
 کوم چې حاجي خوجه نیاز یې نوښتگر او امیر یې سالار وو...
 ما سره لدې چې په دیني او وطني انتقامي روحيې په کلکه برخه
 اخیستې وه ، دامې محسوسوله چې لویه جگړه لاپیل شوې نده ، چینایان
 مو تر هغې نه پرېږدي خو چې یې زمونږ شینکې ټاټوبی دوحشي عقاب په
 وینو سورکړی نه وي ... داسې برېښېدم چې په مرگ او ژوند کې فکر
 کوم... دهر شي لپاره پای شته ، د الله تعالی لیدونه لیوال وم ، که دشهید
 خای جنت وي بیا ولې دمرگ مېدان ته په زړورتیا نه وردانگو؟ زمونږ
 علماوو به په مسجدونو کې راته ویل: "تاسو بهترین امت یاست چې
 دخلکو دژغورنې لپاره را ایستل شوي یاست" بیا به مې پخپل هېواد
 دچینایانو استعمار او په غربي ترکستان کې دروسانو استعمار ته وکتل ،
 خپل ملت به راته ډېر ذلیل او خوار ښکاره شو ، چې انساني کرامت یې
 دې ایمانه قوم له خوا تر پښو لاندې شوی وو ...

- "هو ، زه در روانه یم ستا خواته ...."

- "نجمې! ته څنگه راغلې ؟ ..."

- "ته مې روح او ژوند یې ، ومې لیدې چې هرې خوا دې تورې

وهلې ، جنرالان دې لاندې کول ، له ډیره شوقه درویلې

کېدم..."

- "او نجمې! خاتنه بل سړی وگوره ...."

- "مصطفی! یوازې تا غواړم او بس ..."

نه ایسارېدونکې شپه ... له رازونو او یادونو ډکه شپه، وغومبېدم :

- "نجمې! داشپه له هولناکو رازونو ډکه ده ...."

- "دادمینانو ښکلي شپه ده ...."

- "زه پکې له خونړیو جگړو پرته بل څه نه وینم ..."
- راته نژدې شوه ، له یخو لاسونو یې ونيوله ، ورو یې وویل :
- "تر څنګ مو دمانی بڼ دی ، گوټ گوټ ته یې زړه رابښکونکې وړمې چلېږي ...."
- "پرون مې ځکه په واده کې سوچ کاوه ، چې کوم مهم کار مې مخې ته نه وو ...."
- "مصطفی زه نن درغلي يم ...."
- "د ارواګانو خوښي په آسمان پورې تړلې وي ... په لوی جهاد پورې ..."
- "واده د جهاد مانع نه ګرځي ... جهاد به هم کوي .... او د ماشومانو پالنه هم ...."
- "نجمې ، وعده مو په نن شپه نده ...."
- "نو کله ده؟ ..."
- "پدې یوازې الله پوهېږي ..."
- په پرېکنده دردونکې لهجه او غوسه ناک حالت یې وویل :
- "تاسو څوک یاست ؟ ګمان کوی ملیونونه چینایان به مات کړي ؟"
- پرېږده چې واده سره وکړو ، او لدې خاورې ولاړ شو ...
- قهر جنه خندا مې وکړه ، دلاس کمکې ورغوی یې په غوسه مړم :
- "چېرې دی داسې هیواد چې مونږ لپاره دهوساینې وړ وي ؟"
- ژوند مو پکې تیر شي ؟ توره وباء له شرقه را روانه ده ، سور ښامار له غربه راخښېږي ، او مونږ دروسانو دطعمې او دچینایانو دحرص تر منځ حیران ... مرګ او ژوند نلرو مګر همدلته ...
- لاس یې راته کش کړ ویې ویل :
- "دمرګ له راتلو مخکې په مړاندې زړه ژوند کوي! ..."
- "زه جهاد ته خلاص مټ ژوند کوم ...."
- جهاد هېڅ شی نه تحريموي .... مصطفی وګوره ... دا کلان نمو کوي او غټېږي .... اُمېد وارې میندې اولادونه زېږوي ، شپانه

دغرونو په لمنو کې سندرې وايي ، خلک کړوندې او رېبل کوي... او يو ته لکه هغه راهب يې چې غواړي له جهاد او په هغه کې له فکر او سوچه معبد جوړ کړي او بيا خائنه پکې واوسېږي!...."

خبرې يې سختې تاثير ناکې او درېستينولې په پاڼو سينگار وې ، له حرف حرفه يې دتاوده خپاند ژوند وږمې ختلې ، "کورم چې خولې مې پر وچولي راماتې شوې ، پوی شوم چې اعصاب مې ورو ورو آرامېږي سترکې مې پر هغو شنو لمنو ورځيې وې چې سپوږمۍ پخپلو زرينو وړانکو بڼايسته کړې وې ، له سړې ، خوږې هوا مې ژوره سا واخيسته ، را ولاړ شوم ومې ويل :

- "نجمي ! زه درسره مينه لرم ...."

- "نو کله به وي ؟ ..."

- "تر هغه ډير ژر چې ته يې گمان کوې ..."

اورم چې خوځښت دی ، د آسونو ترپهار دی ، د گډيو قرقر دی ، گډ وډ آوازونه دي ، هاخوا دپخوا خوځنده خبرې وينم ، پدې پوهېدم چې لويه غونډه به ددې لويې واقعي د ارزونې په موخه کېږي ، چې پر پايلو يې خبرې وشي ....

- "نجمي ! ته اوس ولاړه شه ...."

هغه لکه ښکلې فرشته ولاړه ، دښې په تيارو کې ډوبه شوه ، شنې خلدونکې گوهرينې سترگې ، ژوند بخښونکې ښکلې سپين مخ چې ناليدلې موسکا پرې خوره وه ، هغه دمانۍ جانبي ور په لور ولاړه ، خو تصوير يې زما په زړه او روح خوړند پاتې شو ....

دکومل د امير په مانۍ کې لويه غونډه جوړه شوه ، دقوسونو مشران علماء مفکرين ، پوځي شخصيتونه ورته راغلي وو ، همدارنګه شرقي ترکستان ته دخبرمه ولاياتو شخصيتونه هم بلل شوي وو ، دکومل امير خپله وينا پدې شروع کړه چې :

له پروني جګړې خلاصی نه وو، نه يوازې کومل بلکې ټول ترکستان دا نه غواړي اسلامي ارزښتونه يې تر پښو لاندې شي، چينايي حاکم له خپلو وضعي قوانينو تېر نه سو، نو له تصادم پرته بله چاره نه وه، خيني به پدې لحاظ چې مونږ يې پايلې ناليدلې ګڼلې، زمونږ کار ته دلبونو کار ووايي، مګر له تسليمۍ پرته بل بدیل يې نه وو.... تاسو پوهېږئ چې پخوانيو تسليمېو پر مونږ ډير ظلمونه راوستل، او د مات شوي لوري تيريدنې او تنازلات پای نلري... په همدې لحاظ پايلو ته دپاملرنې په رڼا کې ديوه قوي ګوزار سخت ضرورت وو...."

يو له حاضرینو خواب ورکړ، داسې ښکارېده چې شوی کار يې لويه سهوه بلله، ځکه چې ترکستان دومره ځواک نلري چې دچينايي ځواک مقابلې وکړای شي، اته مليونه ترکستانيان نشي کولای له هغه چين سره وجنگېږي چې شمېره يې څلور سوه مليونو(۱) ته رسېږي ددې پرځای دا ممکنه وه چې ستر چينايي حاکم ته مو هيات ورلېږلی وای دموضوع په اړه يې ورسره خبرې اترې کړې وای، ښايي ظلم او زياتی يې کم کړی وي. دغه قوانين يې له منځه وړي وای کوم چې زمونږ له دين او عزت سره په تعارض کې وو، او کوم څه چې مونږ يې په جګړه نشو تر لاسه کولای په سياست به مو تر لاسه کړي وای، يعنې دخبرو اتروله لارې داخبره دخينو زرو سياستوالو او تکنوکراتانو له خواچې غونډه کې وو بدرګه شوه، او وړانديز يې وکړ چې اوس هم بايد "چين شورين" دشرقي ترکستان ستر حاکم ته هيات ولېږل شي، مګر حاجي خوجه نياز په لاس د نه منلو اشاره وکړه او په قهرجنه لهجه يې وويل:

(۱) دا د هغه وخت احصايه او سر شمېرنه وه، چې په اوس وخت کې د چين نفوس يوبيليارد او درې سوه ديارلس مليونو او په چين کې د ترکستانيانو نفوس ۱۵ مليونو ته رسېږي.

(ژباړونکي)

"او خلکو! که هیات مو وړولېږلو زما په عقیده هریو غړی به بیل بیل له چرې تېر کړي... چینیایان به ور اوښتی زیان هېڅکله مونږ ته ونه ښځي، زما نظر داده چې بې له جګړې بله لار نشته... که سوله ییز حل پسې وګرځو هسې وخت به مو ضایع کړی وي، هغوی به خپلې وینې هېڅکله هیرې نکړي، بې ګناه یې تعدیبولو او وژلو، او اوس خو مو یو ستر حاکم وژلی او لوړ پوړي چارواکي او پوځیان مو تر خاورو لاندې کړي!..."

بیا حاجي خوجه نیاز را ولاړ شو، په لوړ آواز یې وویل:

"اورم چې دڅلور سوه ملیونو چینیایانو خبرې کوی، خبرې مو داسې دي ګویا غوندې ته دچینیایانو له خوا هیات راغلي یاست؟! نه دسریندونکي مسلمان په صفت، که پوځونه په شمېر قیاس کېدای، والله چې اسلام به تر مونږ نه وای رسېدلای، او که لمړنیو مسلمانانو داسې سوچ کړی وای لکه ستاسو، د الله بیرغ به پرمخکه اوس نه رپېدای، داسې برېښي چې د الله لدې وینا ناخبره یاست چې وایي: (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله...) ترجمه: "څومره وړې ډلې غالبه شوي دي پر لویو ډلو، د الله په اراده" دې لپاره چې دښمن مو دخپل دین احترام ته اړ کړی وي، پکار ده چې قرآن دلاړې مثال وګرځوو، ځکه ددنیا او آخرت خیر او بری مو په همدې کې دی، او په الله قسم چې غلیم هغه مهال را باندې مسلط شو او په اوږو مو سپور شو کله چې قرآن او دین ته مو شا کړه، او زه همدا اوس ستاسو په وړاندې له قدیر او ذواتنقام ذات سره خپل هوډ یو ځل بیا تازه کوم چې تر هغې به وسله ونه غورزوم څو چې مې د دین او خاورې غچ نه وي اخیستی، څوک چې د مسلمان اولاد وي راپسې راځي دې..."

حاجي خوجه نیاز د امير له ماني و ووت ، دهغه ولستون په لور ورغی ، چې د پروني وژل شويو چينايانو وسلې پکې خای پر خای شوې وې ، نور ټول ورپسې وخوځېدل ... زه هم لدې پارېدلي غونډې سره روان وم ، څه گورم چې له ډېرو نهيليو او مايوسيو وروسته نوی روح او ساه په خلکو کې غوړېدلې ، هيچا د چينايانو په پوځي ځواک کې فکر نه کاوه ، هر يوه کوښښ کاوه چې يو ميل ټوپک او څو کارتوس ترلاسه کړي ... دېر لاسی ټول اعتبارات لکه د پوځ شمېر او د وسلو بر لاسي دمجاهدينو تر پښو لاندې لوېدلي وو ، عاقلانو دا يو لهونتوب باله ، راپارېدليو وگړيو دانه کڼله چې دځمکې پر مخ به ددوی مخه څوک ډپ کړای شي ، پر الله د زور ايمان خاوندانو جگړه فرض عين بلله ، جگړه بايد دوام وکړي ، پر غليم بايد کلک بريد وشي ، کاميابي او نا کامي د الله په لاس کې ده ، شهادت دټولو لوی ارمان وو ...

کوچېان اوشپانه له دوديزو نڅاگانو او سندرو سره له غرونو راټوی شول ، د اطرافو خلک په زړو جامو له زنګ وهليو ټوپکو سره را ورسېدل ، هرې خوا ته دتهليلونو او تکبيرونو نارې وې ، دمانی له جگ برج نه مې کتل چې ټولې لارې له خلکو ډکې دي او موجونه وهي ... هغه منارې او گنبڅې چې زمونږ درنو سترو نيکونو له مسجدونو سره په ډير شوق جوړې کړې دي تر سترگو ډير ښايسته او ښکلي راغلل ... په زرېن سهار زمونږ خوږ وطن له خپلو شنو باغونو دنکو مانيو سره دهمېشه توب تصوير يو داسې ځواک ښکارېده چې الله يې ساتنه کوي ... په بېره راکوزېدم ... دزينې په لاندینی برخه کې مې وليدله :

- "نجمي دلته څه غواړي ؟ ..."

په داسې حال کې چې ښايسته مخ يې په اوښکو لوټد وو ، ويې ويل :

- "ته هم روان يې ؟ ..."

غږ يې دلوی ماتم ښکارندوی وو .

- "ته گمان کوې ، مصطفى به له تا سره پاته کېږي ، خوبونه به کوي ، او په خوله کې به دودۍ درکوي ؟"

نه هېرېدونکي تلپاتې يادگار دی چې بايد په وياړ يې جشنونه وشي ... نجمې ! د عقيدې جگړه بهادران زېږوي ... او بيا رېښتوني اتلان ترې جوړوي ...

(۶)

زاري يې ورته وکړې چې له خانه سره يې بوزي ، اوبښکې يې توبې کړې چې له مجاهدينو سره د تلو اجازه ورکړي ، هلته چې سختي ، مرگ او سور اور دی ، مکر د کومل امير خپلې لور ته وويل :

"لورې ! ته پوهېږې چې نارينه د غليم دمقابلې ځواک لري ، او په جگړه کې چست او چالاک وي لکن تور سرې بايد د امن ځای ته پنا يوسي ..."

مجاهدين له هرې خوا راغلل ، او په هره خوا ولاړل ، چينايي ر غلگرو دهغو غازيانو تر منځ لاره ورکه کړه کوم چې شرقي ترکستان يې سر تر پايه نيولی وو ، چينايي لښکرو يوې او بلې خوا ته د پناه لټه کوله ...

روسانو ټولې پېښې په خير له نژدې څارلې ، ستالين په منگوليا کې خپلو ملگرو ته امر وکړ چې د شرقي ترکستان انقلابيانو ته د مرستې لاسونه ور اوږده کړي ، يو هيات يې د (جام سين درغان) په مشرۍ دخوجه نياز ليدنې ته ولېږه چې د پوځي مرستې وړانديز ورته وکړي ، نياز له خپلو ملگرو سره په سلا او مشوره شو ، په آخر کې خپلو سر لښکرو ته وويل :

"زه پدې ښه پوهېږم چې روسيه څه غواړي ؟ هغوی مونږ ته خپلواکي نه غواړي ، له پخوا نه هغوی غواړي زمونږ په ملک کې خپلې پېښې ټينگې کړي چې زمونږ شتمني خپله کړي ... او هغه عمل له مونږ سره وکړي کوم چې په غربي ترکستان کې يې زمونږ له وروڼو سره کړی دی ..."

يو تن داسې ځواب ورکړ :

- "ولې له روسانو سره لاس نه ورکوو چې چينايان ورباندې وځپو؟..."

- "که مونږ دخپل ټاټوبي دخپلواکۍ گټلو او ساتلو ځواک او توان پخپله ونه لرو مونږ دخپلواکۍ مستحق نه يو..."

- "دښمن ډېر خطرناک ، بې رحمه دی که ديوه شيطان په خلاف له بل شيطان سره لاس ورکړو ، څوک به مو پرې ملامت نکړي...."

- "وروره خبره دملامتولو او نه ملامتولو نده ، روسيه دوهم غليم دی ، او هغه وخت زمونږ دمرستې په فکر کې شوه چې بری مو ورته حتمي وېرېښېد ، هغوی په آسانه او لږ قيمت خپلې لاسته راوړنې لټوي... ای اتلانوا! کفر ټول واحد ملت ده ... لويه لوړه او تړون هغه ده چې دلوۍ ترکستان ختيځ او لوېديځ سره په يوه تار نښلوي او اولسونه يې په يوه صف ودروي ، دا تړون يوازې دالله دقانون ترسيوري لاندې ممکن دی ... الله تعالی فرمايې : (يا ايها الذين آمنوا لاتتخذوا عدوي وعدوكم اولياء ....) ترجمه: "ای مؤمنانوا! زما او خپل دښمن په دوستۍ مه نيسي..."

دمنگوليا له هيات سره حاجي نياز په وروستۍ ليدنه کې وويل:

- "محترم (جام سين درغان) ! زمونږ په هکله ستاسو دښه نيت مننه کوو ... مگر له دښمن سره يوازې پخپله جنگېږو ..."

درغان وويل:

- "ډير به ټينگ نشئ ، مونږ باوري معلومات لرو چې چينايان ستاسو دخپلو لپاره په شرق کې له خورا ليرې پرته چينايي پلازمينې نه په لوی شمېر د پوځونو دلېرلو په حال کې دي ..."

حاجي نياز په کلکه وويل:

- "مونږ ستاسو دوستۍ ته ښه راغلاست وايو ، مگر د مشروطي مرستې له منلو معذرت غواړو ، زما سړيو فيصله وکړه چې ستاسو پوځونو ، ماهرينو او سوداگرو ته به خپل هيواد ته دننوتو اجازه

نه ورکوي ... پدې توگه دا کار زما په واک کې ندى، راپارېدلى
اولس دى ، چې خپله تگلاره او برخليک پخپله ټاکي ... "
انقلاب پخپل طبيعي مسير روان دى ، دحاجي خوجه نیاز لښکرې هرې
خواته خورې شوې ، چينايي چاوني مجاهدو باتورانو تر يرغلونو لاندې
رانېوې، دچينايي ستر حاکم "جين شورين" واکمني تر گواښ لاندې
شوه ، او دى سخت حيران وو چې څه وکړي ، له روسانو يې مرسته
وغوښته هغو چې دى سخت محتاج وموند، دمرستې شرطونه يې وړاندې
کړل، چې:

- ۱- روسان به د خپلو تجارتي نمايندگيو پرانستلو حق لري.
  - ۲- محلي ادارې به د روسي وارداتو دتفتيش حق نلري.
  - ۳- روسان به په ټول ملک کې د آزاد گرځېدو حق لري.
- جگړه تونده شوه ، په غرو ، رغو ، سردرو ، سيندونو او ورشوگانو
به گرځېدو ، روسي وسلې به مو تر سترگو کېدې روسان به مو ليدل
چې دچينايانو مرستې ته راتلل ، تر چينايي ښکېلاک لاندې ښارونه له
روسانو ډک ښکارېدل ، کمونستي کتابونه او مغرضې پروپاگنډې يې
خپرولې ، لوړ پوړو چارواکو ته يې بډې ورکولې او دحاجي نیاز په وژلو
يې خلک هڅول ، کوم چې پرون يې ورته دمرستې وړانديز کړى وو او
ترون يې ورسره کاوه ... ترټولو بده داوه چې روسانو قومونه يو دبل
خلاف تحريکول ، فتنې او شخړې يې ايجادولې ، پدې سره روسي وسلې
چينايي مټ غښتلې کړ، همدارنگه روسي فکري تخريب هم زمونږ جهادي
قوتونه کمزوري او د ورونو ولسونو ترمنځ ديو والي پري وشلول ، په
خونړيو جگړو ښکېل شولو ، چې په زرگونو سړي يې رانه يو وړل ،
مونږ له څو مېاشتيني مقاومت نه وروسته مال ، خوراک او وسلې ته
سخت اړ شوي وو ، ددې اړتيا وه چې نور پر هارونه وگنډو ، پټې
ورباندې کښېږدو، او د روسي چينايي هيبتنا کې ځينې وروسته لږ د آرام
ساه واخلو ، غرونو ته مو پنا يووړه ... وروسته لدې چې نهايي فتحې ته

نژدې شوي وو، (جين شورين) وکولای شول خپل نفوذ بېرته اعاده کړي...

د غرونو په درو، لارو او غارونو به حاجي خوجه نیاز پر مجاهدينو ګرځېده او داسې به يې ويل:

او مجاهدينو! جګړه د اړتۍ کنډولۍ دی، کله ډک او کله تش، ګټه او زیان لري... یوه ورځ به ستا وي بله دغليم... له الله سره مو هوډ دادی چې یا به يې ګټو او یا به شهیدان کېږو... پخپلو خواکمنو خلېدونکو سترګو پورته وریځو ته چې د غرونو سرونو ته لکه تاجونه ښکارېدل په څیر کتل، بیا به يې پراخو ورشوګانو ته سترګې وګرځولې، دهنې ورځې خوبونه به يې لیدل چې زمونږ اتلان خپل هیواد دشر او فساد له کرغېړنو منکولو وژغوري... په خدا به يې ويل:

- "تاسو هغه روسان وينئ چې پرون زمونږ مرستې ته راغلي وو، نن يې زمونږ دښمن ته لاسونه ورکړي، دانه مننې چې هغوي زمونږ دغميزو لامل دي؟..."

خوجه نیاز وځاندي، بیا خپل ځینې یادونه داسې بیانوي:

- "ورونو تاسو مه خفه کېږئ... کلیسا له ډیر پخوا ستاسو د له منځه وړلو په کوشن کې ده... روسان به يې زمونږ پر اسلامي خاوره دیرغل لپاره هڅول، ځکه کلیسا په صليبي جنگونو کې له ترکې او نور عالم اسلام سره زمونږ دباتورو مجاهدينو مرسته او په صف کې ودرېدل ندي هېر کړي، بله دا چې زمونږ هېواد لرغونې تاریخ او تمدن لري، او زمونږ په خاوره کې ډېر ارزښتناک معدنونه او زېرمې تر خاورې لاندې شته... هو، هلته په لسګونو لاملونه شته چې له کبله يې زمونږ هیواد لاندې کول غواړي... خو مهم يې دادی چې مونږ مسلمانان یو... همدارنګه روسانو په کمونستي انقلاب کې له یوه هم دومره ستونزې ونه لیدې، لکه له مسلمانانو..."

*****

خو داسې سختې میاشتې راباندې په غرونو کې تېرې شوې ، خو وزگار ناست نه وو تمرینونه ، دپېښو څارنه ، دتړپ او خړپ حکره ، کمین نیول او داسې نور کارونه مو کول ، وروسته له هغې چې لوی برید ته مو وسایل چمتو کړل ، حاجي خوجه نیاز ور وغوښتو امر یې وکړ چې په پټه دهبواد ګوټ ګوټ ته ولاړ شو اوضاع له نژدې وارزوو ، دخلکو ذهنیت او حالات معلوم کړو ، دغلیم کمزوري ټکي په ګوته کړو ... دملګرو ترمنځ یې دشرف مډال ماته راپه غاړه کړ ، ویې وبل :

"مصطفیٰ مراد حضرت ته ! ... ته تل یو باتور سپاهي انځوروي کوم مډال چې ما ستا غاړې ته واچاوه ... زما دهنې مننې ښکارندوی دی چې زړه مې ترې ډک دی ... هیله کوم بهر ته ژر راوګرځي ، چې ډېر وخت نلرو ..."

په پټه هرې خوا ته خواره شولو ، دکومل غم خپلې ښار په تیارو کې ډوب دی په واړه شک خېني خلک ددار خلی ته خېژول کېږي ، دکاشغر ښار خپل یوه باتور ته هم دلېدو کتو اجازه نه ورکوي ، هنوي یا پټ دي یا غرونو ته تنبډلي ، یا خانونه دچینایي حاکم دوستان څرګندوي ، یا د روسي ماهرینو په صف کې لیدل کېږي ، دستخت ظلم زیاتي او وحشت ترمنځ دواقعیتونو معلومول انسان لپاره ډیر ګران کار وو ، د اورمچي په ښار کې د هرڅه نخښې نسانې بدلې ښکارېدې ، داسې برېښېدل چې غیر له روسي او چینایي مخونو نور څه نه وینم ، شیطاني یرغل سرونه ځیي ، سترګې ړندوي او غوږونه کنوي ... دارنگه ښار په ښار ، منطقه په منطقه ګرځېدم ، دکومل ښار ته راوګرځېدم چې دنجمې احوال واخلم ، مسکینه به چیرته وي ؟ څه به پرې تېر شوي وي؟ زړه مې له غمونو او دردونو ډک دی ، کوم مډال چې را له غاړې شوی وو ، محسوسوم چې زه دهغه مستحق نه یم ، بداسې حال کې مډال څه معنی لري چې غلیم لروېر ګرځي ، د وطن دپجو شاګانې په متروکو سړي دي ، زندانونو ته اچول کېږي په دار خېژول کېږي ، له ډېره غمه مې حلق وچ او غاړه مې پرسېدلې ده ... لدې سره سره نجمه لټوم ، دامیرماني ته ورغلم ، دیادونو ،

قهرجنې مينې ... سرکټې عاطفې ... د خوړو وعدو مانې ته ... مانې داسې
برېښېدله چې مينه ورته د پخوانو زمانو خرافاتي پدیده ښکاري ...

- "مورې! نجمه پېژنې؟ ..."

بودۍ ښځې سر راپورته کړ، په کمزوري نظر يې راته کتل ويې ويل:
- "زه دلته دسلو کالو راهيسې اوسېږم، خو دانوم مې هېڅکله

ندى اورېدلى ..."

خپله امساېي لکوله او روانه شوه، "کورم چې بېرته راوگرځېدله،
ودرېدله، رېښونکي لاسونه يې دلمر له رڼا مخ ته ونيول ويې ويل:

- "ته مسافر يې دلته؟ ..."

- "نه، زه د همدې ځای يم ..."

له سترگو يې اوښکې روانې وې ويې ويل:

- "فکر مې وکړ له غرونو راغلى بې ... زه دهغو څلورو زمانو په لټه

کې يم چې ولاړل او بيا رانغلل ... کاش تاغونډې څوک وي

چې ورېومې سي، له کونډو لونو سره له ژونده ټنگه شوې يم،

مېړونه بې لکه پسونه په چرو حلال کړای شول ... مونږ ته

د ماشومانو لويه ډله پاتې ده ... په روسانو او چينايانو دې برابر

لغنت وي ..."

پخپله لاره روان شوم، دکومل په مستعمره شوي ښار کې گرځېدم ...

ناڅاپه مې سترگې پرې ولگېدې ... پر هغه پخواني دوست ...

- "منصور درغا ..."

بې ارادې مې په نوم ورغړ کړل، سړى رانژدې شو ويې ويل:

- "مصطفى مراد حضرت! ... ته يې؟ ..."

سره له غاړې وتو ... له لاسه يې کش کړم، پټ محفوظ ځای ته يې بوتلم

چې څوک مو ونه ويني، بيا سره دوه په دوه کېناستو، ما ورته کړه:

- "منصوره څه حالات دي؟ ..."

منصور درغا په خواشيني سره وويل:

- "د ذبحې او حالولو ډېره لويه لړۍ روانه ده ، د "ايلي" په ولايت کې همدارنگه د "آکسو" او "شوشک" په ولايت کې ، او د "شېبار" په ولايت کې نيونې او وژنې روانې دي ، او همدارنگه د "آلتای" او "کوشار" ولايتونه درواخله ، بلکې په ټول هېواد کې وحشت خور دی ، روسان پلان او نقشي جوړوي .... دهنوی ماهرین يوازې جنگونو، تجارت، دکمونستي افکارو خپرونې ته ندي راغلي ، بلکې د اسلام جرړو ايستو ته راغلي اود مسلمانانو دوژلو او خپلو ماهرین يې له خانه سره راوستي ..."

د منصور درنا اوښکې وبهږې ، په لوړ آواز يې وويل:

- "آيا دا د الله رضا ده؟ ..."

په دردېدونکي حالت مې وويل:

- "نه هېڅکله نه ...."

منصور په ژرغوني غږ ووي:

- "خير ولي يې داسې سخت عذاب او ذلت ته پرې ايښي يو؟ ..."

- "الله عادل دی منصوره ..."

- "مکر ظلم او وحشت ملت نور دغمونو په بحر کې غرق کړی ..."

- "لږې سره سره الله عادل دی منصوره ..."

- "عدل خو دادی چې همدا ظالمان کافران پرې گرفتار شي ..."

له مټه مې ونيو ، ومې ويل:

- "دالهي عدالت له غوښتنو يوه دا هم ده چې: رښتوني مسلمانان

و اوسو تر دې چې مرسته راسرد وکړي ...."

سر يې له خواشينۍ وخواوه ، ويې ويل:

- "رښتيا دې وويل ، په مونږ کې داسې خاينان شته چې له دښمن

سره مرسته کوي ..."

- "هنوی لږ دي ..."

- "هو .... او په مونږ کې داسې هم شته چې له ژوندونه وتلي ، په

هېڅ خبر او شر کې برخه نه اخلي ! ... "

- "منفي خبرې په هر ملت کې شته ... "

- " په مونږ کې هغه زندیقان هم شته چې په الله کافر شوي او په

مارکسي نظريه يې ايمان راوړی، هغه نظريه چې له ماسکوه

راغليو کمونستانو په خلکو کې خپره کړېده ... "

منصور بيا په ډډو سترگو راوکتل وېي ويل :

- "او په مونږ کې هغه يې حيا ښخې هم شته چې دعزت او شرف

په نوم کوم شی نه پېژني ... "

دمنصور دخبرو په اورېدو نوره دنيا را باندې تنگه شوه ، هغه دنهيلى په

وژونکي ډنډ کې پروت وو ، او له رواني (روحي) خپونکې ناروغۍ کړېده ،

ځکه حالات هغسې نه وو لکه څنگه چې ده انځورول ، او زمونږ اولس

مجاهد ، صابر او نه تسليمېدونکي اولس دی ، دځاينانو شمېر ډېر لږ دی ،

چې يايې نفوسونه دغذابونو او زورونو له وېرې کمزوري شوي ، يا دماډي

لاسته راوړنو تر تاثير لاندې راغلي ، يا داچې په فکري لحاظ دوکه شوي

او دکمونيزم په جال کې لوېدلي ، چې داټول درواخلي بيا يې هم شمېر

ډير کم دی ، اما هغه يو شمېر جاهلي يې خبره ښخې چې دخوراک څه

نه مومي ديوې مړۍ ډوډۍ دلسته راوړلو لپاره دفحاشۍ جال ته لوېدلي

دي او يايې دتهديد په نتيجه کې دسپکاوی ژوند ته دعزت په مرگ

ترجیح ورکړی ددوی شمېره هم ډېره کمه ده ... په هرصورت ... زه

رواني وضعې ته هغسې نه گورم لکه څنگه چې منصور درغا ورته گوري ،

زه منصور له پخوا پېژنم ، هغه خوبونه ويني ، شعر وايي ، دبخاري شريف

حديثونه يې په يادو ياد کړي ، او هغه همېشه دپخواني لرغوني تاريخ

خوبونه ويني ، د شانداره ماضي او اوسني بد حالت ترمنځ دتوفيق او

اندول برابرولو کوبښن يې هيڅکله ونکړ ، چې اقلاً خپل نفسي توازن

پرې برابر وساتي ...

- "بڼه دا ده چې واقعيتونه ومنې او د علاج کوښښ يې وکړي؟ ..."

منصور په غوسه سر و خوځاوه ، ويې ويل:

- "دردمنو واقعيتونو نور سخت مايوس کړی يم ..."

- "منصوره ! حل څه ده ؟ ..."

شوندې يې چېلې ، په خواشيني يې وويل:

- "مرگ يوازینی حل دی ..."

- "او څنګه مړه شو؟ ..."

زما په غوښتنه او مقصد پوی شو ، غمجنې سترګې يې وغړولې لکه په ځان کې چې څه لتوي، کوښښ کوي خپل پخواني افکار راوسپړي او کره کتنه پرې وکړي:

- "داسې به مړه شو مصطفى لکه قهرمانان چې مړه کېږي ..."

په مينه مې په غېږ کې رانيو ومې ويل:

- "داسې ښکاري چې سره يوه خوله يو؟ ..."

- "هو ولې نه ... ما غوښتل په غرونو کې درسره يو ځای شم ..."

- "سبا به خو له خيره ... او د لوي بريد وخت رانزدې دی ..."

ووتو دکومل په اطرافونو کې ګرځو ، شپې خپلې تياري خورې کړې ، خو ماته د دندې په هکله هرڅه روښانه شوي وو ، خلک نور د (جين شورين) له ظلمونو او د راننوتو روسانو له توطيو او دسيسو ټنګ شوي وو ، نور څه نه وو پاتې ، خبره همدې ته معطل وه چې له غرونو قيام وشي ، حاجي خوجه نياز رابښکته شي انقلاب له سره راپيل کړي ، مخکې لدې چې سره بېل شو منصور درغا وويل:

- "د نجمې دې رانه ونه پوښتل؟ ..."

په شوق مې راونيو:

- "رښتيا ، هغه چېرې ده ؟ ..."

منصور ترڅه خدا وکړه ويې ويل:

- "هنې واده وکړ ...."

- "توکې کوي که رښتيا وايي؟..."
- "کله چې امير ماني پرېښوده و ووت ، کورنۍ يې خوره شوه ، خلک جنگ ته ووتل ، هغې اعصاب له لاسه ورکړل ، په چينغو چينغو به يې ژړل ، مگر چينغو او ژړاوو يې لا ښکلا نه وه خوړلې ... پوی شوې ؟ ..."
- "نه پوی نه شوم..."
- "کومل ته دنوي راغلي چينايي پوځي چارواکي ډيره خوښه شوې وه .... دا خبره نوره پرېږده ، مناسبه نده چې اوس زړه پرې وخوړې ...."

*****

او زه چې په زړه کې سخت خوشحاله يم محسوسوم چې ذهن مې ډېر لېرې تللی له تورو لوگيو ، وحشي ځناورو او مارانو له خيالي تصويرونو ډک منظر مې مخې ته ودرېږي ، دامې پخوانۍ وېره وه کله چې زه لا ماشوم وم ، په خوب کې به مې دا مناظر ليدل ، پلار به مې راته ويل چې له خوبه مخکې آيت کړسي او سل ځله درود وايه ... نه پوهېږم ولې هغه وېروونکی دور کتوب منظر په سترگو راغی ...

آه .... نجمې ! زه دي په لومړنيو نفرتونو باور وکړم ؟ او که په وروستنيو محبتونو ؟ ښه مې ياد شي د مخه ښې په وخت کې د مينې لاس دې راکړی وو ، په سلکو سلکو دې ژړل او د را روانو چينايي ليوانو انديښنې دې زمزمه کولې ! نه پوهېږم ؟ څه ومنم ، په کوم يوه باور وکړم ؟ آيا دا تريخ واقعيت ومنم ؟ !

- "منصوره ، سبابه غره ته ځو ...."

د کومل په غمجنه توره شپه مې اوږد نظر واچاوه ، ومې ويل :

- "دغرونو په لمنو شپه روښانه ليدله کېږي ، دمجاهدينو ترانې به واورې چې زړه به دې تازه شي .... منصوره .... ستورو ته به گوري ، نه يوازې يو ستوری (نجمه) بلکې په مليونونو ستوري

به درته خپلې همېشې موسکاوې کوي ... منصوره د غره فضا
دېره زياته په زړه پورې ده ....

(٧)

دخپلې نجمې غم مې شاته کړ ، پورته په هسکه مې سپوږمۍ ته چې
دخوارلسمې شپې وه وکتل ، هو ، ورېځو پوښلې وه ، خو ما يې پر مخ
آرام له وقاره ډکه موسکا لوستله ، هغه تلپاتې موسکا چې د زرگونو کلونو
راهيسې پرې خوره وه ، اى زما سپوږمۍ چې تيارې ننگوې! ستا په رڼاوو
دورشوگانو تر منځ دمجاهدينو د مرکز په لور روان يم ... او زه له هغو سره
زياتې کوم چې يو تن راپه زړه کوم يا سل تنه ... بلکې هغوى ډير زيات
دي ... لکه جنرال محمود محيطي ، ستر جنرال عثمان باتور ، جنرال
شريف خان او جنرال عثمان اوراز .... او هلته دغرونو په سرونو کې له
يوې ډلې سره ولاړ يم - ټول اقليمونه او ولايتونه مې سترگو ته ودرېدل -
ټولې ناخوالې مې يو ، يو تر نظره تېرې کړې ، دکومې له وجې چې
زمونږ اولس په وسلې او مبارزې لاس پورې کړى وو ... د (١٩٣٢) ميلادي
کال په پاى کې ويجاړوونکى طوفان پيل شو ...
خوځه نياز وويل :

- "په اورمچي کې به سره ووينو ، چېرته چې دچينايي واکمن
مانۍ ده ...."

پوهېدو چې مرحله اوږده ده ، له کړاوونو او وينو سره تړلې ده ، دجنرال
محمود محيطي له خبرو همداسې پوى شوم چې ويل يې :
- "الهي عنايت او مرسته به راسره مل وي ..."
ما وويل :

- "درنو مشرانو! کومه مارکسي فلسفه چې روسانو خوره کړې ،
زمونږ ځيني ځوانان يې ښکار شوي ...."

حاجي خوجه نیاز وخنډل ويې ويل:

- "کله چې حقيقت رڼاوې خورې شي، دا خرافات به پخپله له منځه ځي..."

بيا يې له سپينو واورو ډکو څوکو ته وکتل ويې ويل:

- "دالله اراده له هرې ځمکنۍ فلسفې غښتلې ده ، دکومې ملحدې فلسفې بری چې تلپاتې درته ښکاري ، هماغه د اوبو څک ده چې ډېر ژر به له منځه ځي ... دتاريخ په هر عصر کې ځيني سرکښان د الله کلمات ننګوي او څه نا څه بری لاسته راوړي ، مګر ناممکنه ده چې حقيقي بري ته ورسېږي ... الله پخپل کتاب کې ويلي: "انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون..." ترجمه: "بېشکه مونږ پخپله نازل کړی ذکر (پند، قرآن) او بېشکه مونږ د هغه ساتونکي يو."

يو عجيب صفت مې دترکستان په خلکو کې وليد ، دا اولس چې په خوب تللی ، تسليم شوی ، ژوبل تکې تکې ښکاري ، دحسرتونو او نهيليو لوڅرې ترې د آسمان په لور روانې دي ، همدا اولس چې کله زمونږ دمجاهدينو را روانې قافلې وويني،نوتښلي او کمزوري له اوږو وغورزوي ، دخوښۍ سترګې راخلاصې کړي او له مونږ سره روان شي! ... يا الهي... چټکيان چټرته دي؟ ... وينم چې په تېښته دي ... او ډيرو يې اسلام ته غاړه کېښودله او زمونږ په صف کې جنگېږي ، هغه پېغلې او تور سرې آزادې شوې چې دکافرو پوځيانو په غېږو کې وې .... راووتې ، دا دی اوس له مونږ سره په جهاد کې برخه اخلي ... په يوه ښار کې مې وليدل چې يو غبرګ پلن سړی يې رانيولی ، شاوخوا خلک ورته لاسونه پړکوي... دا څوک ده؟ ... دادکاشغر يوه تورسړې ده (خاتون) نومېږي ، اوچينايي ضابط (چن لي) نومېږي ، ضابط يې راوښووه او يوې غټې ونې پورې يې وتاړه ، لکه ټپي غوږه له ونې تاوېږي ، او هغه يې په متروکو په شا وهي...

ماته دې ویل: خاتونې! .... ته زما بېي .... هیڅ زورور دې له ما نشي
 ژغورلای ... وړې ذلیلې کوتې ته دې بوتلم ... یادېږي دې؟ په زرگونو
 ځله مې درته وویل چې زه درنه کرکه لرم ... کرکه لرم ، له مانه به څه تر
 لاسه نکړې ... او فریاد مې وهلو چې الله له ما او تانه لوی او قوي دی ...
 او تا لعنتي لغړه برېنده پرېښودم .... خپل نیشه پوځیان دې دېې وزلې
 لغړې برېښې لاس تړلې تور سرې تماشې او نندارې ته ودرول ... ما به
 ژړل لاسونه مې هغې هسکې ته چې باران ترې ورېده پورته کول ... دزړه
 له تل نه مې دعا کوله ... تا راپورې خندل ودې ویل: الله دې غږ نه اوري
 ځکه چې نشته ... هغه چې شته (چن لي) دی ... اوس وایه چې ستا زېر
 ځواکي چېرې ده؟ ... له هرلوري راتلونکیو خلکو ته وگوره رپاندو
 بیرغونو ته وگوره ... الله دې وپېژنده او که نه؟ چن لي غږېږه ... آه...
 اوس سجده کوي ... خاوره ښکلوې ... هغه الله ته پناه وړې چې ترې
 منکر وي ... ته څنکه نارینه یې؟ ... پوهېږم چې یو ذلیل انسان یې ... له
 مرگه وېرېږې .... مگر ای وحشي ځناوره زما دې زړه زخمې کړی ... زما
 دې شعور زخمې کړی ... زموږ په دین کې پر عفت دتیري سزا مرگ ده
 او بس ....

خوجه نیاز دې پاروونکي منظر ته کتل ويې ویل:

- "ښکاري چې ښځه لیونی شوه ...."

دکاشغر یو تن رامخکې شو ويې ویل:

- "ټول کاشغر ته ددې مېرمنې قصه معلومه ده ..."

- "حتماً ، ډیره موده دردېدلې او زورېدلې ده ...."

- "یوې درنې کورنۍ پورې اړه لري ."

- "همداسې ښکاري ..."

- "او دې (چن لي) ضابط ته له درنو کورنیو پرته نورو لونو سره

لوبو خوند نه ورکاوه ، ... کمونست دی ، په مسکو کې یې روزنه

لیدلې ... ډیر لوی عالمان او دینداره خلک یې وژلي

خوجه نیاز دتړلې ضابط وخوا ته ورنژدې شو:

- "خه دې کړي؟..."
- بندې په ستومانه سترگو وکتل وېي ويل:
- "پرون مې دبريمن لوري په حيث خپل حقوق تر لاسه کول..."
- "دبريمن لوري حقوق خه دي؟..."
- لدينه چې (چن لي) خواب ويلای نه شو، خوجه نیاز وويل:
- "دا چې د نورو ديني لوړ ارزښتونه تر پښو لاندې کړي؟..."
- "زړه مې پرې بايللی وو، خاڼته مې رانيوله...."
- "دهمدې لپاره جگړې ته راغلی يې؟..."
- "ما هغه خه کړي، چې نورو کول، مسئوليت زمونږدمشرانودی..."
- خوجه نیاز ولاړو خلکو ته وويل:
- "ده ته وگورئ... له مونږه غواړي چې هغه څوک محاکمه کړو چې دوی يې راوستي..."
- بيايې وده ته وکتل وېي ويل:
- "د الله په وړاندې حساب ته يو يو تن بېل بېل ودرېږو.... "وکلهم آتیه يوم القيامة فردا" ... "ترجمه: "دوی ټول ودرېدونکي دي الله ته بېل بېل" دا آيت دې ندی اورېدلی؟ حتماً به دې نه وي اورېدلی، او مونږ دې ستا دشرانو په جرم نه محاکمه کوو، بلکه په هغه خه چې تا تر سره کړي محاکمه کوو..."
- (چن لي) خان بايلود، چيغه يې کړه:
- "نه غواړم چه مړ شم..."
- خاتون په لوړ آواز وخنډل، خوجه نیاز يې مخاطب کړ وېي ويل:
- "پلاره!... دده اسيرانو به لده نه دترحم غوښتنه کوله... په يوه ماشام مې له يوه شريف ځوانه اورېدل چې ده ته يې ويل: نه غواړم چې مړ شم... عين خبره چې دی يې اوس کوي... لکن (چن لي) ډېر بد سترگی وو..."

خبرې يې کولې د(چن لي) په لور روانه وه :

- "ايا منکر يې؟ ... ډير بد سترګې وې ... خپله تمانچه دې اوچته

کره شپږ ډزه دې وويشت ..."

بيا خاتون اوريدونکو ته مخ کړ وې ويل:

- "تېي خوان لکه مار په خان تاوېده را تاوېده ... آهونه يې

ويستل زګېروي يې کولې ... سترګو يې دژوند په لور وروستی

کتني کولې ، دې ذليل سپي به دچای له پيالې غرپ وکړ ،

سگرت به يې په خوند کش کړ ... ورين تود جاکت به يې په

خان ساز کړ ، وږه يې خندل ... زه به يې په زنګنو کېنوله ... پر

مخ به يې راته په خنجر لويې پيل کړې ... تاسو سوچ وکړئ ...

دا زما مخ ته وګورئ ... د زرو پېروانو آثار مې اوس هم پرمخ

شته ... دی به ورته سخت خوشحاله وو ، او زما دپړهارونو وينې

په يې په خوله زيبيلې او خټلې ..."

بيا يې لکه دلهونو يوه څړيکه وکړه:

- "محاکمه! ..."

چوپتيا خوره شوه ، ټولو خلکو ويرجنې ښځې او ټرل شوي ضابط ته کتل

په همدې شېبو کې يو سپين ږيري چې له شپېتو پورته ښکارېده ، توره په

لاس له صفونو راټېر شو ، مونږ لا پوی هم نه شو چې د(چن لي) سر يې

دوه ټوټې کړ ، هرج مرج جوړ شو ، سپين ږيري په لوړ آواز وويل:

- "زه يې پلار يم ..."

خاتون خپل پلار سره له غاړې وتله او کلکه ورپورې ونخستله ، خوجه نیاز

خپل سړي رخصت کړل ، په کاشغر او نورو ښارونو کې سختې جګړې

ونخستې ، مجاهدينو له خاينانو او يرغلګرو دټولو سيمو تصفيه پيل کړه ،

دلسگونو غمجنو پېښو حکايتونه هرې خوا کېدل ...

خوجه نیاز به همدا زمزمه کوله چې : زه يې پلار يم ... همدا دوه کلمې

به يې بيا ، بيا په سوچ تکرار کړې ، داسې يې ګڼله چې دی يې دوهم

پلار دی ، ددې تاکيد به يې کاوه چې غم خپلې ترکستان تل يو مسلمان

نيک پلار ته ضرورت لري ، او همدارنگه هغه اولادونو او بچيانو ته چې دده له وجود او شرف نه دفاع کوي ، او دده دحسي او معنوي پرهارونو غچ اخلي ...

لغتني راياده شوه .... نجمه ... کاش داسې وای لکه "خاتون" مگر ولې پدې حالاتو کې د "نجمې" په ياد کې ولوبدم؟ زه يې پلار نه يم .. او هغه (خاتون) نده ... فقط ددې سختو شرايطو زهرجن محصولات او افرازات دي ... او په هر بڼ کې داسې ازغي شنه شي چې له گوتو وينې وبهوي او تر گلانو لاندې مارهم پتېداي شي ... (نجمه) همدې ذليل (چن لي) ته ورته ده ، زموږ جگړه هم پکار ده له (چن لي) او دده لښکر سره وي ... او همدارنگه له ټولو زهرجنو وژونکو افرازاتو سره لکه "نجمه" او امثال يې ...

په ټولو خايونو کې آرامي او سکون خور وو ، په کاشغر کې نوی جمهوريت اعلان شو ، حاجي خوجه نیاز دترکستاني جمهوريت رئيس وټاکل شو ، يو بل ټېک سړی چې په قاهره کې مهاجر وو او دمولانا ثابت په نوم يادېده دنوي حکومت ص.راعظم وټاکل شو ، دوزيرانو شورا (کابينه) او دوکيلانو جرگه (پارلمان) جوړ شو ، نژدې ټول ولايتونه مو آزاد شول ، له لږ وخت وروسته فکرونه د "اورمچي" ښار کلا بندۍ ته واوښتل ، چې چينايي حاکم پکې اوسېده او دهنوي آخرنۍ کلا وه ... زه کومل ته ولېږل شوم چې خواکونه راټول کړم خلکو ته اوامر صادر کړم او لارښوونې وکړم ... پدې سفر ډېر خوښ وم چې بريمن کومل ته ورگرځم ، څومره خوندوره ده چې پوځي خپل هستوگنځي ته بريالی درومي ... هو ، هسکه غاړه ورځي ، خلکو ته په شفقت او مينه گوري ، محسوسوي چې يوه قوي رابطه يې سره رانغاړي ، دی دهنو دزړونو يو نبض دی ، او دهنو دارواحو ، هيلو ، خوښيو ، دردونو ، يوه برخه ده ، لويه کاميابي ، لکه لوی درد ، زړونه نژدې کوي ، بلکې يو کوي يې ، او ټولې هيلې يوې کڅوړې ته غونډوي ... دگتلي جگړې اتل دوطن پر خاوره په فخر پښه ږدي ... په لارو کوڅو کې له کرکبو راوتليو خوشحاله مخونو او دلمر په

زړينو وړانگو د ماشومانو رنگونو ته گوري ، همدارنګه هغو کړوندگرو او خواري کښو ته چې په آرام او سوکاله فضا کې سوکه سوکه ځي او راځي... راغلی بريالی گمان کوي خپل فرض يې څه ناڅه تر سره کړی ، هغه چې پرون د دښمن پر کلاکانو ورځوت ، زور ټوپک يې د زاوه ، سيمي يې د پليټو چينايانو له وجوده پاکولې ، زه هغه آسوال بريالی يم ... د ژوند څومره ښکلې خوږه نغمه ده ... سخت مې لکه واوره سينه يخه شي چې ووينم د الحاد تيوريستان ... د مارکسيزم پروفيسران ... ماتې خوري ، او ټول منطقونه او دلائل يې له منځه تللي او باطل شوي وي ... او سمدستي الله يادوي ... هو ، زه ډاډه وم چې درواغ نه وايي ... ځکه له سترگو يې پردې ليرې شوې وې او خپل اصیل فطرت ته - په سختۍ کې - خپل الله ته راگرځېدلی وو ، هغه لومړنی ازلي حقيقت چې شک او تردد پکې نشته ...

په کومل کې وگرځېدم ... وگرځېدم ... تردې چې ځمکه مې په نوبو بويانو څيرې څيرې کړه ... د شا له خوا مې غږ واوريد چې وايي :
 - "مصطفیٰ حضرت ه ! دادی بيا راغلي ، او قسم ده چې (نجمه) لټوي! ..."

شا ته گورم چې ، منصور درغا دی ... ښي مټ يې په غټه سپينه پټۍ تړلی او سر يې په بله وړې پټۍ تړلی ، په خدا کې راته وايي :
 - "باره نژدې وو چې پيژندلای مې نه وای ..."
 سره غاړه وتو ، چې منصور درغا پيل وکړ :

- "څه وخت مې په روغتون کې تېر کړ زما له مټ نه يې دوه که درې چرې را ووبستلې ... نه پوهېږم .... داکترانو ويل چې مټ به دې څه وخت لپاره له حرکت نه ولوېږي ... خير داڅه مهمه نده ..."

بيا يې سر له ډېره غمه تپت کړ ، وبي ويل :
 - "ډير زيات خلک مړه شول ... چې نور مې له مرګه کرکه ده ... داچې انسان انسان وژني څومره بد بختي ده ... ولې دا ټولې

نادانۍ ... مگر زه غواړم دا هر څه هېر کړم ... اوږه وڅوڅوم ...
 ټوپک پرې کښېږدم ... دچينايي يا روسي دښمن په طرف يې
 ورسه کړم ... نه غواړم چې مړه يې کړم ، بلکې غواړم چې
 زموږ له وژلو يې لاسونه لنډ شي ... غواړم چې وسلې يې غلي
 شي ... غميزه داده چې وسلې يې ترهغې نه غلي کېږي ترهغې
 دوی نه وي غلي شوي ... او دا غموونکې ده ... حتماً بايد
 ووژل شي ، چې وسلې يې له ليونتوبه پاتې شي ... راځه چې لږ
 وځاندو ... يا الهي ! ... لا تر اوسه او ددې خونړيو ورځو وروسته
 هم دهغې په سوچ کې يې؟ ... "

په حيرانتيا مې وويل:

- "څوک يادوې؟ ..."

- "نجمه در يادوم ..."

- "زه يې پلار يم ..."

منصور زما په وروستۍ خبره ډير سخت وځنډل:

- "ته يې پلار يې نو! ..."

د امير تشې مانۍ خواته مې سترگې وځغلولې ومې ويل:

- "کاشغر کې مې له بودا سرې همدا کلمات واورېدل ... چې زه

يې پلار يم ... او حاجي خوجه نياز هم همدا کلمات تکرارول ...

زه يې پلار يم ... او زموږ وطن يا منصوره ! داسې چاته اړين

دی چې تل همدا وايي : زه يې پلار يم ..."

منصور زه په لاس وټپوله ويې ويل:

- "جگړو دې اعصاب کمزوري کړي ..."

خواب مې ورکړ:

- "بهدای شي ..."

- "اورمچي ته رسېدلي ياست که نه؟ ..."

- "هو کې ... ښار مو تر کلابندۍ لاندې دی ، جگړه پای ته نژدې ده ..."

منصور درغا وځنډل ويې ويل:

- "مگر زه دا وایم ، تر هغې چې د زمري د دواړو ژامو ترمنځ واقع یو زمونږ غمیزې پای نه لري ، لمړی ژامه کافر چین ، دوهمه ژامه ملحد روسیه، چې دواړه زمونږ دخاوري دنیولوطمع لري... او زمونږ داسلام د له منځه وړلو ارادې ... او څرگنده ده چې داسلام له منځه وړل زمونږ له منځه وړل دي... دامې دهنوی له فیلسوفانو نه اورېدلي دي ... او ددوی ځینې پټې خبرونې مې په ځینو نیول شویو ښارونو کې لوستي چې دکاغذونو او اسنادو دسوځولو او وړلو موقع په لاس نه وه ورغلې او تېښتېدلي وو... له ماسره ډیر داسې اسناد شته .... چې ډېر ژر به یې خوجه نیاز ته ورسوم ... دا جکره په نوې بڼه صلیبي جکره ده !..."

نابره منصور مې غوړ ته خوله رانژدې کړه ویې ویل:

- "نجمه دښې په تیاره کې وتېښتېده..."

- "ته څه خبر شوې ؟ ..."

- "کوم ضابط چې هغه ځانته نیولې وه ، تر ټولو رومبی وتېښتېد ..."

- "خیر دهنې او (خاتون) تر منځ دځمکې او آسمان فرق دی..."

منصور په خندا وویل:

- "نجمه د ټول ژوند په اوږدو کې یو کتلست انسان بلکې یوه

مجهوله خبره ... ته یې دومره نه پېژنې لکه زه ... گرانه دوسته

اجازه راکړه ، په لومړي ځل یې حال درته و وایم ، هغې له لسو

زیات عاشقان لرل ! ... له آسپاله نیولې ، ترځوان شپون ، تکره

پوځي او بودا بډای پورې چې جواهر به یې پرې بادول ،

مصطفی وروره ! ته ډیر ساده یې ... خفه کېږه مه ... زه بیا لکه

تا غوندې نه یم ... دې تورو شېو داسې کړی یم چې په هېڅ

شي باور نه کوم ، مگر یوازې په هغه انسان چې وسله په لاس

تر مرگه جنگېږي ، او دا دفساد او ضیاع دور دی ... ژوندون

پکې لعنت دی... باور وکړه چې نجمه "اورمچي" ته ولاړه ، که

"اورمچي" ته ورننوتو هلته به په ژړا پناه دروړي ... ټولو ته به

- د زور زياتي شهیده ښکاري ... خلک به يې په اوبښکو غولېږي ...
ستا زړه به هم ورته لکه مالوچ پوست شي ... "
خپله تمانچه مې ولتوله ، په قهر جنه لهجه مې وويل:
- "د خائن جزا اعدام ده...."
- منصور پداسې حال کې چې خپلو اوږو ته ټکان ورکړ په خدا وويل:
- "دا کار نشي کولای ... ايا هغه پدې ټولو کارونو مجبوره نه
وه؟..."
- "مگر پکار ده خپله خاوره له ټولو زهر جنو افرازانو پاکه کړو ، او
همدارنگه له هرزه پر نورو بار شويو بوټونه ..."
منصور موسکي شو:
- "افرازان د الله پيدا دي ، او هرزه پر نورو باندې بار کيځي گاني
تليپاتي دي ، څوک بې ورکولای نشي ، مگر ما له يوې غرنۍ
غجرۍ سره واده وکړ ، چې له جکړو مگړو له سره خبره نده ...
خير ، نورې خبرې به بيا وکړو ، اوس دې پروگرام څه دی ؟ ..."
- "په کومل کې يو دوه شپې پاتې کېږم ، بيا بيرته اورمچي ته ځم..."
- "خو زه له دوه اونيو مخکې نشم درتلاي..."
- له منصور سره مې الله پاماني وکړه ، د کومل په کوڅو کې يې هدفه روان
شوم ...

(۸)

مونږ له ټولو ناخوالو سره سره د کمکي نوي تاسيس شوي دولت په توگه د روس اوچين په څېر د دوو لويو قدرتونو مقابلي ته پراته وو، مگر دا چې دخپل کمکيوالي په پلمه خپلې درې د يرغلگرو پر مخ پرانيزو؟ او دالله راکړي قيمتي تحفي په اړه لاس ترلي کيښو؟ نه، داسې نشو کولای، پرېږده چې جگړه روانه وي، که هر څومره اوږده شي، مياشت، دوه، کال، هر څومره چې دالله رضا وي، مونږ به ټول عمر مجاهدين پاته شو، دابه مو تقدير وي، پدې هکله مونږ يې وسه يو، خوجه نیاز شاوخوا ته وکتل ويې ويل:

- "جگړې زمونږ هر څه له منځه يو وړل، وچ او لاندې يې ټول وسېخل..."

جنرال شريف خان چې کلک غېښلی سړی وو، لکه الله تعالی چې همدې جهاد او کافر وژنې لپاره پيدا کړی وي، وويل:

- "مهمه داده چې جگړه مو پر الله تعالی او پر ځانونو بروسه او اعتماد له منځه يو نه سي..."

- "هر ځای هرې خوا ته ولورې او قحطي ده..."

- "محترم رئيس صيب! ته پوهېږې چې دغفلت بيه څومره لوړه او درنه ده..."

- "هر لور ته پرېشاني او مایوسي خوره ده..."

- "نو څه به کوو؟..."

جنرال شريف خان ورته وکتل ويې ويل:

- "مگر له ما سره يو نظر شته ... له مشکلاتو سره سره په اورمچي

باندې بريد کوو..."

- "پکار ده چې همداسې وکړو..."

- "يا به پدې لاره کې مړه يو، اوبيا به مو په اورمچي او "ايلي" خپله سلطه ټينګه کړې وي...."

په همدې دوران کې د (جين شورين) او روسانو ترمنځ د مسلمانانو د خپلو په موخه د خواکونو د لېږلو پر سر خبرې روانې وې، روسان په حقيقت کې پر (جين شورين) باوري نه وو، له همدې امله په ګړندي توګه لاس په کار شول، دچينايي قواو په هغه کودتا کې يې برخه واخيستله چې چينايي پوځي قوماندان "شين سي ساي" يې مشري کوله، دى پوځ کمونست وو، کودتا بريالۍ شوه، (جين شورين) چين ته وتښتېده واک ټول (شين سي ساي) او ملګرو ته يې په لاس ورغى، دصلحې او دبنسټ د يووالي تش په نامه تړون د(شين سي) او روسانو تر منځ لاسليک شو، کمونست واکمن روسيې ته له شرقي ترکستانه د اومو توکو د را ټولولو او لېږلو ژمنه وکړه، روسان به په بدل کې دپوځيانو او وسلو مرسته ورکوي چې په دې توګه به د مسلمانانو نوى زېږېدلى جمهوريت پرې ونړوي...

د ۱۹۳۳ مېلادي کال د دېسمبر دمېاشتې له ورځو نه په يوه ورځ کې دروسانو دريوو لواګانو له (۳۰) الوتکو (۲۰) ټانکونو (۵۰) زغره والو موټرو سره د "ايلي" او "شوشک" له لارې يرغل راوړ، داخبر سخت غموونکى وو، لدېنه چې له مونږ سره دمقابلې هيڅ وسايل نه وو، خلک سخت ووېرېدل، حاجي خوجه نياز وويل:

- "پرون مو جګړه کوله..."

جنرال شريف خان وپوښتل:

- "او نن؟..."

- "زمونږ جګړه نن سرېښدنه ده... ددغايي عملياتو يوه بڼه ده..."

بيا يې جنرال صاحب ته مخ وګرځاوه ويې ويل:

- "جنرال صيب! لدې سره سره له جګړې پرته بله لار شته؟..."

- "زه په سياست نه پوهېږم، دژوند تجربو رانسودلې چې جګړه

زمونږ پرونى يوازېنۍ لاره وه، او په مستقبل کې به هم زمونږ

يوازنی لاره وي، دا ناشونې ده چې غليم دې په جگړه کې له ماتې پرته لاسونه پورته کړي او تسليم شي..."
حاجي خوجه نیاز هغو روسي الوتکو ته کتل چې پر مجاهدينو يې بمونه لکه باران خوشې کړي وو، وويل:

"نودژوند تر وروستۍ شپې به جگړې ته دوام ورکوو..."
په همدې دوران کې روسانو په ټولو چارو کې لکه پوځي، سياسي او سوداگريزو چارو کې خپل ماهرين راولېږل، ماليکوف - چې وروسته بيا د شوروي اتحاد رئيس شو - يو له هغو دوو لوړ پوړو مشاورينو وو چې د (شين سي ساي) نوي جمهور رئيس مرستې ته راغلي وو.
ماليکوف ډېر بد، خبيث او مکار انسان وو چې ډير خطرناک پلانونه يې جوړول، په لمړيو ورځو کې يې له (شين سي) سره په ليدو کتو دا خبره کړې وه، چې:

"له ما سره په ذهن کې د جگړې خيالي بڼه شته که پلي شي نو ډېر څه به لاسته راوړو..."

شين سي وويل:

"څنگه؟..."

"له مونږ سره د شرقي ترکستان يوه لويه ډله کسان شته چې په روسيه کې يې زده کړه کړې او په کمونستي افکارو تربيه شوي، او مونږ پرې پوره باور لرو، مونږ کولای شو ترې کار واخلو، د حاکم نظام د جنګي او اداري سيستم په سر کې يې وگمارو، پدې صورت کې به عوامو خلکو ته داسې جوتنه شي چې جگړه دخوجه نیاز په څېر مرتجعينو او د حاجي هاشم او حاجي سيد او نورو مترقي ځواکونو ترمنځ ده..."

(شين سي) پدې طرحه ډير خوشحاله شو، سمدلاسه له مسکو نه کمونست رفيقان راوکتېدل، چې اصلاً د شرقي ترکستان وو، حاجي سيد د استخباراتو رئيس وټاکل شو، چې په جرمني کې د (جستابو) په شان حيثيت يې درلود، هغه له وطنوالو نه دغچ په اخيستو کې ډير کرغېړن

رول ولو باوه ، ددې دوزخي رياست نورې ځانګې هم په ټولو ښارونو کې پرانستې شوې...

مونږ په ټول الله راکړي توان او طاقت جنګېدلو ، جګړه دکلمې له معنې اومفهوم سره سمه نونده او سخته وه ، يوازې دمردکيو جګړه نه وه ، او نه يوازې دالوتکو ، ټانکونو او زغره والو ګاډو چې د شېهدانو پر لاشونو يې غوښل کاوه ، بلکې په يوه پړبوتي ښه بله (اخلاقي انحراف) جګړه هم وه چې کمونستو رفيقانو پکې ډېر ښه مهارت درلود !

وروسته لدې چې کمونستانو په يوه ښار کې واک تر لاسه کړ او مونږ له اورمچي نه په شا شو ، اورېدل مو چې عجيبې مخاکمې روانې دي ، زما ملګری منصور درغا ددښمن لاسته لوېدلی وو چې بيا په تېښته بريالی شو ، عجايب يې رانقلول ، منصور درغا داستخباراتو G.B.O مرکز ته يووړل شو ، داسې شيان يې ليدلي وو چې مخکې يې په ذهن نه وو تېر شوي ... منصور درغا ټک زير شو ويي ويل :

- "زه يو غرنی سړی يم ، په جګړه مګړه خبر نه يم ، په ليک لوست نه پوهېږم ، پاريدلو ټوپکوالو له رمې او څارويو سره په زور ونيولم ، او دادی اوس تاسو ونيولم زه يې ګناه يم ، له جنګه خبر نه يم..."

داستخباراتو مرکز ددوړخ حيثيت درلود ، حاجي سيد داستخباراتو رئيس پخپله تحقيقاتو ته ودرېدلو، څار نه يې کوله او اوامر به يې صادرول :
- "او ځايڼو ضابطانو ، دمرجع (وروسته پال) ځانن خوجه نياز په صفونو کې څنګه جنګېږئ؟ پدې نه پوهېږئ چې ستاسو مالونه يې غلا کړي ، او مليونونه يې درنه پټ کړي ؟ پدې نه پوهېږئ چې له تاسو ګټه پورته کوي او سوداګري درباندي کوي ؟ ښځې ، سره اوسپنې يې ښه ډير ټول کړي ... شرمونکو رسوايو ته يې وګورئ..."

بيا به يې جعلي مطبوعات ، شمېرې او تصويرونه وربښودل ، همدارنګه تعامل يې له جنرال شريف خان او نورو قوماندانو سره هم کړی وو ،

وروسته لدې چې معنويات به يې ښه وځپل ، بيا به يې خپلو جلادانو ته د تعذيبونو د بيا پيلونې امر وکړ .... دوزخي وسايلو خپل کار کاوه ، او دا خبيث وسائل يې شماره وو ، يې وزلانو به يا نارې سورې وهلې ، او يا به چوپه خوله شهيدان کېدل ، د زور اعترافات به واخيستل شول ، بيا به يې د تورنو لاسليکونه پرې په زور واخېستل او بيا به يې د "سنگبانگ" په ورځپاڼه کې خورولې ، چې د "وان باوو" په نوم مشهور چينايي کرغېرن تبعه يې مسئول مدير وو . او ځيني نورې وړې رسالې هم وې چې ځينو ځاينانو جوړې کړې وې ، يا د (جستابو) گوداگانو ليکلې وې او د ترکستانيانو په نومونو يې خپرولې ، د جگړې دائره پراخه شوه ، بېلې بېلې ښې يې غوره کړې ، مجاهدينو په سرښندنو کې ښه جگړه پر مخ بيوله ...

داسې ورځ هم راغله چې ټول عمر به مې هېره نشي ... آه ... کاش چې ژوندی نه وای او دا ورځ مې نه ليدلای د (۱۹۳۴) م کال د جولای مياشت وه ، درنه جگړه پيل شوه ....

روسان ، چينايان ، داخلي ځاينان د کمونيزم "گوداگان" ټول سره يو ځای شوي وو ، له هرې خوا راټول شوي وو ، جگړه ډېره ژبغړاندې وه ... خوجه نیاز اخوا دېخوا وکتل ويې ويل :

"ورونو ! يې له شهادته مو بل څه په وړاندې نشته ..."

جنرال شريف خان په جگړه کې ډوب وو ، پر مخ يې خاورې خخلې نښتې وې ، الوتکو او شوبلو خپل اورونه شيندل ، لارې کوڅې له شهيدانو ډکې وې چې تگ پرې گران وو ، دوينو بوی ټوله فضا نيولې وه ، جنرال شريف خان له ځان سره وبونکېده :

"لکه چې دا ځل مو وبايلله؟! .."

خوجه نیاز وويل :

"بکار ده چې تر بلې موقع په شاشو! ..."

غليم په ډېر شمېر راورسېد ، د نابرابره جگړې په غير منظم شاتگ کې مو ډېرې لويې ستونزې وليدلې ، زه په يوې غونډۍ ورختلم چې په لاسونو او پښو کې مې د ازغو ننوتو هيڅ پروا نه کوله ، انجې وهلو په لوړه څوکه

ودرېدم ، ليرې مې کتل ... يا الهي ! کورم پي خوجه نياز ، جنرال شريف خان او خيني نور وروڼه ددښمن په اسارت کې پرېوتل ، چې وروسته داستخباراتو يا G.B.O مرکز ته انتقال شول ...

هوکې ، هيلې له خاورو سره خاورې شوې ، هر څه مې په خان کې مړه شول ... مينه ... هيله ... بری ... دا ټول ، لکه پرون چې مې په زړه کې (نجمه) مړه شوې وه ... تشويش راسره پيدا شو هسې نه چې د مبارزې شپې ورځې تر خاورو لاندې شي ، مجرد يادونه يې پاتې شي ... لکه منصور درغا چې رانه تری تم شو او تردې دمه يې هيڅ معلومات نشته ... دشرقي ترکستان دهنو بچيانو په ليدو ډير ودرېدم چې کمونيزم يې په ماشومتوب کې لکه دموړتۍ ورودلو ، او بيا وطن ته راوگرځېدل او په تشدد ، ګوداګيتوب ، دآزادۍ دجنگيالو په تمسخر او خنداېې ترجمه کوله ...

په انسان ډيره سخته تمامېرې چې دخپلې خاورې بچۍ ، پلن جسم ، غټې سترګې پداسې حال کې وويني چې خپل وروڼه وژنتون ته لکه رمه ولي او دخارويو معامله ورسره کوي ...

دخوجه نياز او جنرال شريف خان نيونه نژدې وه ديوې اوږدې مودې لپاره د راز او سر په توګه پاته شي ، ځکه دوی دواړه او ملګري يې يو نامعلوم ځای ته وړل شوي وو ، کوم ژور غارته اچول شوي وو چې هېڅوک ترې خبر نه وو ... داستخباراتو په مرکز کې خوجه نياز په شلېدلو جامو ، خيرې خيرې بدن ودرېد ، تر څنګ يې جنرال شريف خان ولاړ وو ، تحقيقات ډير سخت او ځانګړي وو ، تحقيقاتو لپاره له روسانو نه مالينکوف ، فيدين ، زخاروف ، ايوانوف ، دکتور جوار فيلوف ، او له چينايانو نه ستر حاکم ، جان مين فان ، وان باوشين دسينکباګ دجریدې سر محرر ، او فان بايفان چې وروسته د "خوتن" دمنطقې حاکم وټاکل شو را بلل شوي وو .

حاجي خوجه نياز سرې سترګې يې وزلې ودرېد ، داستخباراتو رئيس حاجي سيد ورباندې چيغه کړه ...

- "پخپل خیانت اعتراف نکوي؟ ..."
- حاجي خوجه نیاز وخنډل ، ورته وېي کتل ، نژدې وه له سترګو يې وينه داره ووهي ، وويل:
- "او ته؟ ..."
- "او زه څه؟ ..."
- "حاجي سيده! زه ځاين يم او که ته؟ ..."
- داستخباراتو رئيس ، خوجه نیاز په مخ په څپېړه وواهه ، حاجي نیاز دواړه لاسونه په نهيلۍ ومروړل ، او دشونډو لاندې يې وويل:
- "هو ، مچان په بد سترګۍ د انسان پوزه ګروي ..."
- "حقيقت ووايه ..."
- خوجه نیاز وويل:
- "حقيقت څرګند دی ... هغوی چې خپل آزادي ، خپلواکي او شرف ساتي دهغو لاسونه زولانه شوي ... کرغېړن ځاينان واکمن دي ... دتعذيب وسايل او د لوی زندان کيلي ګانې يې په لاس دي ... بل حقيقت چې زه پرې پوهېږم هغه دادی چې وژل کېږم ... نو پدې وجه لارې درتو کوم ..."
- حاجي سيد ورته په ځير اورنۍ کتنې وکړې وې ويل:
- "داسې به مړې لکه سپی چې مري ، او څوک به دې لاش هم ونه ويني ..."
- خوجه نیاز په ورين تندي وويل:
- "لاش مې کوم ارزښت نلري ، روح به مې هلته دغرونو په سرونو الوتنې کوي .. چې مرګ نلري ..."
- دجريدې سر محرر مداخله وکړه ، راوړاندې شو ، قلم ، کاغذ يې واخيستل او وېي ويل:
- "حاجي نیازه ! روح څه معنی؟ ..."
- حاجي نیاز ورته وکتل ، اوله مخکې يې پېژانده:

- "پخپله جريده کې دبودا او کونفوشيوس دتعليماتو په هکله کوم شی خپروې او که نه؟..."
- "لومړی ما پوښتلی يې؟..."
- "درسته ده ... روح مې د رب له امره ده (قل الروح من امر ربي)..."
- "او د رب معنی څه ده؟..."
- "خالق، پيدا کوونکی..."
- "کوم خالق؟..."
- "هغه چې يې له شکه، ته، مالينکوف، شين سي سای ... يې پيدا کړي ياست، هغه خالق دی..."
- مالينکوف په سخریت خواب ورکړ:
- "هو کې ... طبيعت..."
- خوجه نیاز په ملنډه وخنډل ويې ويل:
- "اجازه راکړئ پخپل وار پوښتنه وکړم، طبيعت څه ته وايي؟..."
- "دا آفاق او هغه څه چې پکې دي..."
- "په طبيعت څوک واکمن دی ... او چا پيدا کړی؟..."
- حاجي سيد د استخباراتو رئيس خواب ورکړ:
- "دا دمرتجعينو (وروسته پالو) بې معنی خبرې دي..."
- خوجه نیاز موسکې شو، دقرآن ځيني آياتونه يې زمزمه کړل...
- "پخوانيو کافرانو به همدا ويل: "لايهلکنا الا الدهر..."
- حاجي سيد په کراره وويل:
- "بايد چې له ټول ملت سره دځيانت اعتراف وکړې..."
- "زه نه، ته بايد د هغه باتور ملت په سر د سودا او معاملي اعتراف وکړې چې، د ولسمشرۍ امانت يې زما پر اوږو ايښی او اوس په با عزته توکه د آزادۍ په جگړه اخته ده..."
- "او ته د ملت دشتمنيو په غلا کولو اعتراف وکړه..."

- "زه شخصي مال نلرم ... ما د آزادۍ له زړورو جنگياليو سره خوراک ، خټاک او ژوند کاوه..."
- "ته به اوس د جنګي مجرم په حيث محاکمه کېږي..."
- "ما لپاره عزت او شرف ده ، چې د پردیو یرغلګرو نیواکګرو په خلاف جنگېدم ... زه مجرم نه بلکې د الله د لارې مجاهد یم..."
- مالینکوف د حاکم (شین سي) غوږ ته کړه:
- "لومړی باید اسلام له منځه یوسي ... چې لدې سره به مقاومت توتې توتې او له منځه ولاړ شي..."
- "طبعاً، همداسې به کوم..."
- حاجي سید خېلي پانې ټولې کړې وې وېل:
- "فیصله ستا اعتراف ته اړینه نده ، ته د جنګ په ډګر کې له وسلې سره د جرم په حالت کې نیول شوی یې..."
- "درسره وې لیکه ، زه په ټول فخر وایم چې په شا نه ګرځم ... دا زما هیله وه چې شهید شم"
- جنرال شریف خان مداخله وکړه ، حاجي سید ته یې وویل:
- "که ته مې له پوځیانو یو پوځي وای ، نو تر خپل بوت لاندې به مې لکه حشره درې درې کړی وای..."
- داستخباراتو رئیس په خیر خیر او په غوسه ور وکتل:
- "یوازې اعدام دې کافي ندی ... پکار ده چې قطعه قطعه شي او غوښې دې پېشوګانو ته واچولې شي"
- منصور درغا په همدې ځای کې بندي وو ، ټول جریان یې پخپلو سترګو لیدلی وو ، هغه هم د تعدیونو او زورونو تر څې پیاوړې په سر اړولې وې ، په عجیبه توګه له مرګه ژغورل شوی وو ، د اګست د میاشتې په یوه شپه چاودنه وشوه ، سخته وېره یې داستخباراتو د مرکز په شاو خوا خوره کړه او لویه کنده او سوري یې پکې جوړ کړ ، درې تنه بندیانو ته فرصت په لاس ورغی چې سره وټیني ، منصور درغا وکولای شول چې خان

وباسي ، خو دوه نور ملگري يې ددښمن په گولي د شهادت مقام ته ورسېدل... له منصور درغا سره مې ايله يو کال وروسته وکتل، چې د غجري شپون په بڼه گوډ ، شلېدلې جامې او په سادگۍ يې خان وهلي وو ... او په همدې سختو ورځو کې ، روسانو د بشر په ارواحو ، د وطن په امنيت ، شتمنيو او په هر ارزښتناک او سپېڅلي څيز لويې کولې ، منصور وويل:

- "سوچ وکړه ... روسان د ترکستان ښځينه څاروي رانيسي روسيې ته يې لېږدوي ، پدې سره غواړي زموږ په وطن کې توليد او نسل يې له منځه يوسي ..."

په ترڅې نهيلۍ مې وويل :

- "کت مټ لکه چينايانو چې پروڼ زموږ تور سرې بيولي ...."

تورونه به جوړېدل ، دا کافي وه چې يو يې گناه دې تورن کړای شي ، بيا دې دهغه ټول خپلوان پرې ونيول شي ، ټول هيواد سخت کلابند شوی وو چې د غميزو رپوټونه بهر دنيا ته ونه ووځي ، په ټول ملک کې سخته وېره خوره وه ، د وطن خلک پخپل کور کې له اولاد سره په ډاډه زړه نه شو غړېدلی ، روسان پدې توانېدلي وو چې د ترکستان دهر کور نيمايي غړي خپل جاسوسان کړي ، گاونډي پر گاونډي باور نه درلود ، درې پر څلورمه (۳/۴) برخه د دولت لوړ پوړي چارواکي جاسوسان وو ، همدا رنگه نيم په نيمه پوځيان ، محصلين ، متعلمين ، کليوال او کارگره طبقه جاسوسان شوي وو ، داستخباراتو له مرکزي دفتر نه يې معاشونه اخېستل ، ځينو به لا دځان ، زوی يا لور ساتنې له امله جاسوسي کوله ، ځيني تورونه به سخت او عجيب وو ، دا محصل به پدې ونيول شو چې انقلاب غواړي ، دا مزدور به پدې تر تحقيق او زورونې لاندې ونيول شو چې نظريات يې دهيواد سولې ته صدمه رسوي ، بل مفکر به پدې ونيول شو چې پردي ملک ته کار کوي ... يا الهي !... کله به مې چې ياد شول ، داسې به راته ښکارېدل لکه وېروونکي خوبونه ، چې حقيقت

نلري ... ځنگه باور وکړم چې سل زره هيوادوال دې په مختلفو وسايلو
 ووژل شي؟! او دوه نيم سوه زره نور دې زندانونو ته واچول شي؟! د
 دين علماء دې د مرگ تر شېبې په سپکاوی ووزرول شي؟! د دين او تاريخ
 کتابونه دې وځيرل شي؟! مسجدونه دې زېرمتونو نه او تياترې شي؟!
 نوي نسل ته دې د پرمختيايي درسونو تر پردې لاندې الحادي هغه
 ښوونه ورکړی شي چې شخصيت او تاريخ يې د سره يرغل په طوفان کې
 اوبه شي؟! ... پدې ټولو سړی ځنگه باور وکړي!...

(٩)

آه ... د کومل ښاره ! ستا مې څومره ډیر غمونه او دردونه ولیدل؟ وروسته له هغې چې پر شهزادګۍ د چینایي حاکم دلاسته راوړنې کوښښ ناکام شو، دعلماوو په پاڅون انقلاب خور شو، د کومل نوم په هره ژبه جاري شو، چې دا نوم د پولادي هوډ او کلک غبرګون رمز او نخښه بلل کېده، او کومل د عزت او نه تسلیمۍ مثال وو، د سرسریو به هغې ته په نسبت او تر او ویاړ کاوه، همدارنګه ښارونه - کټ مټ لکه نیکونه - ښایي حسب او نسب ولري، او ښایي له پربوتو مخلوقاتو څخه وي، او ښایي د الله تعالی په کائناتو کې کوم وزن ونلري ... مګر له بده مرغه د کومل دغه نیکمرغي لنډمهالې وه او ډیر ژر تر غچ اخیستنې لاندې راغی ... د امیر مانی یې تر سختو ګوزارونو لاندې راغله ... او دانتقام اخیستنې په مرکز بدله شوه ... شهزادګۍ دننه په مانی کې وه او د شاهي کورنۍ ځیني نور غړي هم ورسره وو، همدارنګه نجمه هم تردې دمه پکې اوسېدله، شاهي کورنۍ تېښتې ته نژدې وه، مګر د "باودین" په نوم چینایي ضابط چې ډیر لږ شمېر سړي ورسره وو مانی تر څارنې لاندې نیولې وه ... باودین مانی ته وسله په لاس ننووت، تر هرڅه مخکې یې پر ښکېلې پېغلې سترګې ولګېدې چې د ګلاب سور گل یې بوبولو او انکې یې پرې لوبولې، نجمه موسکۍ وه، ضابط لورته یې معنی داره کتنې کولې، مخکې لدې چې ضابط څټووايي، نجمې په موسکا وویل

"مونږ په زور نه تر لاسه کېږو ... زما مېرني خوښ دي خو له سخت زرو جالادانو کرکه لرم ..."

باودین ورته په حیرانتیا وکتل، د خبرو معنی یې څه ده؟ تر دې مخکې لا څوک ده؟ ښایست خوږې بېشکه زړه وړونکی دی، څومره چې ورته کوري هماغومره یې زړه وړي، مګر په چا باور نه کوي، د الله په ټولو مخلوقاتو شکمن دی، داغوره ګني چې هرڅه په زور ونیسي، ولې

جنگيالی ندی؟ د بري په نیلۍ سپور ندی؟... همدې مسلمانانو له چينايانو سره واده رد کړ، له همدې کبله را وپارېدل... دنجمې آواز يې تر غوږه شو:

- "که په زور يې رانيوله ، سوکالي به رانه ونه وينې ...."

باودين ورته نژدې شو ، ماشه په لاس سېي کړې وسله يې زورنده ونيوله ، ويې ويل:

- "لډېنه پوی شوم چې له لنډ ملاقات او يوگيلاس بير له خېنلو کوم ممانعت نلري ...."

مخ يې لکه گلاب وغوړيد ، ويې ويل:

- " ډير شوخ يې ، مگر له سړيو دې شرمېږم .... "

- "ورته به ووايم چې دباندي مې انتظار وکړي ...."

نجمې په کرکه وويل:

- "يا الهي ! دوه مين به څه خوند واخلي ، چې نورې سترگې يې څارنه کوي ، او ياکم له کمه پدې پوی شي چې څوک يې انتظار کوي ... نه ... نه ، پکار ده چې هغوی ډېر لېرې ولاړ شي ، ډير لېرې ...."

- "په مانۍ کې نور خلک دي ، چې زمونږ پکار دي ...."

- "زه دمانۍ ټولواکې يم چې ستا په لاسو پرېوتې يم ...."

په يوه سترگه يې ورکتل ، او دا يې وويل ، "باودين" خپلو سړيو ته امر وکړ ، خپلو خپلو ځايونو ته ولاړ شئ ، باودين وتوانېد چې په فوري تلو قناعت ورکړي ، دنجمې خواته راغی:

- "هوکې ! نايست دې حيرانوونکۍ دی ...."

- "لاس مه راوړه ... دومره وخت راکړه چې خوشبويې ووهم او بير هم راوړم ...."

نجمې دننه کور ته منډه کړه ، شهزادگۍ ، خویندې ، مور يې اونور غړي ټول په سخته وېره کې وو ، کومل دښې په توره تياره کې ډوب وو ، هر

لور ته وېره خوره وه ، نجمې شاهي کورنۍ ته په پرېکنده او بېرې سره وويل:

"هغه وخت رارسېدلی چې خانونه وباسئ ، مخکې لدې چې دچينايانو په لاسونو کې اسیرانې شي ، دا ډيره دردونکې پېښه ده ، زه به چينايي ضابط سره له پلمې او دوکې کار واخلم ، تاسو به له وروستۍ دروازې و ووځئ او دغره خوا ته به ولاړې شي ، کومه نقلیه وسيله مو چې برابره کړې ، ستاسو په انتظار کې ده او نور ساتندويان مو دتېښتې په لاره څارنه او ساتنه کوي او پام چې جگړه پېښه نشي ، ځکه جگړه به پرتاسو ددښمن د راټولېدو سبب شي ، چې پدې صورت کې به يا ژوند له لاسه ورکوئ او يا عزت او يا هم دواړه ، زه دې ته چمتو يم چې استاسو لپاره له خپله ژونده تيره شم ، وخت مه ضايع کوئ ، ضابط په کوټه کې دی ، زه له بيرو سره ورځم چې تاسو و ووځئ..."

داوښکو باران شروع شو ، د الله په امانۍ کلمات سره دآهونو او سلکيو په بدرگه وجنگېدل ، نجمه ولاړه ، سترگې يې اوښلې او غمجنې وې ، مگر چينايي پريوتې سندرې يې ويلې ، چې ځينې مصرعې يې له چينايي بودۍ خادمې زده کړې وې ، ديرو بوتلونه ورسره وو ، کله يې چې پياله ضابط ته ورکوله ، پيالې ته يې په شک وکتل ، او په لاس يې ووهله ، چې داېرې سخته تمامه شوه ، او ووپرېدله په الوتې رنگ يې وويل:

"ولې څه وشو؟..."

"زهر دې پکې ورگډ کړي..."

قهقهه يې وکړه ، نژدې وه دشا په تخته ولوېرې په خير خير يې وروکتل ، د احتقار گتنې ، وې ويل:

"زه به يې لومړۍ وچشم ... دمانۍ په تاريخ کې څوک په زهرو

ندي مړه شوي ..... ددې ځای نارينه او ښځينه يو بل نه وژني

مگر په تورو..."

باودين ورته نژدې شو ، خپلې سينې ته يې نژدې كړه ، په نرمه يې تيل واوه ويې ويل :

- "ډير زيان دې وكړ ..."

په موخه يې ورسيد ، په بېړه يې وويل :

- "زه پشېمانه يم ..."

- "وخت تېر شو ..."

- "خه مطلب ؟ ..."

- "نجمه له يوه الله پرته نور له هېچا نه وېرېږي ..."

- "مگر تر هر څه دمخه مونږ سره دمينې په تار تړل شوي يو ..."

- "چينايي ضابطه ! شك مينه وژني ..."

- "ددې وخت شرايط راته وايي چې بايد وينس او بيدار و اوسم ..."

چريكانو زموږ ډېر سړي وژلي .... او زما درسره مينه ده او ډېره

مې خوښه يې ..."

په خپل خاي ولاړه پاتې شوه ، په زړور تيا يې وويل :

- "نه غواړم چې نن شپه دې ووښم ..."

څومره دحيرانتيا وړ خبره ده ، دا به بيا باودين په بار بار راپه زړه كوله ،

دا ممكنه وه چې له طلايې كوڅيو يې رانيولې واى او تر خپل مضبوط

قدم لاندې يې ايښې واى ، څه يې چې زړه غوښتلای ورسره يې كړي

واى ، مگر زړه يې ددې كار لپاره تيار نه وو ځكه دهنې د اسلوب ، زړه

وژونكې ښكلا ، معنى داره بربنډو خبرو تر اغيز لاندې وو ...

- "نجمې زما ډېره خوښېږي ... تر هغې به لاړ نشم ځودې خپله

خوښي رانه څرگنده نكړې ..."

پداسې حال كې چې شايې ورته اړولې داخل خواته روانه وه ويې ويل :

- "كولای شى دشا له خوا مرگونی كوزار وكړې ... زه مو پېژنم ،

مگر زه اوس خپلې كوتې ته ځم چې آرام وكړم ..."

په زاريو يې وويل :

- "اي زما گراني شهزادگۍ ..."

- "زه شهزادګۍ نه يم ... شهزادګۍ بې وزلې وړه ماشومه ده ، چې لکه وېرېدلې پيشو غرونو ته تېښتېدلې ده ، زه دمانۍ چوپړه (خادمه) يم ، او که وغواړې نو زه دمانۍ ټولواکه مېرمن يم ... امير، مېرمن يې او دکورنۍ نور غړي يې زما په خبره روانېدل ... اوس دې وپېژندم چې زه څوک يم؟..."

خبرې يې ترمنځ اوږدې شوې ، تر هغې چې ډاډه شوله شاهي کورنۍ غرونو ته په تېښته بريالې شول ، پلان يې بريالې شو ، خپل مسئوليت يې دمانۍ او مانيوالو په هکله تر سره کړ ، اوس نو هغه وخت دی چې په آزاده توګه حرکت وکړي ...

کومې غميزې چې په ماحول کې پېښېږي ، کوم ارزښتونه چې دجګړې په وجه تر پښو لاندې کېږي ، ديوه حکومت له نسکورېدو دبل تر جوړېدو ، دحاکم له بدلېدو ، دبرياليټوب او ماتې په تبادلي ، دتشویشونو ، بې خوښو ، زورونو او اوښکو له شپو راپيدا شوو غمونو، دې ټولو ناخوالو نجمه سخته مايوسه اوله ژونده مړه کړې وه ، امير ولاړ ، بيا به هېڅکله رانښي ، همدارنګه مصطفى مراد حضرت ولاړ، بيا به هېڅکله رانښي شاوخوا سيمه ، لکه دحيواناتو سيمه ، انسانان منډې وهي ، کشونې کوي وينې چيني ، پرېوتې کارونه کوي ...

نجمه روانه وه، شا ته يې نه کتل ، دشهزادګۍ کوتې ته روانه وه ، هغه ډېره مجلله کوټه وه ، دقيمتي ساز وسامان کوټه ، بيا پر شاهي بستر پرېوتله ، او په مايوسۍ راجکه شوه ، دسره رنگ سيوري پرديوالونو نڅېدل ، طلايې انعکاساتو ژېړ رنگه رنګانې خورولې ، باتور باودين له ذليل سپۍ په دروازه ولاړ دی ... چې نجمې يې حواس او مشاعر ورلمبه کړي دي ...

- "دداخلېدو اجازه راکوې؟..."

- "دروازه له بهرنه بنده کړه...."

په غير ارادي شکل بې اوامر پلي کول ، څومره وېرېدلو چې خان بې ددروازې شاته يوازې وموند ، په خجالتونکي ناز پوی شو ، دروازه يې

بيا پرانيستله ، دننه کوټې ته لکه سر اخیستی غويي ننووت ، هغې ورته پام ونکړ ، له لاسه يې ونيوله په شفقت يې کش کړه ، خو هغې وويل :

- "نن شپه دې نه غواړم...."

- "نو چېرې ولاړ شم...."

- "مانې اوس ستاسو په لاسو کې ده ... کولای شي بله هره کوټه

چې وغواړې اوسېدو لپاره غوره کړې...."

- "او ته؟..."

راپاڅېدله ودرېدله ، ويې ويل :

- "دېو ساعته متاع په سترګه راته کورې؟..."

نه پوهېدلو چې څه خواب ووايې

- "هوګې ، که غواړې چې واده راسره وکړې ... نو ..."

نوره غلې شوله ، هغه په حيرانتيا وکتل ويې ويل :

- "نو ، څنګه؟..."

- "چې زما په دين وې..."

- "ستا دين څه دی؟..."

- "مسلمانم يم...."

- "مګر زه کمونست يم ، ددين له خلکو کرکه لرم...."

- "زه له هغو خلکو کرکه لرم چې پر خپل خالق ايمان نلري ، ته

دې دخپل مشر قوماندان په وړاندې په ادب او احترام ودرېږې

لکه چې په لمانځه ولاړ وي ، نو دطاعت فرائض خپل خالق ته

ولې نه ترسره کوې؟..."

هغه خپله غټه بادۍ پر آرام بخښونکې پاسته کوچ اچوله ، ويې ويل :

- "زه ځانته خالق نه پېژنم...."

- "لازمه ده چې ويې پېژنې..."

- "مرکزي قيادت به مې ټوټې ټوټې کړي که پوه شي چې زه په

وروسته پاتې افکارو عقیده لرم ..."

- "سکه غواړې چې ايمان دې پټ پاتې شي؟..."

- "هو ..."
- "ډيره ښه ده ، نو کوو ېې ..."
- "څه به کوو؟ ..."
- "د واده کارونه به شروع کړو ..."
- "خانکړي مراسم او ويناوې دي چې بايد ترسره ېې کړې ، او ځينې ساده بنسټونه دي چې لومړی بايد پرې پوی شي ..."
- زړه تنگوالي را واخيست ، وېې انگيرله چې دتېستې په فکر کې ده ، غوښتنې ډېروي هغو کارونو ته ېې اړ باسي چې پرون ېې پرې ايمان نه لاره ، ولې دا ټولې تنکسې او زورونې؟ او ولې ېې دومره زغم کړی؟ ...
- آخر ېې وويل:
- "کولای شم تر خپل خايه دې لکه دلاندي پسه راکاږم ، او هغه څه درباندي وکړم چې زړه مې غواړي ..."
- دواړه اوږې ېې په بې باکی وڅوڅولې وېې ويل:
- "کولای شي ..."
- وروسته لدې چې لارې ېې تېرې کړې وېې ويل:
- "مگر په هغه صورت کې به بيا دمينې خوند ونه څکې ... او زه به مجرد اشتها آوره غذا يم لکه دلاندي غوښه ... چې دمعشوقې او لاندي غوښې ترمنځ دځمکې او آسمان توپير وي ..."
- په زنگنو ېې سر کېښود وېې ويل:
- "ته ډېره عجيبه ښځه ېې ... پدې ښار کې مې په سلگونو د اعدام امرونه صادر کړي ، چې په هماغه شېبو کې پلي شوي دي ، نور نارينه او ښځينه مې وژلي دي ، پدې حيران يم چې ستا په هکله ولې څه نه شم کولی؟ ..."
- نجمه موسکې شوه ، وېې ويل:
- "دا مې دخوښې ځای دی ..."
- "هغه څنگه؟ ..."

- "پدې چې سوکه سوکه له دارونکي حيوانيت نه دانسانيت په لور روان يې..."

سخته چيغه يې وکړه:

- "مطلب دې څه دی؟..."

- "وژونکي او ظالمان انسانان ندي ... ستا تېر ژوند داسې ښکاري

لکه دوسله وال وژونکي شوکمار ... زه زړور انسان غواړم ...

انسان .... دانسان دکلمې په معنی پوهېږي؟..."

انسان دهغه په نظر کې هغه آدم ذات مخلوق دی ، چې غټ غټ برېښونه

ولري ، او هغه چې جگړه او بری کولای شي ، او هغه څه چې غواړي

ترسره يې کړي ، ووژني اومال تر لاسه کړي ، دخپلو رئيسانو او مشرانو

شعارونه تر نورو ورسوي ، له ښځو خوندونه واخلي ولو که دهرې عقيدې،

جنس او ژنگه وي ... دا ښځه ترې څه غواړي ؟ ترې وايې ورېدل چې

وايې ، خوا ته يې روانه ده ، ديرو پيال په لاس ورکوي :

- "هوکی، دانسان او حيوان ترمنځ ډير توپير شته..."

- "خلک ټول پدې پوهېږي چې زه څوک یم..."

- "خلک څه له تا وېرېږي او څه ستا له پوځيانو، له همدې امله

نور څه نه در اوروي ، غير لدېنه چې ستا غرور پېرې

خوشحاليږي..."

ډکې اوږې يې ورته په سختۍ ونيولې وې ويل:

- "اي ښځې ! ته رانه څه غواړې؟..."

- "دا غواړم چې دښتوونو او اصولو ترسيوري لاندې سره يو ځای

شو، غيرله هغو باطلو اصولو چې زورور يې له بري وروسته پر يې

وزلو خواشينو وگړو ټپي..."

- "نجمي زما ډيره زياته خوښه يې..."

- "هيڅکله به سره يو ځای نه شو، مگر د شهادت کليمې (اشهد ان

لا اله الا الله، واشهد ان محمداً عبده ورسوله) ترويلو وروسته..."

- "لدېنه چې زما ډيره خوښه يې، نو ټولې غوښتنې به دې ومنم..."

- "نو د شهادت کلمه ووايه..."
- کله چې ويې ويل ، سمدلاسه يې ترې وغوښتل:
- "اوس دې نو سړي هم له وژنې زورونې او لوټ تالان څخه منع کړه..."
- "دابه هم وکړم..."
- "پوهېږم چې تاسو وړي اوستومانه ياست ، دودۍ ، ښځې ، ډاډينه او سکون غواړئ... نو د عادل شريعت پيروي وکړئ چې د ژوند په خوږو پوۍ شي ، ستاسو بری دې ددې پلمه نشي چې يوه وحشي ډله درنه جوړه کړي ... دوحشيانو اسلوب خلک مقابلې او نفرتونو ته اړباسي ... اودسوکالۍ وږمه به مو دماغ ته ونه رسي..."
- باودين وويل:
- "ستا خبرې ډېرې ښې راباندې لکېږي !!!"
- "نو ته هم دقدر وړې ... مانۍ ته نژدې فقيه عالم اوسېږي چې مولوي عبد الرزاق نومېږي ... هغه ته ورشه ، رايې وله چې دوه شاهدان هم ورسره وي ... چې نکاح مو وکړي..."
- پر باودين ثقيله تمامه شوه ، ښي او کښې خواته يې کتل چې څه وکړي ، له خپله خايه راپاڅېدله ، توره بورقه يې پر سر کړه ، ويې ويل:
- "ته لږ تم شه ، زه يې ډير ژر راولم..."
- باودين گوت ځنډنه کوله ويې ويل:
- "پام چې ! ... د تېښتې معنا به دا وي چې ټول ښار به دوينو په حمام بدل کړم..."
- په ملامتونکي نظر يې ور وکتل او ويې ويل:
- "ته غلۍ کښنه..."

*****

د راتلونکو ورځو په اوږدو کې دکومل خلکو نجمه وليدله چې په مزینه بنکلي گاډۍ کې ناسته ده او دوه آسونه يې راکاږي او ترڅنگه يې باودين ضابط ناست دی ، ټول لارويان لاره خوشې کوي ، له باودين سره يې واده وکړ ، لدينه چې واده يې په کومل کې وره پېښه نه وه ، مگر په هغه کې پټ راز لا څرگند شوی نه وو ، ځکه خلکو په ردالت او فحاشۍ تورنه کړه ، که باودين ضابط په زور نيولې وای خلکو به معذوره گڼلې وای ، مگر - لکه څنگه چې ښکاري - په ښکېلاکرو يې خان پلورلی دی ، په مصطفى مراد حضرت يې کبر وکړ او له بريمن لوري سره ولاړه ، په ټولو ځايونو کې همدا شايعات خوله په خوله روان وو او نور په سلگونو د پربوتو اخلاقو حکايات يې له چينايانو او دهنوی له بريڅو سره خپرېدل ، په هغو اسبابو هېچا فکر ونکړ چې له امله يې تر يوې مودې پورې په کومل کې دانسانانو وژنه بنده شوې وه ، نجمه نوره هم زړه رانېکونکې شوې وه ، کله به چې دچينايانو په مراسمو او محفلونو کې څرگنده شوه درناوی به يې کېده چې دسيمې دنرو او ښځود حيرانتيا سبب گرځېدلې وه ، کله چې په لومړيو کې مجاهدين بريالي شول ، په کاشغر کې يې دخوجه نیاز په مشرۍ جمهوريت جوړ کړ ، چينايان يې وځپل ، چينايي قواوې هرې خواته په تېښته وې ، دباودين پچه اورمچي خواته ختلې وه ، نجمه يې له ځانه سره هلته بوتله ، دکومل خلکو مخکې له ماښامه وليدله چې له هغه سره په تېښته وه ... لغتونو بدرگه کوله ، ښځو يې تر شا لارې تو کولې ، ځينې ماشومان زړور شول تر شا يې کانې وويشتل او په وېره بيرته ستانه شول ...

وروسته له هغې چې دروسانو او چينايي حاکم "شين سي" ترمنځ دمرستې موافقه لاسليک شوه ، روسي الوتکې ، شوبلې ، او زغره وال گاډي راورسېدل ، حالات بدل شول ، مجاهدين په شاشول ، اولسمشر او ستر قوماندانان ونيول شول ، چينايي او روسي تړون پر اسلامي خاوره مسلط شو او شرقي ترکستان يې ښکېل کړ ...

باودين په يوه ماښام ستون شو ، گوري چې نجمه ژاړي ...

- "نجمې ولي ژاړې؟..."
- "خلک وژل کېږي... زه له جگړې کرکه لرم... او وېرېم..."
- "مونږ څه وکړو، هغوی له مونږ نه وژني، مونږ له هغو نه..."
- له سترگو يې اوبښکې بهېدې وې ويل:
- "زه داغوره ګنم چې خپل وطن ته ستون شې... زه به درسره يم... هغسې ژوند به وکړو لکه عادي بشر چې په آرامۍ او سوکالۍ کې ژوند کوي..."
- ډير ژر پوی شو چې په غير مستقيمه توګه دچينايانو له خوا دخپل وطن پر ښکېلاک غبرګون ښيي، بې لدې چې احساساتي وي، وې ويل:
- "زما ګرانې! دا لويې خبرې دي، غرنجول يې زما او ستا غوندې خلکو کار ندی... پوځ دلوړو مقاماتو په امر خوځېږي... په ټوله نړۍ کې همداسې دي... او د سياست په وړاندې حق او باطل اعتبار نلري..."
- دسگرتو لوګۍ يې له خولې وايسته، په مخ يې توروالی څرګند وو وې ويل:
- "ډير سخت ستړی او ستومانه يم..."
- لږ چوپ وو، بيا يې وويل:
- "کومل ته ستنېدل غواړې؟ اوس پکې پوره آرامي ده... جنگيالي خپل شوي، زموږ واکمني پرې ټينګه ده..."
- په خواشينۍ يې وويل:
- "سخت مې زړه غواړي داسې ځای ته ولاړه شم چې هېڅوک مې پکې نه پېژني..."
- پداسې حال کې چې پر سر يې لاس راکاږي وويل:
- "ستا غميزې محسوسوم..."
- "لاس دې رانه لېږې کړه..."
- "ولې؟..."
- "داسې راته برېښي چې دې وزلو خلکو په وينو سره دي..."

- په سختۍ يې خواب ورکړ:
- "زه په جگړه کې لکه روند داسې يم ... څه وکړو؟ پيدا شوي يو چې خوراک وکړو ... او خوراک لپاره بايد جگړه وکړو ... آن چې مړه شو؟ ته زمایې ... او په ما ډېره گرانه ..."
- بيا لږه شېبه چوپ وو، ويې ويل:
- "ماته په کوم نظر گورې؟ ..."
- په کرکېچن حالت يې وويل:
- "ته بنديوان يې ... بيمار يې ... په هر حال يو خپل شوی عقده لرونکی انسان يې ..."
- خوشحاله، موسکې شو ويې ويل:
- "دا راته په زړه پورې ده ..."
- په حيرانتيا يې وروکتل:
- "هغه څنگه؟ ..."
- "هغه داسې چې دښمن خو درته نه ښکارم ..."
- په بېړه يې وويل:
- "يې له شکه چې دښمن يې ..."
- سور والی يې په سترگو کې ښکاره شو، ويې ويل:
- "دا به مې نصيب وي ..."
- نجمې وخنډل، ورنژدې شوه، ويې ويل:
- "څه به وشي که بيلتون درنه وغواړم؟! ..."
- وېرجنه چيغه يې وکړه:
- "څه دې وويل؟ ..."
- "مطلب مې طلاق دی ..."
- "ولې؟ ..."
- "پدې چې ته مسلمان نه يې ..."
- "هرڅه دې هر کړه؟ ما د فقيه عالم ټولې غوښتنې پر ځای نکرې؟ ..."

- "مگر ته د کفارو په صف کې جنگېږې...."
- "زه یې لدې چې د پوځ یو غړی یم ، په نور څه نه پوهېږم...."
- بیا یې چینه وکړه ، دیوال یې په سوک وواهه ، ویې ویل:
- "پوځیان الله نه پېژني...."
- "ولې یې د پېژندو هڅه نه کوو؟..."
- اورې یې پورته واچولې ، ویې ویل:
- "ددې کار فایده څه ده؟..."
- "د نېکمرغيو لاره به ومومو...."
- "آه ... کافران په ملیونونو دي ، او له مؤمنانو یې شمېر ډېر زیات دی ، او نړۍ له ازله همداسې ده ... دا خبرې پرېږده ، کنه نو یې فایده یې به وزورېږو...."
- پرمخ ماتې شوې خولې یې وچې کړې ، ویې ویل:
- "که لاره شي ، نو ...."
- خبره یې لا پوره کړې نه وه ، نجمه ورنژدې شوله ، ویې ویل:
- "زما درسره مینه ده ، خو که زما د خاورې دیوه بچي دوژني لامل شوې ، یوه شېبه هم نوره درسره نه تېروم...."
- "ګرانې ته په آرامه شه ... له اوسني روان جنگ سره زما هېڅ کار نشته ، ماته د لوژستيکي توکو د انتقال او رسولو مسئولیت سپارل شوی ... د چینایانو له لاسه خبره وتلې ... روسانو د ټولو چارو واګي په لاس کې نیولي...."
- په ملنډنۍ ژبه یې وویل:
- "او د ترکستان خپل ډېر وګړي هم شته چې ځانونه یې پر شیطان پلورلي ، هغوی وژنې کوي ، د خپلو وطنوالو په خلاف بدترین جرائم ترسره کوي ... ته پدې خبره نه یې؟..."
- سترګې یې په بالښت خښې کړې په ژړا او فغان سر شوله....

(۱۰)

زما زرغون هیواد ، له مختلفو مېوو ، دانو او معدنونو ډک هېواد په دوزخ بدل شوی ، انسان به پر هغه مخکې څنګه شپې سبا کړي چې مرګ ورته په مورچل ناست وي؟ په ټولو خواوو یې وېره خوره ده ، په برخه لیک یې پردې یرغلګر لوبې کوي ، څومره دردوونکې ده چې پخپل خواره ملک کې لکه پردی یې واکه ژوند کوي؟ په حقیقت کې زه پردی نه وم ، بلکې داسې پریښېدله چې دترکستان خاوره پردی ده ، دغه خاوره لکه شړل شوی یې جلبه خاړوی د مجهول هدف په لور دوژنو ، زندانونو او شوکو په لاره روانه وه ، ډېره دحیرانتیا دا وه چې زه څنګه تردې شپې ژوندی پاتې شوی يم؟! مګر د الله اراده وه ، څومره لږ مساجد پاته وو ، لږ شمېر زاړه عمر خوړلي سپین روبي په پټه مسجدونو ته تلل ، او هلته به یې په پټو اوبنکو لمنځونه کول ، دجاسوسانو سترګو به څارل ، ښايي هغوی به له زورونې د بوداتوب په وجه بچ وو ، خو جزایي اولادونو او کورنی ته ورکول کېدله ، مونږ به پر هغو مسجدونو هم تېرېدو چې ددښمن په قبضه کې وو ، تیاترې یې پکې جوړې کړې وې ، او یا یې پوځیانو او دولتي مامورینو ته هستوګنځي ترې ساز کړي وو ، د مسجد پر دېوالونو به مو خانونه منبل او په آرامه به مو ژپل ، څوک چې په زوره وژاړي خان به له مرګ سره مخ کوي ، زه له یوه ښاره وبل ته تللم ، هر ځل به مې خان په نوي نوم ونوماوه .... آه .... دا زاړه یادونه دي ... په خان ایښودل شوي نومونه مې اوس نه یادېږي! په اور مچي کې مې دا محسوسه کړه چې یوازې دنوم بدلول کفایت نکوي ، جوالیتوب مې شروع کړ ... دجوالیانو دروند واسکت مې واغوست ، ملا مې وترله ښه غبرګ پری مې پر اوږه کړ ، ږیره او برېتان مې پخپل سر پرېښوول چې پخپله خوشه روان وي ، برېښې پښې مې چاودې ، چاودې شوې ، لکه په لسګونو کاله یې په خاورو او خټو کې تېر کړي وي ، چوپټیا مې غوره کړه ، کله به مې چې له حال سره مناسب معقول کلمات په ژبه راوړل ، کلماتو به یاري نه کوله ،

شخصيت به مې ځينې څرگند شو ، ماښام به مې وړې تيارې کونې ته پناه يووړه ، خپل عبادت به مې کاوه ... دامې انگېرله چې فرېښتې مې اوبښکې وچوي ... زمونږ تمدن نابودېږي ... اوبه کېږي ... په لسگونو زړه روسان راروان دي ، همدارنگه چينابان ، او چينايي ښځې ، چې د ترکستانيانو او چينايي يرغلگرو ترمنځ دنسل توپير ورک شي ، چينايي حاکم "شين سي ساي" د ستالين ليدو کتو ته روانېږي، له مختلفو وسيلو کار اخلي چې دکمونست گوند عضويت ورکړل شي ، بېرته راستنېږي دچين لوی حاکم "شانگ کاي شيک" ته په پټه سرتړلي ليکونه استوي ، چې مرستې ورته راولېږي ، مونږ د ژرندې د دوو پلونو تر منځ دل کېږو ... زه جواليتوب کوم پخپله شا به مې دخپلې خاورې هر رنگه محصولات لوبو لاريو او اورگاډو ته خېژول او بارول چې روسې ته لېږل کېدل ، هر څه بارېدل ، معدني مواد ، مېوې ، دانې ، خاروي او داسې نور ... د يرغلگرو روسي او چينايي لوړ پوړو چارواکو د بندارونو او ميلو چرچو ډير ځايونه وو ... چې هلته به يې شپې ژوندۍ سبا کولې ، شرابونه يې چڼل سندرې يې ويلې ، او نخېدل ... او نور دحيرانتيا وړ کارونه به مې ليدل ... دهغو ځايانو شمېر څومره ډير دی چې خپل دين او وجدانونه يې څرخ کړي او د يرغلگرو خوښي او ارادو ته تسليم شوي ، پدې سره توانېدلي ځينې لوړې چوکۍ تر لاسه کړي ، دسهار او بېگا تر منځ دبشرېت په نوي بڼه بدل شوي ، هر څو چې ورته گورم داسې راته ښکاري چې دوی هېڅکله هم ترکستانيان نه وو ، دخوراک ، څښاک ، لباس ، دخبرو او ناستې ولاړې اسلوب ... او ټول کره وړه يې بدل شوي، دوی په هرڅه کې دښاغليو يرغلگرو تقليد کوي ، په تيره د روسانو ، سره نښانونه په خان ټومبي ، کمونستي شعارونه زمزمه کوي په روسي اصطلاحاتو ژبې اړوي ، هرې خواته چې دښکېل شوي هېواد نڅښو نښانو ته گورم وېره مې واخلي ، چې لکه ناوکۍ پاکې سوتره ، زړه راښکونکې شرقي ترکستانه څه جوړ شول؟! نهيلي مې په زړه رادنه شي، زه غمجن پر مخکه څښېږم ، لوبو گاډو او کښتيو ته بارونو چلولو سخت سترې کړی يم ... له ورځو نه يوه

ورځ په ښار کې کرځم چې مې وليدله ... هک پک شوم ... بې ارادې مې چينه کړه:

"نجمي! ..."

لوکسه گادی چې چينايي چلوله ودرېدله ، په تروتازه مخ يې راوکتل ، زه راپه خود شوم ، بلې خواته مې مخ وگرځاوه ، په منډه شوم ، گادی يې راپسې راخوشې کړه ، تردې چې ويې نيوله ... په رډو سترگو يې راوکتل ويې ويل:

"غوارم چې دمانې په لور راپسې را روان شي ..."

ورپېدم ، په کريکه مې وويل:

"زه دې نه پېژنم ... زه نه غوارم ..."

په پرېکنده يې وويل:

"راځه راپسې ... دښاغلي باودين يو سړی پکار دی چې مونږ ته

خدمت وکړي ... هغه اوس نشته ، له اورمچي بهر دی ... ضرور

به راپسې راځي ..."

مخکې لدې چې دپېښې له هېښه راوين شم ، لوکسه گادی والوتله ، او تر

روانېدو مخکې مې واورېدل چې په لنډو ټکو کې دمانې ادرس راکوي ،

خپلې تيارې کوټې ته ستون شوم ، لمنځونه کوم او ژاړم ... ډير کله مرگ

راته تر ژونده ډير هوسا ښکاري ، مړي په هېڅ نه خبرېږي ... او کله مې

بيا زړه له باوره ډک شي ، چې اسلام به ضرور سر لوري کېږي ، آزادي به

رادرومي ، زه دهيلو او نهيليو ترمنځ کېږيم ، کله مرگ غوره گڼم او کله بيا

دژونديو کارونو ته زړه ښه کوم ، زه هغه زورول شوی خپل شوی ، له

منځه تللی انسان يم چې خپله تکلاره نه پېژنم ، او د سر پنا کولو خای

نلرم ...

دښاغلي باودين مانې پيدا کول ستونز من کار نه وو ، مانې په آرام او

گوبڼه خای کې وه ، لږ شمېر ساتندويان يې لرل ، نه مې شوکولای چې په

زړو شلېدلو جامو کې ورشم ، دجواليتوب جامې مې بدلې کړې ، هغه څه

مې په خان کره چې لږ تر لږه دکومل پخواني امير دمانی ساتندوی سره مناسب وو ...

په دروازه کې چا ايسار نکړم ... دمانی ساتونکي راته وکتل وېي ويل :

- "هغه ليدو ته ېې ته راغلی ېې ؟ ..."

په وېره مې سر وخوځاوه ... د الله شکر مې پر خای کړ چې له نومه ېې ونه پوښتم ، سره لدې چې نوم مې ډير خطرناک نه وو ، خو بيا هم دشمن چې بری وکړي او منگولې ټينگوي نو وېره ېې په زړه کې پټه وي ، دځان په رابطه محتاط او د نورو په هکله ېې پروا وي ، له نېکه مرغه چې کور خالي وو ...

يا الهي ! ... ولې راغلم ؟ څه به ورته وايم ؟ دهغې مېرمنې جوړپه ته به غاړه ږدم چې نن دېر مخ تللې ټولنې درنه مېرمنه ده؟! او پرون زما په نوم کېدو ته تياره وه ، که دا کار وکړم معنی به ېې څه وي ؟ هغه په هسکه ده او زه په خاورو خټو پروت یم ، مرگ راپسې داسې گرځي لکه په هر پخواني مجاهد پسې چې گرځي ، مگر دعبثياتو مينه مې ډيره سخته ورتيل وهي ، په سره مخملي کوچ کې ناسته وه تورې جامې ېې اچولې وې چې لاهې زړه رانسون پرې زيات شوی وو ، څومره ډېر توپير پکې راغلی وو ، نجمه غمجنه خو ښکلې او باوقاره ښکارېدله ، دماشومتوب دحرکاتو او د خوانی د خويونو اثر پرې نه وو ، لکه زړه رانسونکې کونډه ښکارېدله ...

- "له ډيره وخته مې غوښتل چې ودې وينم ..."

ېې لدې چې خواب ووايم ، ومخ ته مې ېې وکتل ...

- "داسې مې انگېرله چې په جگړو کې به شهيد شوی ېې ..."

غوښتل مې چې خبرې وکړم خو ونه توانېدم ...

- "مصطفی مراد حضرت! ستونزې انسان ډېرو نابڼوڅو کارونو

ته اړباسي ..."

انتظار ېې وکړ چې دی به اوس خوله پرانيزي ، مگر ېې فايده له خپله خايه پاڅېدله ، وېي ويل :

- "هغو باتورانو ته چې په جهاد کې يې سروڼه نذرانه کړل سخت احترام لرم ... تل به دې دا هيله وه چې څوک اسير نشي او په زندان کې ونه وژل شي ... دا غوره ده چې جنګيالي به ميدان شهيدان شي او نه دا چې ځانونه ژوندي دښمن ته وسپاري..."
 دهغې لورته ور روان وم ، په جرأت مې وويل:

- "تا پخپله څنگه ځان ژوندی ور وسپاره؟! ..."

درد منه خدا يې وکړه:

- "هو کې، دادی آخر په خبرو راغلې ، ډېره ښه ده ... زه خپلو کړو ته پلمې نه برابرې ، کله چې ماڼۍ دچينايانو لاسته ولوېدله ، غوښتل مې اوسيدونکي يې وژغورم ، او عين وخت کې دهر يرغلگر دلاس متاع شم ، له همدې امله مې يو سړی غوره کړ او له هغه سره مې واده وکړ ..."

په حيرانتيا مې وويل:

- "څنگه واده ؟ ..."

- "لکه په زرگونو خلک يې چې کوي ... اسلام يې راوړ اوږه يې په نکاح کړم ..."

خواشينې پاڅيدله ويې ويل:

- "ټول کار په سادګۍ تر سره شو ، کله چې پوی شوم نه مې پرېږدي خپل شرطونه مې وړاندې کړل ، ټول يې ومنل ، پوهېږم چې اسلام يې يوه ظاهري ښه ده ، تودوښه او حرارت پکې نشته ، او پدې هم پوهېږم چې هغه هم دوکه کوم ، او ځان هم دوکه کوم ... نور څه درته ووايم ... دې ته تياره نه وم چې لېوان مې وډاري ، واده يې کړم ويې ساتلم اولاً تر اوسه پرې ګرانه يم ...."

په حيرانتيا مې وويل:

- "دهغه چا په غېږ کې څنگه ژوند کوي چې نه دخوښېږي ؟ ..."

اوږې يې پورته واچولې ويې ويل:

- "لکه زما ټاټوبي ترکستان چې دیرغلکرو تر پښو لاندې ژوند کوي... لکه ته چې دچېنایانو او روسانو تر واک لاندې اورمچي کې ژوند کوي، دلته هر څه يې روحه روان دي...."

وغومبېدم:

- "روح؟..."

ويې ويل:

- "هوکې، په هيڅ شي کې خوند او مينه نشته آن چې خوراک کوو، څښاک کوو، خوب او ساعت تيري کوو، داټول يې روحه، داسې خوځېږو لکه نانځکې، حقيقي ژوندون خپل موجوديت له لاسه ورکړی، مونږ خاندو، ژاړو، نور حرکات تر سره کوو لکه د ډرامو اداکاران... مصطفیٰ مراد حضرت ته اوس پوی شوې؟..."
په عصبانيت يې له دواړو لاسونو ټک پورته کړ، چې دخادمانو مشره راغله، هغې ته يې وروپېژندم، ويې ويل:

- "دی ډير امين خادم دی... نوم يې "تورسون" دی... ترې غواړم چې ښکلې جامې واغوندي... او له هغو کسانو نه يو تن وي چې دباودين مانۍ پرې ښايسته ده..."

زما نوم اوس "تورسون" دی، دباودين په مانۍ کې ګرځم، داسې ګرځم لکه خوبولی... دمانۍ مېرمن ترکستاني ښکلې ښځه ده، داسې ښکاري چې زما په ليدو خوشحاله ده... دخادمانو په لوکسه کوټه کې دخو کلونو راهيسې د اول ځل لپاره دلږ وخت لپاره آرام ويده شوم، ملا مې خوږېدله، مګر ترکي حمام مې دردونه ډېر کم کړل، وروسته لدې چې ږيره او بریتان مې اصلاح کړل او هندارې ته مې وکتل... څه ګورم چې دخوانۍ دور راستون شوی!... يا الهي! ته رحم وکړې، خو لدې ټولو سره سره ټول فکر او سوچ مې په غرونو کې له مجاهدينو سره وو، دادی اوس د نجمي فکر هم راسره شو، دهغې په وړاندې مې احساس دهغه چا دی چې مېرمن يې يرغمل شوې وي، نجمله داسې ده... لکه ښکېل شوی ښار چې دښمن پرې واکمن وي، په عشق اومينه کې ذاتي معنی

پر وطني تعلق بدل شوي وو ... ها ... ها ... زه خاندنم .... سوچ مې دهدف په لور پاتې نه وو ، په دوهمه ورځ يې په لوكه گاډۍ كې له خانه سره روان كړم ، يرغلگرو قواوو پورې مربوطه ساحه كې چې له ونو ، گلانو ، مېوو ډكه وه ، ورسېدو ، ټولو نجمه پېژندله ... ستړي مه شي ته يې راغلل ، لاره يې ورته پرېښودله ، وربښكته شولو ، بيا په زورېندو څانگو ، گلانو او معطرو مېوو وركېد شولو، دامې تر مخې روانه وه ، او زه يې تر شا چوپه خوله روان وم .... ويې ويل:

- "خلكو به زما په هكله ويل چې : شرف او عفت يې تر پښو لاندې كړل ..."

وړه څانگه يې ماته كړه ، ډوبېدونكي لمر ته يې په پيکه رنگ وكتل ، ويې ويل:

- "دكومل خلك درواغ ډير ژر سره خوله په خوله نقلوي ، ولې يې زما مسالې ته دومره ډېره پاملرنه او اهتمام وكړ؟ زه خو د امير په مانۍ كې له نادانې خدمتگارې پرته نور څه نه ووم؟..."
ماته يې راوكتل ، له لاسه يې ونيولم:

- "د واده مې درته ونه ويل ، چې تاونه منله او انكار دې وكړ؟..."
- "دمنډې وخت وو .... دمرگ په پوله ولاړ وو ...."
په تراخه يې وخنډل:

- "لا تراوسه دمرگ په پوله يو ... پوهېږې چې گوداكي حكومت څومره خلك اعدام كړي؟ ... شمېر يې ... له سلو زرو نه زيات دى!..."

په حيرانتيا مې وويل:

- "تر اوسه په مجاهدينو او شهيدانو كې فكر كوي؟..."
په ټيټه يې راته وكتل ويې ويل:

- "خير نوڅه فكر كوي؟..."

- "ستا په شان خلك دامجال نلري چې پداسې مسايلو فكر وكړي..."

- "ولې زه لکه تا غوندې مسلمان او د ترکستان نه يم ؟ ..."
- چوپتيا خوره شوه ، ورپه سره وه ، لمر دډوبېدو پر مهال عجيب غوندې غمونه پاروي ، لرغوني منارونه دمانډام په څېو کې داسې ویده دي لکه دبلال د آذان غږ ، او دمسجدونو گنبخې داسې ویدې دي لکه زوړ تمساح چې په يوه سهار مې په ژوبن کې لیدلی وو ، دغرونوتر هغو شنو لمنو لاندې چې مونږ پرې تېرېږو ، ودانۍ او کورونه داسې پرتې دي لکه هر څه چې ورته يې ارزښته او بې معنا وي ...
- نجمې چې سور کلاب راگوزاراوه ، وېې ويل :
- "دهغه په وژنه کې مې فکر کړی وو ..."
- "دچا ؟ ..."
- "دباودين ... زما خاوند باودين ..."
- "ولې ؟ ..."
- "فکر مې کاوه ، دامې فرض دي ... مکر رښتيا راته ووايه چې :
اکومه يوه ښه ده ، وژل يې او که نازول په خپله کته استعمالول
بې ؟ ..."
- اوږې مې پورته واچولې ومې پوښتل :
- "دلاسته راوړلو ، نازولو يې څه کته؟ په هرځای کې قصاب خانې ، تشدد او زورونې روانې دي ..."
- "دوژنې کته يې څه ده؟ ... دادی زه دې پوښتم؟ ..."
- "هغه يو سپېڅلی غچ او انتقام دی ..."
- "مگر ما يې له نازولو ډیرې لاسته راوړنې درلودې ..."
- په کلک مخ ودرېدم ومې ويل :
- "آغلې ! له دښمن سره ژوند تېرول ددوکې او درواغو کاردی ..."
- په حيرانيتا بې راته وکتل وېې ويل :
- "همداسې گنې ؟ ددې معنا داده چې په پوچه فلسفه مې خان ددوکه کاوه چې له تباھۍ او بربادۍ خان وژغورم ؟ ... او ددې لپاره چې ژوند وکړم؟ ... ها ... همداسې گنې ؟ ..."

- سرمې وڅوخواوه :
- "له همدې کبله خو دکومل خلک درته په ټيټه کورې..."
- اوبښکې يې تر سترگو وبېدې ... رانژدې شوه او په سختې ټکانونه راکوې ، او وايې :
- "هغوی ناپوهان دي ، نه پوهېږي ... دامې فرض وو چې دامير کورنۍ وژغورم ... او اړينه وه چې بيه يې هم پرېکړم ... مونږ ټول ژوند غواړو او له مرگه کرکه کوو..."
- بيا يې داوبښکو په وچولو شروع وکړه ، ويې وېل :
- "او ته مصطفي مراد حضرت! په کوم نظر راته کورې ؟ څه گمان راباندې کوې ؟"
- "تورسون ... نوم مې تورسون دی ... پکار ده چې پخوانی نوم هېر کړو..."
- "ستا څه خيال دی؟"
- "زه يې په ډاگه وایم ، يوه ټوټه وچه ډوډۍ له مجاهدينو سره دغرونو په سر ... ماته ستا په دنکه مانۍ کې له سلو خلال شويو پسونو بهتره او غوره ده ..."
- له هسکې څاڅکې وڅڅېدل ، بخني تر مخکې زياته شوه ، دباران دڅاڅکو آرام اواز مو اورېده ، احساس مې وکړ چې ټوټان مې پښې زندۍ کوي ، او شنه نيکتايي مې پر غاړه فشار راوړي ، سره لدې چې دتودوالي احساس کوم نژدې ده ساه ورکړم ، هغه احساس چې دډېرې مودې راهيسې رانه ورک وو اوس را پيدا شوی وو ...
- "مصطفي ! ..."
- "ستا خادم "تورسون"..."
- "چېرته ؟ کومې خواته؟"
- "چېرته چې يوه ټوټه وچه ډوډۍ ده ، لوی باتوران دي دغرونو په سرونو کې ..."
- "لږ وخت ماته راکړه ، په آرامه به پدې کار سوچ وکړو..."

کله چې دمانې خښتن دلړ وخت لپاره له سفره راستون شو ، زه ترې پټ شوم ، مگر کتل مې چې مانې ته ننووت ، په وړو تېرو سترگو د نجمې په لټه کې وو ، په غېږ کې يې رانيوله او ويې زېښله ، په ټکلولوې پيل وکړ ، پورته کوي يې او راناووي يې ، هغه ژېړه موسکې شي ، هلته دلته سترگې گرځوي ، ښايې لدې وېرېدله چې زما نظر پرې ونه لوېږي .

- "ته مې په راستنېدو خوشحاله يې ؟ ..."

يې لدې چې سترگې وروپورته کړي ويې ويل :

- "ډير زيات ... مگر داستخباراتو کسان هره ورځ په سلگونو کسان وژني ..."

- "دا بېله خبره ده ... ولې پداسې وخت کې پکې فکر کوې ؟ زما پکې هېڅ کار نشته ..."

- "باودينه ! ولې ته په ژوند کې دريځ ونلري ؟ ..."

- "بلکې يو محدود دريځ ، زما گراني ..."

- "هغه کوم ده ؟ ..."

- "لدېنه چې اوس خبره راغله ... زما دا دريځ دی چې خپله راسپارل شوې دنده بايد پر مخ يوسم او ترسره يې کړم ..."

- "دا چې خپل فرض پوره کړې او خپله درسپارل شوې دنده تر سره کړې ، د دواړو ترمنځ ډير توپير ده ..."

- "زما دنده هغه زما فرض دي ..."

- "زه دې غواړم چې انسان واوسې ..."

- "لکه چې بيا مو يې فايدې مناظرې پيل کړې ؟ ..."

- "حقيقي انسان هغه دی چې دنورو زورېدليو کړېدليو انسانانو په درد ودرېږي ..."

په ناڅاپي سر تمبکې يې وويل :

- "ته بايد پدې وپوهېږې چې که دا زورېدلي کړېدلي خلک يې

جلبه پرېښودل شي ، په غالب گمان چې ستا او زما دواړو ژوند

ته به دپای ټکی کېږدي ..."

په عجيبه آرامۍ يې وويل:

- "دا مهمه نده ... مهمه داده چې فرض پوره کړي ..."

يې مهاره چينه يې وکړه:

- "او زه لاڅوک يم؟ زه پدې لوی پوخ کې يو فرد يم .... پدې

لوی ماشين کې يوه وړه پرزه يم ، او ته له سفر نه راستون شوی

خاوند داسې استقبالي؟! زمونږ هغه پخوانی مينه څه شوه؟

اوزما خوږې پتاسې ، رازې چې خپلې خونې ته خو ..."

خپلې ځانگړې خونې ته ننوتل ، له ځانه سره مې وويل: دا لعنتي ما هم

لوبوي او هغه هم ، که لدې زيات يې ترڅنګه پاتې شم ، ټول افکار به مې

زهرجن شي ، حقيقي سپېڅلتيا او پاکوالي دلته په ښارونو کې نشته ، بلکې

هلته په غرونو کې ده ، چېرته چې خلک آزاد خپلواک اوسي ، پر اوږو يې

وسلې دي ، پکار ده په نژدې مناسب فرصت کې وخوځېږم .... "باودين"

راته غرمه دغرمۍ پر مهال په خير وکتل وېې ويل:

- "دا هماغه نوی خادم دی؟ ..."

- هوکې ... دی چې پخپله دنده کې ښه وړتيا لري ريښتونی هم

دی ..."

- "ته دکومې سيمې يې؟ ..."

- "تورسون" نومېږم دآلتای له سيمې ..."

دخوږو مېز له ښو خوراګونو ډک وو ، دباندې اولس د ونو پانې خوړلې ،

د دودۍ توکړې يې ټولولې ، دولوږې دردونه يې زغمل ، يې وزليو ،

ولوږې نيوليو ماشومانو هغو مالونو ته رنې ، رنې کتلې چې په نقلیه

وسايلو بارېدلې چين او مسکو ته لېږل کېدلې او يا دیرغلګرو پوځونو

کورونو ته دننه کېدلې ... سر مې راباندې وګرځېد ... او ما هغو چرو ته

کتل چې دخوږو پر مېز پراته وو ...

- "تورسونه ! ته کولای شې چې ولاړ شې ..."

داراته باودين په ډيره پسته ژبه وويل ، پخلنځي ته ستون شوم ، لکه مار

چېچلی پورته کېږم لګېږم ، هغه تورېدلې چې سوله نه پېژني ، کرکه او

نفرت مې زړه داسې خوري لکه اور چې لرگی خوري ، زموږ له دين او عقایدو سره ددوی دېمني مې دپته هڅوي چې څه لیونتوب ته لاس واچوم ... نه دا چې دخان دپاره یې کوم ، بلکې پر الهي دين د غیرت له مخې ...

(۱۱)

زه دخپل دېمن په کور کې اوسېږم ، هغه یوازې دېمن ندی ، هغه ظالمه رقیب او پوروړی هم دی چې زما معشوقه یې رانه وړې او خپله کړېده ، داسې انکېرم ، که دلته راباندې یو کال واوړي نو یوه یې حسه آله به رانه سازه شي ... داسې یو بنیادم لکه نجمه ، هوسا ژوند ، دخوراک او پوښاک دپروالی او په سوکاله ماحول کې ژوند کول لکه دا ، په انسان کې د انقلابیت او جهاد روح وژني ، بله ستونزه د نجمې په سترگو کې راته حیرانوونکې ځپانده مینه او شوق ښکاري ، تردې چې زه یې له کتنو او لیدنو شرمېږم ، آن چې اکثر وخت ترې خان ژغورم ، زه داسې حالت ته رسېدلی يم چې ډېر کله دښې له مخې دهغې په چورتونو سر یم ، غیرت مې پرې وپارېږي یرغل پرې کوم ... دا کور دتېروېستنې او غولونې له شیطانونو ډک دی ، پرون پدې کور کې نځېدونکې غونډه وه ، له یوه سره ټول کېدېدل ، نجمه په رشتیا دغونډې نجمه وه ، سترگو خواره ، چېنایي او روسي پوځي چارواکېو ورسره دنځا هیله درلوده ، خاوند یې دومره څښلي وو چې یې هوښه پروت وو ، مگر سهار ته دیوه بېرني کار لپاره وغوښتل شو ، وروسته لدې چې ورپن جاکټ یې واغوست کور وور له کوره و ووت ، ماته ټوله پېښه عادي او ساده ښکارېدله ، مگر کورم چې زما کوتې خواته راروانه ده ، له ډېرې یې خوښی یې مخ تر پخوا لا پیکه شوی وو ، مړوندونه یې رانه تاو کړل ، کورم چې مخ یې زما مخ ته نژدې کېږي ...

“بادارې ... پرېږده چې سبناڼی برابر کړم ...”

- "هېڅ اشتها نلرم ، او زه دې باداره نه يم ..."
  - "مانې ټوله سترگې سترگې ده ..."
  - "زه نوره صبر نه شم کولای ..."
  - "څه مطلب ؟ ..."
  - "ولي ته نه پوهېږې ؟ ..."
  - "خو زه له خيانته کرکه لرم ..."
  - "له خائن سره خيانت گناه نده ..."
  - "خو زه خپل شريعت ته پابند مسلمان يم ..."
- چې پدې سره يې له خپل خاوندده کسات اخيسته؟ او که له ماسره يې خواخوږي او شفقت اظهارولو، او که هغه پخوانۍ مينه ده چې راپارېدلې او بغاوت يې کړی؟ له لاسونو يې په زاريو ونيوله ، او زه يې له کتنو او لاسوهنو خان ژغورم ، هسې نه چې مقاومت مې کمزوری شي ، په پارېدلي حالت مې وويل:
- "دغرونو په ډډوکې ډير مېړني شته چې له ولورې او نورو عذابونو په سلکو دي ..."
  - "هغوی په رشتيا مېړني دي ، خو خپل ژوند هم کوي ..."
  - "مگر په هغو حدودو کې چې الله روا کړي دي ..."
- لکه وږي داړونکي لېوه يې راوکتل او کواښ يې وکړ:
- "پوهېږې چې زه جزاهم درکولی شم ..."
  - "نو همدا مينه ده؟ ..."
  - "هو ، همدا مينه ده ...."
  - "او ته پوهېږې چې زه له جزا سخت وېرېم ؟! ..."
  - "کله چې ددوی خوفناکو زندانونو ته ولورې ، چوپتيا او تيارې دې ونغاړي ، تر متروکو لاندې ونيول شي ، هلته به زما ارمان درشي ..."
- په ټول باور مې ورته وويل:
- "ما لا پخوا خان ترک ته نذرانه کړی ..."

- "ته له اور سره لوبې کوي ... ته مې حقيقي خاوند بې ...."
- "مګر ته ديو مسلمان دنکاح په عقد کې بې ، ولو که اسلام بې يوه ظاهري بڼه لري ...."
- "خير ولې دلته راغلی بې ؟ ..."

پوښتنې سخت حيران کړم ، رشتيا ، ولې راغلی يم ؟ ټول ژوند مې لدې ظالمانو په انتقام کې فکر کاوه ، مګر چېرې دى هغه انتقام؟ زړه ټکان وخور راوښو شو ، هلته يو حقيقت شته چې دټولو هڅه بې کوم ، زما له نجمې سره مينه وه ، مانې ته ددعوت قبلول دهمدې حقيقت يو ثبوت دى ، پر همدې ځاى بې پرېښودم او ولاړه ، ټوله ورځ مې بيا تر سترگو نه شوه ، په فکرونو او سوچونو کې پاتې شوم ، ولې وضعيت دومره خراب شو ، پردي مو پر ټاټوبي واکمن شول او حکومت کوي ؟ په تېرو وختونو کې په کاشغر کې ديوه مسجد خطيب راته ويلي وو:

"بچه ! ټول عزت په اسلام کې ده ، که چا بې لمن ونيوله عزت من شو ، او که خوشې يې کړه بې عزته او ذليل شو ، او زمونږ هېواد درانه خوب ته ځان سپارلى ، راحت طلبې او بې پروايې ورباندې غالبه شوې ، خلکو پيل کړى ددين يوه يوه ريشه پرېکوي . بچه ! مالداره شتمن سرکښه شوي ، ناداره نيستم تسليم شوي . پوهه له منځه تللې ، علماء اميرانو ته په برخه قايل شوي ، فساد ، فقر او جهل خپور دى ، گناهونو رواج موندلى ... بچه ! دا دتباھۍ او بربادۍ پيل دى ، او زياته بې کړه:

په ختيځ کې غليمان دي ، په لوېديځ کې غليمان دي ، هغوى پر خپلو مټو او وسايلو ځان ساتي ، او مونږ په تېر برم او شان وشوکت خانونه ساتو ، او لرغونى برم او عزت په يوازې توګه دخان ساتنې او ددښمن مقابلې ته کافي ندى ، همدارنګه زياته بې کړه:

بچه ! مسلمانان سره ټوټې ټوټې وېشل شوي دي ، ترکيه جنګونو او ظلمونو خپلې ، عربان ددښمن دآسونو تر پښو لاندې چوپه خوله دي ، کفر يو ملت دى ، او مسلمانان ډير ملتونه ، په همدې سره کولای شې ، پدې پوی شې چې برى څنګه لاسته راځي ، او ناکامي کله پېښېږي ..."

زما دا خبرې ډېرې ښې يادېږي ... او همدارنگه نورې ډېرې خبرې چې حاجي خوجه نياز، جنرال شريف خان اونورو به تکرارولې ، هغوی زړور مؤمنان ول ، دمرگ په ساحه کې يې له وېرې د الله په لوري ولاړل، پدې کې شک نشته چې دې مانې ته راتگ مې يوه شیطاني تېروتنه وه ، پکارده چې ولاړ شم .... پکارده همدا اوس روان شم .... مگر وروسته له هغې چې يو څه وکړم ... دهغه وخت په مقابل کې يې دلته مې ضايع کړ ، بيا په غرونو کې دباتورانو په لور په بېړه درومم ...

ويل کېږي چې لوی باتور "عثمان باتور" زمونږ دزمریانو لوی زمری مجاهدین راتولوي ، نوي پاڅون ته تیاری نیسي ... ولې به دلته پاته کېږم؟ نجمې غوښتل زما په زړه او دماغ کې خمېره شوي اسلامي ارزښتونه دمېره په غیاب کې په یوه شېبه کې یو پناه او لولپه کړي ، مگر مقاومت مې وکړ ... مقاومت ډیر گران وو ، ځکه نجمه ساحرانه غولونې او مکرونه لري ، پر باودین دا ټوله واکمني ، دا عجیبه واکمني ، بل مطلب نه افاده کوي غیر لدې چې ډیره پیاوړې ښځه ده ، تر آخرې درجې پورې ، پس له دوه ورځو باودین راستون شو ، ډېر سترې ستومانه وو ، ترې وامې ورېدل چې وایي :

- "راته ښکاري چې دډېرو زیاتو ستومانیو او سترتیا وو په درشل ولاړیو ..."

- "ولې ؟ ..."

- "عثمان باتور او نورو مجاهدینو چریکي جنگونه پیل کړي ..."

- "څه زیان به در ورسوي ؟ ... گمان کوي ستاسو دساتولو څه اک لري ؟ ..."

- "هغوی پر صنعتي مراکزو حملې تر سره کوي ، پوځي چارواکی بسوي ، او نورې ډېرې رنگ رنگ وژنې کوي ، که ډاکټره جگړه وي نو ډېر ژر به یې له منځه یوسو ..."

په سترگو کې یې دځوښې برېښنا پرک وهل ، مگر پته یې کړه ، په خوراک او څښاک نښتي ول ، په سوچونو کې ډوب ول ، د ورځې په وروستیو کې

خبر شوم ، چې له باودين سره دوه په دوه ، يوه خانگري بڼ ته دچکر لپاره تللي ده ، ډېر وځنډېدل ، مگر نيمه شپه راستنه شوه ، لويه واويلا ورسره وه ، ماني له چينايي پوځي چارواکو او روسي ماهرينو او مشاورينو څخه ډکه شوه د استخباراتو رئيس هم پکې وو ... څه پېښه وشوه ؟ باودين په توره شپه په وژونکي گولي لگېدلې ، ماني ته يې راوور ، نجمه ژاړي نارې سورې وهي ، ويستان شکوي ، او وايي :

- "قاتل مې وليد .... فير يې وکړ ، پخپل آس يې پښه واړوله او د سيند خواته وتښتېد .. کولای شم دلسو زرو ترمځ يې وپېژنم .."

نجمه تاوېږي او کوکارې وهي ، بې حوصله کي او غوسه دچينايانو او روسانو په سترگو کې څرگنده شوه ، له غمجنې کونډي چې پخپلو اوښکو کې ډوبه وه پوښتنې گروېږنې پيل کړې ، دآرامولو هڅه يې کوله مگر هغې کسات او انتقام ته هڅول ، او په اورمچي کې دهر مشبه کس نيولو او زنداني کولو ته ...

داستخباراتو يوه تن وويل :

- "دا په اور مچي کې نننۍ دريمه پېښه ده ... دعثمان باتور سړي گډ وډۍ راپاروي ... بې له تشدد نه بله چاره نشته ... لدېنه زيات تشدد ته ضرورت دی ... ما وويل چې په پېښه کې هر مشبه ترکستاني دې ووژل شي ... مگر زما نظر نه منل کېږي ، هر ترکستاني پدې پېښو کې مشبه گڼل کېږي ... زه پوهېږم چې دا خاينان څنگه پيدا او ونيسم ... هېڅکله به دا پېښې يې جزا پرې نږدم ... په اورمچي کې مو اضطراري (بهرنۍ) حالت اعلان کړي ..."

نجمه دستخت غم ، درد ، ستړتيا په حالت کې مړتبه خواني کوي ... د وژل شوي باودين ملگري او دوستان تلل راتلل ، نجمې ته يې د تعزيت او تسليت مراتب وړاندې کول ، عجيبه داوه چې ما بې دځينو په سترگو کې خوښي او هيله ليدله ، هغوی د نجمې خوبونه ليدل ، سره لدې چې دباودين وينې لا وچې نه وې! ... نجمې هوډ وکړ چې تر يوې اونۍ به

له خپلې کوتې نه راووخې او له چا سره به نه گوري ... کونکوسې په ښار کې دېرې شوې ، وېره خوره وه ، پردیو پوځیانو په تشوېش کې شپې تېرولې ، له زمريانو او پړانکانو گېډېرېان جوړ شوي وو ، زه له ماني نه دتلو په حال کې وم ، مگر دې پېښې زما تلل وځنډول ، هوکې ، پکارده لږ نور هم انتظار وکړم ... په یوه ماښام مې ولیدله چې زما دکوتې په لور راغله ، له خایه پاڅېدم ودرېدم .

- "باداري تاسو!..."

په ردو سترگو یې را وکتل :

- "قاتل نه پېژنې؟..."

- "نه څوک دی؟..."

- "هوکې ... ما وژلې دی..."

- "نجمې ، تاسو؟..."

په ویاړیزه توگه یې وویل :

- "هوکې پوهېرې چې ولې؟..."

په ناکراري غږېدله ، زه یې خبرو ته هک پک وم ، یوه خبره مې هم ونکړای شوه ، وېې ویل :

- "د یوه کمین مشري یې کړې وه ، چې لس ښه مجاهدین یې

شهیدان کړي وو ، پدې عملیاتو کې روسانو هم برخه اخستې

وه ، پخپله یې راته ټوله کیسه وکړه ... پلمه یې راته داوه چې د

اوامرو مخالفت نشم کولی ، تر دې مخکې یې راسره ژبه کړې

وه چې یواځې دخوراکي او لوژستیکي توکیو په رسولو کې به

کار کوي او په جنگ جگړو کې به برخه نه اخلي ، په هغې شپه

خوب نه راتلو ، زما د ویده کولو هڅه یې وکړه ... په ده باندې

دغم او خفګان هېڅ اثر نه لیدل کېده ، خوشحالي او خندا یې

کوله لکه چې هېڅ جرم یې نه وي کړی ... تصور مې وکړ ... که

دا مصطفی حضرت پدې لسو کسانو کې وای ؟ ! ... راومې نیوه

... ورته مې وویل : باودینه پکار ده چې ستا دبرالیتوبونو په

افتخار مېله جوړه کړو او شراب خوري وکړو ... پدې ډېر خوشحاله شو، ددېرو نورو برياليو عملياتو کيسې يې راته وکړې، او همدارنگه جگړې ته دنورو تياريو کيسې، خکه عثمان باتور او ملگرو يې دوی ته لوی سرخوړی جوړ کړی دی ...

آه ... بې ته ورننوتو، دديوال تر څنگه مو قدم واهه ... تمانچه مې پرې را ووبستله، مخامخ ورته ودرېدم ... له شامې پرې گوزار ندی کړی ... باودينه! زه دې محاکمه کوم ... باودينه! ته خاين يې ... دخيانت او دوکې جزا وژل دي ... په خداگانو يې پيل وکړ ... گمان يې کاوه زه ټوکې کوم ... لکه ليونی مې پرې چينه وکړه ... پخپل خاي ودرېږه ... تر ټولو لويه گناه درواغ ويل دي ... يو درواغ دې داوو چې ماته دې وويل: زه مسلمان شوم، خو تا يوه سجده الله ته ونه لگوله، بل درواغ دې دا وويل چې زه له جگړې کرکه لرم، خو له خناوره پرته نور څه نه وې ... او زه درته داسې وم لکه دشرايو جام چې پرې عادت شوی وې او خلاصيدای ترې نه شوې ... ودرېږه ... ونه خوځېږې ... رنگ يې والوت ... پخپلو زنگنو راتيټ شو ... په سترگو کې مې يې اوشکې وليدلې ... تصور وکړه! باودين ژړل! ... ماته يې څومره ډېر خوند راکاوه ... څه شي زموږ ملک ته راوستی يې؟ سترگې يې پټې کړې په زاريو يې وويل: "نجمې زما ډېره خوښېږې ... دومره مينه چې مې لتا سره کړې له هيچا سره مې نده کړې ... په شرافت مې دې قسم وي (۱) چې داسې کارونه به بيا ونکړم، ولوکه له پوځه وايستل شم ... ته مې دژوند ټوله سرمايه يې ... ومې خندل، ماشه مې رابنکله ومې ويل: ... زما هم ډېر خوښ يې ... وژنه به دې له ډيرو ناپاکیو او

(۱) دا دکمونستانو ځانگړی قسم دی چې په شرافت قسم يادوي، مگر په اسلام کې له الله پرته قسم حرام او شرک دی (ژباړونکی).

چتليو پاک کړي ... درواخله ... درواخله ... درواخله ...
 درواخله ... درواخله ... پينځه فيره ، دهغو مجاهدينو په شمېر
 چې پروڼ يې وژلي وو ...
 دنجمې اوبسکې وبهېدې ويي ويل

- "دکومل خلک به څه ووايي ؟ که لدې ټولو پېښو خبر شي ؟..."
 بيا يې بهر ته منډه کړه ... پياله په لاس راستنه شوه ...
 - "بخښنه غواړم ... هغه لعنتي زه په شرابو روږدې کړې يم ... ډېر
 زر به سره واده وکړو ، گرانه ... مگر څنگه ؟..."
 پياله يې دباندې گوزاره کړه ... بيا يې په جدیت په خداوو او ويناوو پيل
 وکړ :

- "دباودين يوه ملگري د واده غوښتنه رانه کړې ده ... چې دهغه
 ډېر نژدې دوست وو ... تصور وکړه ... دلته دپوځي چارواکو
 زړونه له کانو دي !..."

له غمونو دکې شپې ورځې مو تېرې کړې ، په اورمچي کې داستخباراتو
 رئيس يې گناه مشته مشکوک کسان زندانونو ته اچول ، هره ورځ به يې يو
 يا دوه ترې وژل چې اصلي قاتل پيدا کړي ، کله ناکله به يې نجمې ته
 مشکوک کسان راوستل ، هغې به ويل : نه دی نه وو ، د نيونو او زورونو
 لړۍ په سختۍ روانه وه ، بېرني حالات لاپسې سخت شوي وو ، نه يوازې
 په اورمچي کې ، بلکې په ټولو لويو ښارونو کې ، همدارنگه دمجاهدينو
 فعاليتونه هم زيات شوي وو ...
 يو ماښام نجمې ته ولاړم ، ومې ويل :

- "دادی دما تم موده هم پای ته ورسېدله ... زما نظر دادی چې
 دنخښه لويه مېله جوړه کړې ، لوړ پوړي چارواکي راوغواړي ...
 چې پدې توگه به پر پخوانۍ پېښې پرده واچول شي ، باودين
 او کيسه به يې ختمه شي ... زه لا دا وایم چې له هغه چينايي
 سره دې دکوژدنې اعلان هم وکړې چې ته يې غوښتې يې ..."

په غوسه يې وويل :

- "باودين مې دې لپاره ووژلو چې ته مې پکار يې !..."
- "که په رښتيا دې پکاريم ، نو زما دامبله پکارده ...."
- "هغه څنگه؟ ..."
- له مټه مې ونيوله ، ځانته مې راکس کړه ، له خپلې سينې سره مې نژدې کړه ، ومې ويل:
- "زما گرانې ! .... پکارده چې دبېگناه خلکو کسات واخلو ..."
- "په کومه طريقه ؟ ..."
- "له ماسره ډېره اندازه منفجره مواد شته چې مجاهدينو رالېږلي دي ، کله چې مبله ښه گرمه شي ... ماني به په دوزخ بدله کړو ..."
- سر يې وخوځاوه :
- "او مونږ ؟ ..."
- "په شرابو ، نڅاوو او سندروکې به يې ډوب پرېږدو ... ښه چې ترې ليرې شو ، چاودنه به تر سره شي ..."
- "او چېرې به خو؟ ..."
- "دغرونو په لور ... هلته عثمان باتور او نور مجاهدين دي ..."
- له خوشۍ يې مخ وخلېد ، شروع يې وکړه له هرې خوا مې ښکلوي ، او زه له ځانه سره واييم :
- "هغه بودۍ چې په پخلنځي کې کارکوي هغه به له پېښې مخکې په کومه پلمه ليرې واستوو ، او هغه بېوزلۍ منگوليايې بگيوان ته هم پکار ده دژغورنې ومه لاره وسنجوو ، او هغه دوه واړه ماشومان چې دلته خدمت کوي ، هغوی به هم ښه ته ولېږو چې هغه کوټه ترتيب کړي چې تا او باودين پکې لوبې او ساعت تېرۍ کولې ..."
- دوعدې په شپه ، چې تکه توره تياره وه ، په قوي آس سواره شولو دښې به تورتم کې وتښتېدو ، چې شاته مو وکتل "گورو چې ماني ټوله د اور سره لمبه ده شاوخوا سيمه يې رپاکړې ده ، چينغې ، فريادونه ، ديبدارۍ

ځالي، او د شپېليو آوازونه يو په بل پسې پورته کېږي يو دوه ساعته وروسته مونږ د غرونو په لمنو کې وو ...

له آسه مې راکوزوله ، ومې ويل :

- "نجمي: غر د آزادو ، اتلو مجاهدينو تلپاتي مملکت او هېواد دی ..."

هغه چې له يخني رېږدله ويې ويل :

- "زه څومره نېکمرغه او خوشحاله يم؟ ..."

په خندا مې وويل :

- "اوس به د ورينو زېږو جامو غم خاڼته کوي ..."

ناڅاپه يې وپوښتل :

- "ددې زړورو کاميابو عملياتو سوچ دې خصوصاً پدې وخت کې څنگه وکړ؟ ..."

پداسې حال کې چې آس مې تنگ پېچومي ته کشاوه ، ومې ويل :

- "دامې لومړی ځل نه وو ... په اورمچي کې داوسېدو په اوږدو

کې مې دې ته ورته عمليات ډېر کړي دي .... زه د عثمان باتور

په لارښونه روان ووم ..."

په خلاصو سترگو او حيرانتيا يې راوکتل ... زه د دمې لپاره دکېناستو په

حال کې وم چې ومې ويل :

- "کوم کار چې دې وکړ ، د باودين قتل او ددې شپې دپېښې په

هکله ... که دادې نه وای کړي ستا برخليک به هم لکه دهغو

خلکو وو چې دخپل خيانت او ظلم په لمبو کې وسوځېدل ..."

په چيغه يې وويل :

- "څه ؟؟ زه دې هم وژلم؟ ..."

دچين لي او خاتون کيسه راياده شوه ، او چيغه مې کړه :

- "زه يې پلار يم ..."

نجمه پوی نه شوه ، په نورو خبرو سر شولو ، د اوږد سفر، د عثمان باتور

ليدنه اوملاقات ... چې په غرونو کې دمجاهدينومشر دی ...

(۱۲)

په لږه نه بلکې په ډېره اندازه خوښي مې محسوسوله ، دغرونو پر پوړيو او پېچومو ورختلو ، او پر هغو څنډو چې سړی آسمان ته ورنژدې کوي ، دهسکې روناوالی لا زياتېږي ، هوا لا زياته سپرېږي ، پوهېږم چې دسينې ليارې او ځانگې مې يو يو پرانستل کېږي ، فکر کوم مارغه يم ، خو وزرونه مې کم دي ، نجمله مې کله ترڅنگه او کله تر شا په آس روانه وي ، دلمر ناو يې ښکلې مخ داغلی ، زياته سره او غنم رنگه ښکاري ، اوس دادی هغه خپل اصلي بڼې چې دامير په مانۍ کې وه بېرته راگرځي ، خوشحاله او خندان ښکاري خو لومړۍ ورځې پرې سختې تېرېدې ، ځکه په ترکي سيستم دگرم حمام اخيستو امکانيات نه وو ، او پدې هم ډېره خفه وه چې دسينگار وسايل يې په څنگ کې نه وو ، ښايي دې هم ډېره دردولې وي چې دقوم له مشرانو هغه سرونه يې نه ليدل چې سهار بېگا ورته ددرناوی په توگه ټيټېدل ، دغرونو خلک فطري ژوند لري ، ښځې له نارينه وو سره په ټولو کارونو کې برخه اخلي ، ټول چاپېريال يقيناً هغې لپاره نوی وو ، له يادو شويو سختيو سره سره بيا هم دنورو فداکاريو لپاره هوډمنه وه ، خپله خوښي يې نه پټوله ، وخت ناوخت به يې کېسې تکرارولې ، ... باودين بي څنگه وواژه ، دباودين په سترگو کې وېره ... زارۍ هيله .... هغه نرموونکي کلمات چې دباودين له شونډو څخېدلي وو ... زه پوهېدم چې هغې پدې خپل کار څومره فخر کاوه ، او مغروره وه ... پس له سختو سفرونو د (آلتای) غرونو ته ورسېدو ... هلته دشمان باتور مرکز دی ، هغه روسانو او چينايانو ته په يو برابر سرخوړی پيدا کړی وو ، او توانېدلی وو دوطن دېچيو ځني هغه خاينان دخپلو بدو اعمالو په جزا ورسوي چې د روسانو گوداگيتوب يې کاوه ... عثمان باتور دپړېکنده کتنو خاوند وو ، اوږده برېتان گڼه ډېره ، يوه اندازه غټه پوزه ، دروند ، ښکلې باوقاره څېره يې لرله ، دلږو خبرو او ژور فکر والا شخصيت وو ... زه يې ډېر

ښه پېژنم ... همدارنگه دهغو مجاهدينو اکثريت پېژنم چې دده ترڅنگ دي ... عثمان باتوردغرونو دستخې یخنی له امله درنې ، تودې جامې اچولې وې ، څومره ایمانداره وو هغه خلک ، د ایمان په قوت د طبیعت طوفانونو او د غلیم مکرونو ته ټیځ ولاړ وو ، له مرگ او سختیو سره یې اوږده کلونه په مېړانه دغرې ووهلې ، هغه نعره یې چې غرونه خوځول د ... الله اکبر ... الله اکبر تلپاتې نعره وه ، په غرونو کې د مجاهدينو څو متعدد مرکزونه وو ، ما به کله لدې او کله له هغه مرکز سره شپې تېرولې ، د تعذیبونو او ټول وژنو اوږدې کیسې به مې ورته کولې چې غلیم پر اولس کولې ، همدارنگه هغه کیسې به مې هم وراورولې چې په ځینو عملیاتو او یا د ترپ او خرپ په جگړو کې مې برخه اخیستې وه ، چې باید په آخر کې د عثمان باتور ترڅنگ واوسم ، چېرته چې ځما اصلي ډله ده ، زه ورته منسوب یم او ورسره کار کوم او هلته به له مصطفى درغا سره یوځای کېرم ...

دڅه وخت له تېرېدو وروسته آس مو له لاسه و ووت ، په غرونو کې یوه واړه کلي ته مو پناه یووړه ، ځینې شپانه او کروندگر پکې مېشت وو ، یخني ماته شوې وه ، پدې کلي کې څو شپې پاته شولو ...
نجمې وویل:

- "تر څو به کډه په شا گرځو؟ ..."
- "یا به تلل وي او یا راتلل چې لدې مو خلاصی نشته ! ..."
- "دا ډیره ستومانوونکې ده ..."
- "همدا جهاد دی ..."
- "دامې مطلب ندی ..."
- "مطلب دې څه دی؟ ..."
- "هغه وخت رارسېدلی چې سره واده وکړو ... ته هېڅکله له فرصتونو کار نه اخلې ... دامیر په مانۍ کې وروستی لیدنه کتنه دې په زړه کېږي؟ ... کاشکې منلې دې وای ! ..."

په مينه مې له لاسه ونيوله ... زما لاسونه يې رانيول او پر خپل مخ يې
کېښودل ، اوږده شېبه همداسې پاته شولو ، پداسې سترگو چې مينه او
شفقت ترې څخېدل را وکتل:

- "ترڅو به داسې پاته يو؟..."
- "حتماً په کلي کې عالم شته..."
- "زه به په منډه ورشم او پوښتنه به يې وکړم..."
- "دا کار ماته پرېږده..."
- "زه څومره بختوره يم؟..."
- "مونږ تېروتنه کوو ... بلکې دوه مخې لوبه کوو چې بايلات او
کتاټ دواړه لري..."
- "ولې مصطفى؟..."
- "ته گمان کوې ژوند به کوو ، اولادونه به کوو ، هغوی به
غټېږي، پالنه به يې کوو؟..."
- "دا ټول الله تعالى ته پرېږده..."

زمونږ واده مختصر او ښکلی وو ، دکلي خلکو راسره برخه واخيسته ،
نجونو ونځل ، شپږو خپلې ښکلې سندري راته وويلې ، طبلي او نغاري
وتنګېدې کومو چې زړونه خوځول ، خوراک څښاک مو وکړ ، خوږې لس
ورځې مو تېرې کړې ، لکه له زمانې مو چې غلا کړې وي ، نجمې خپل
ټول زيورات وپلورل ، دوه آسونه مو پرې وپيرل ، او سفر مو له سره پيل
کړ...

- "گرانې هلته ... چېرته چې زړور مېرني اوسي ... ژوند به کوو ...
هغه يوه بشپړه ټولنه ده له ښځو ، سړيو او ماشومانو سره ... ټول
بې له جگړې نور څه نه پېژني .... جگړه دلته دژوند او آزادۍ
په معنا ده ... جگړه د الله په ليار کې زمونږ ستره فريضة ده ...
او کله چې غالب شولو ، دخپل ټاټوبي مالکان شولو ، خوږ او
زړه راښکونکي ژوند به بيا له سره پيلوو..."

موسکې شوه ، دهسکې لمنو ته يې وکتل ، کوم چې ورېځو پوښلي او
نبايسته کړي وو ، وبې ويل :

- "آيا لدې اوسني ژوند اخوا نور زړه وړونکې ، خوږ ژوند هم
شته ؟ ..."

- "هو زما گرانې ! ... کله چې آرامي راشي ، داسلام خاوره اسلام
ته ستنه شي ... دښمنان وتښتي ... هغه وخت به له ژوندانه
خوند واخلو ... حقيقي نيکمرغي به زمونږ وي ... پکار ده
مونږ دهمدې لوی هدف ، اوچت ارمان لپاره ژوند وکړو ... لدې
مينې په اوچته کچه چې زما او ستا په زړه کې ده ... ټول
ترکستان به دمينې تلپاتې سندرې او نغمه وي ، زه او ته او زمونږ
په شان نور سترگداران به د مقدسې سپېڅلې نغمې دزړه
رابطکو راز او سړيو ... اود همېشه والي راز ... هغه به دخمکې
پر مخ جنت وي ..."

(۱۳)

دا هغه مهال دی چې لویه نړیواله جگړه تونده روانه ده ، له یوې خوا هتler او له بلې خوا د روسانو ، انگرېزانو او امریکایانو متحده جبهه وه ، هغه لوی بریالیتوبونه چې هتler او دهغه جرمني پوځ تر لاسه کړي وو ، ټوله نړۍ یې لږزه ولې وه ، او په هستۍ کې یې دقوتونو بیلانس ګډ وډ کړی وو ، مونږ دغرونو په سرونو کې اورېدل چې جرمنیان دغرب له خوا دروسیږي خاورې ته ورننوتي دي ، او روسي پوځونه له سیمې په شا شوي دي ، عثمان باتور د آلتای په غرونو کې په یوه لویه غونډه کې وویل :

- ای مېرنيو ورونو :

اوسنی وخت ډېر ستونزمن او حساس پړاو دی ، زمونږ دهبواد برخلیک ټاکي ، ښايي دراتلونکیو څو نسلونو لپاره ، او جگړه مو پر دې ټاټوبي اوږده ده ، له هغې زمانې را شروع شوی چې په روسي قيصرانو کې داروپايي بنسټپالو او دمسحیت ډېرکتیانو په لمسون زمونږ په اړه طمعي پیدا شوې ، او له هغه وخته چې دچینایانو وړي سترګې دلسگونو کلونو راهیسې زمونږ سترې خاورې ته غځېدلي دي .... داتلولیو خاوره ... دغزت او کرامت خاوره .... داسلامي تلپاتې جگړو راهیسې ، له هغه وخته چې هر دښمن زمونږ دخاورې یوه ټوټه پرېکړې وه ، دامیرانو او واکمنو دغفلت او خر مستیو په نتیجه کې ! ... نه غواړم له تېرو وختونو زیات وغږېږم ... غوښتل مې دا ووايم ، زمونږ خاوره بل څوک راته نه آزادوي ، یوازې زمونږ پر اوږو د آزادۍ ماني ودرېږي ، تېر ځل روسان دمرستو په وړاندیز کې رېښتوني نه وو ، همدارنګه چینایانو چې کله دآزادۍ او خپلواکۍ خوږې وعدې راکولې ، پخپلو ویناوو کې رېښتیني نه وو ... تر هغې وړاندې ستالین او قيصرانو هم درواغ ویلي وو ، شانګ کای شیک دچین مشر هم درواغ ویلي وو ، او تر هغه مخکې (چن یان چن) هم کذاب وو ، دادی تاسو وینئ چې پر هېواد مو اور او اوسپنه حکومت کوي ، په زرګونو خلک پولیګونونو او وژنتونونو ته او سلګونو زره نور

زندانونو ته بيول کېږي ، ترکستاني کورنۍ په ټوليزه توگه بربادې شوې او ژوندۍ تر خاورولاندې شوې ، زمونږ د آزادۍ له سترو مشرانو سره چې کله د دښمن لاسته ولوېدل د جگړې د بندې په څېر چلند ونشو ، بلکې په ډېره بې رحمۍ ووژل شول ، عزت ، حيثيت او نیک نوم پورې يې ملنډې ووهل شوې ، پداسې حال کې چې هغوی زمونږ د خاورې سپېڅلي اصلي بچي وو ، دښمن اوس زمونږ پر سيمو کليو او ښارونو کې د دوکه شوي ، يې ارزښته نسل په رامنځته کولو او روزلو اخته دی ، پدې نوم چې په هېواد کې مو پوهه او پر مخکښ راولو ، دا حيرانوونکې نده چې روسان دنړۍ د عامې آزادۍ لپاره د نازي هتler سره جنگېږي او په عين وخت کې زمونږ آزادي سلېوي؟! همدارنگه چينايان له جاپانيانو سره ... لکه جنگي غويان ښکر په ښکر دي ... تر ټولو غمونکې داده چې د مسلمانانو د بچيو لويې لښکرې له قفقازه نيولې د غربي ترکستان تر نورو جمهوريتونو پورې ټول له روسانو سره په يوه صف کې د جرمينانو په خلاف ولاړ دي ...

اي اتلانو! مونږ دخپلې خاورې آزادۍ لپاره جنگېږو ، تيري او ظلم چې په هره بڼه وي نفرت ترې لرو له خپل اسلامي حنيف دين او لرغونو مدني ميراثونو څخه په کلکه دفاع کوو ، روسيه دا اوس خپل نوم او نښان د شرق په روانه جگړه کې د بابللو په حال کې ده ، نژدې ده جرمينان مسکو ته ورننوځي ، چينايان له جاپانيانو سره په جگړه کې له سختو ستونزو سره مخ دي ...

زمونږ جگړه د الله په ليار کې جهاد دی ، پکار ده داسې گوزار وکړو چې د دښمن ملا پرې ماته کړو ، کله چې بري زمونږ شو ، خپلواکي مو واخيستله ، بيا به د ټولو دوستان يو ، زمونږ هيواد نه پر چا تېری کوي او نه په چا کې طمعې لري ، زمونږ خاوره چې له ډول ډول خيراتونو او شتمنيو مالا مال ده واک او اختيار يې بايد زمونږ وي ، آيا مونږ د آزادۍ وړ اولس نه يو؟! روسان زمونږ د چريکي جگړو په مخنيوي کې پاتې راغلي ، اوس يې داولسونو په ټوليزه وژنه لاس پورې کړی او له عام اولسه

يې غچ او کسات اخلي ... نن يې له هيواد شموله عمومي جگړې پرته
بله لار نشته ....

دحاضرينو دتکبير نارې پورته شوې او په راتلونکيو ورځو کې د مجاهدينو
لېږدول پيل شول ، روسي قواوې په وېره په شا کېدې داوړمچي شاوخوا
لس کيلو مترۍ ته ورسېدو ، پدې وخت کې روسانو خپلې ډېرې لښکرې
له جرمنيانو څخه د ستالينگراد دفاع او ژغورنې لپاره لېږدولې وې ، په
شرقي ترکستان کې د روسي پاتې شويو پوځونو په ټکولو اولسي جنکياليو
پيل وکړ ، تردې چې غربي ترکستان ته يې واړول ، چې پدې سره پر عام
اولس باندي دروسانو ظلمونه او وحشتونه برېښد شول ، کوم چې
دښکېلاک تر پردې لاندې پټ وو ، ځيني ترکستاني کورنۍ ترۍ تم شوې
وې ، روسانو په زندانونو او پوځي بارکونو کې درې لکه بنديان ساتلي
وو ، ځينو راخلاص شويو زندانيانو به دوحشي تعذيب عجيبې وېروونکې
کيسې کولې ، دشهيدانو مبارک جسدونه اولاشونه به په لاس نه راتلل ،
ځکه روسانو پټ تر خاورو لاندې کول او په حيرانونکو وحشيانه طريقو به
يې وژل ، دتصادف له مخې د خفه کوونکي گازونو په زېرمتون کې دوه
لاشونه پيدا شوي وو ، چې وروسته معلومه شوه ، د اولسمشر خوجه
نيازاوپاوري قوماندان جنرال شريف خان لاشونه وو ، همدارنگه
داستخباراتو هغه ودانۍ چې روسانو به دمخالفينو دخپلو عمده کار ترې
اخيست دستخو اورښتونو په وجه ونړېدله ، ددې ودانۍ تر خاورو لاندې
بشري هيکلونه لاسته راغلل چې شمېر يې درې زرو ته ورسېد ، چې تر
ودانۍ لاندې دلوۍ زندان د موجوديت گواهي يې ورکوله ، او ټولو
زندانيانو پداسې حال کې ساه ورکړې وه چې يوه هم د دروازې
دخلاصېدو سوچ قدرې هم نه وو کړې ، دا خو لا پرېږده چې څوک بې
دېرخلېک په اړه پوښتنه وکړي ، دترکستاني اولس د مختلفو پرگنو بچي
ددې لوبې غميزې نندارې ته راووتل ...
نجمې چې اونکې يې بهېدلې وويل :

- "دا څنگه مړه شوي دي؟ مصطفى زه ددې تصور هم نشم کولای، آيا دا دې رحمۍ انتها نده؟ آه ... دا تيارې کوټې ... دمرستو هغه کوکارې چې بې خوا به پاته کېدل ... ولورې ... تندې ... څيرونکي گوزارونه ... په دوی کې به هغه هم ول چې دخپلو مېرمنو په سوچونو کې وو ... او ماشومانو په فکرونو کې ... او همدارنگه هغه چې دنکاح لپاره خوښې کړې پېغلې په سوچ کې ... يا الهي! ... دا ممکنه ده چې په نړۍ کې دې داسې پېښه وشي؟! د الله لعنت دې وي پر روسانو ... دنړيوال انقلاب بلونکي له مونږ څه غواړي؟! ... له هغه قوم نه به څه دخبر هيله وشي چې بې گناه خلک پداسې غميزو اړوي؟! يو له بل سره غاړه غړۍ هيکلونه وگوره ... پداسې حال کې مړه شوي چې يو دبل په غېږ کې وو حتماً يخني ډېره وه ... په سخته خواشینی کې الله ته په زاری وو ، هغوی چې دگران هېواد په غرونو او ځنګلونو کې آزاد اوسېدل ، پدې دردوونکي توگه وژل کېدل؟! د الله لعنت دې زمونږ پر ذليلو پريوتو دښمنانو وي ..."

له لاسه مې ونيوله ، ومې ويل :

- "پس له مرگه انسان دتکليف احساس نه کوي ... خان دې پرې مه خوره ..."

- "تکليف مونږ لپاره دی ... مونږ بايد ودرېږو ... تر هغې چې په رگونو کې مو ځواک پيدا شي ، دهر ظالم ستمگر په خلاف تلپاتې کرکه او نفرت را وپارېږي ..."

- "گرانې ! ته مه خفه کېږه دښمنان مو په هرگوت کې تر محاصرې او برېدونو لاندې دي ..."

نجمې اوبښکې وچې کړې وېي ويل :

- "مصطفى : نوره درسره نشم گرځېدلی ..."

- "ولې؟ ..."

ورو يې وويل:

- "داسې ښکاري چې په پوست مې ماشوم دی ..."

تر اوبو ، او اورښت لاندې خورو ورو هیکلونو ته مې وکتل ، او بيا مې نجمې او الوتې دردېدلي رنگ ته نظر وکړ ، په غوږ کې مې ورته ورو وويل:

- "که الله تعالى زوی راکړ ، خوجه نیاز به يې ونوموو ..."

په ترخه موسکۍ شوه ، هغه کور ته چې پکې اوسېدو ، ورمې وستله ، ومې ويل:

- "يوه اونۍ وروسته به ستون شم ، د "ابلي" او "آلتای" دوه له

معدنونو او شتمنيو دکې سيمې بايد له روسانو آزادې کړو ..."

سختې جگړې روانې وې ، روسان په تېښته وو ، عثمان باتور په يوه خانگړې غونډه کې چې ښه ډېر قوماندانان ورته راغلي وو وويل:

- "مېرنيو اتلانو ! تاسو خبر ياست چې دترکستان چينايي حاکم

(شين سي ساي) څه وکړل؟ ..."

مونږ ټولو سترگې ور واړولې ، پخپله همېشني آرامتيا يې وويل:

- "هغه اوس روسان رانيسي او زندان ته يې اچوي ..."

دا يوه ناڅاپي حيرانتيا وه ، ټولو په يوه چيغه وويل:

- "داڅنگه؟ ..."

- "دسياست او مصلحت لوبه ډيره کرغېړنه لوبه ده"

- "مگر هغوی يې مرستندويان وو ، او هماغوی ول ، چې دوی

يې وژغورل ..."

- "هو ، هغوی (شين سي) وژغوره ، چې خپل يې کړي ، ترلاسه

بي کړي او هېواد ترلاسه کړي هغه په نوم واکمن وو ، له

"شاگ کای شیک" سره بي اړيکې نيولې وې ، چې باور يې

ترلاسه کړي او مرسته ترې وغواړي ..."

او دا څرگنده وه چې "شين سي ساي" له روسانو سخت په تنگ وو ، او نه

يې شو کولای چې دهغو له پوځي ماهرينو او سلا کارانو له څارنې خان

وژغوري، مگر ديو لوی شمېر تر ستيندوو وروسته چې له جرمنيانو سره توندې جگړې پر مهال ولاړل ، او وروسته له هغې چې دعثمان باتور مجاهدينو ښه ډېره مرگ ژوبله ور واړوله او لوی شمېر يې وتښتېدل ، ايله شين سي فرصت په لاس راوړ ، او ځينې روسي اتباع يې زندان ته واچول، دچين ستر مشر "شانگ کای شيک" ته يې هيات ولېږلو ، چې معذرت ترې وغواړي ، دتېرو نيمگړتيا وو په هکله دخواشينۍ څرگندونه وکړي ، او دمجاهدينو په خلاف ترې مرسته وغواړي .... دا راسره ومنی چې "شين سي" اصول نه لري ... مونږ ته پکار ده چې دروسانو تر ماتې وروسته له چينايانو سره دنوي جگړې لپاره تياری ونيسو ...

بالآخړه زمونږ سر مشريزې غوندې د عمومي پاڅون اعلان وکړ ، چې داولس هر وگړی دې له خپلې وسې سره له چينايي ځناورو دهېواد ژوغورنې په جگړه کې برخه واخلي ، بيا عثمان باتور دچين حاکم "شين سي" ته يوه اعلاميه ولېږله چې له خپلو پوځونو سره له هېواده د وتلو نيټه ور په گوته شوې وه ، او که نه نو دټولو برخليک به باوري مرگوي ...

(شين سي) حيران وو چې څه وکړي ؟ زمونږ دپوځونو په کلانېدۍ کې وو، (شانگ کای شيک) ته دلېږل شوي هيات - دده ورور هم پکې وو - خبر هم درک نلري ، زمونږ اولس دځاورې ژغورلو په موخه ديوه افتخار بخونکي پاڅون په لور غوتې وهي ... د الله اکبر ... له نارو پورته هسکه ډکه ده ...

- "مصطفیٰ حضرتۀ ! دادی ، دريم ځل لپاره بيا سره وينو .."

کورم چې دټول ژوند ملگری ، منصور درغا دی ...

- "آه ... منصوره ! ... څومره تغير شوی يې ! دسپين وېشتانو تارونه

دې په سر کې وينم .... را له غاړې ووزه ..."

کورم چې کېن مړوند يې نه ښوري ، ټوپک يې په ښي لاس کې دی ، په ډيره مينه مې په غېږ کې رانيو ... له سره مې وروکتل ، دمخ ښکلا او تازگي يې تر ډېره تللې وه، دتندې وېشتان يې يو يو پاتې او نور تللي ،

مگر ډېره يې شنه بخنه پاتې وه ، چې دسرتمېکې ښکارندويه وه ، او په سترگو کې يې ژورغم له ورايه څرگند وو ...

- "منصوره ! څه حال احوال ده ؟ ...

- "روسان مو وشرل ..."

ومې خندل ، هر څوک پدې حقيقت پوهېږي ، احساس يې کړه پوی شو چې خواب يې کافي نه وو .

- "مگرانه غجری مې مړه شوه ... روسانو حلاله کړه ، لکه په لويه

مېلمستيا کې چې پسه حلالېږي ... لکه دځنګل وحشي ځناورو

ټوټې ټوټې يې کړه ... چينې يې وهلې ، لاس او پښې يې

اچولې ، داړونکي ځناور به ترحم او شفقت وپېژني ... نه

روسان ..."

* خبرې يې اوږدې شوې او د شهادت په گوته يې اشارې کولې :

- "نه ... نه له زندانه زما دوتلو او تېښتې خبر خپور شو ... کاش نه

واى تېښتېدلې ... دا راته غوره وه چې له هغو هيکلونو څخه يو

واى چې داستخباراتو د ودانۍ په تل کې له لوېدو وروسته

وليدل شول ، نه نه پوښتې چې ولې ؟ ټول ځايونه يې راپسې

وپلټل ، کله چې په لاسته راوړنه کې مې ناکام شول ، تورسړې ،

نارينه ، ماشومان ، ټوله کورنۍ يې راته يوړه ، اوس به وپوښتې

چې برخليک يې ؟ په ټوله خواشينۍ به ووايم چې ...

چې لارل ! ..."

اوښکې يې و بهېدې :

- "هغه ذات ته ورغلي چې پر هيچا تېرى نه کوي ..."

سترگې يې وچې کړې وې ويل :

- "گمان کوې چې زما حالت دهغو تلليو له حالته ښه دى ؟ ..."

له لاسه مې ونيو ، ومې ويل :

- "راځه چې خو ... نجمې غوښتل چې ودې ويني ..."

راته وې کتل ، لکه هغه زړه کېسه چې ورباده شوې وي ...

- "نجمه؟..."
- "هو... زما مېرمن..."
- "مېرمن دې؟... دا ناممکنه ده... ته پوهېږې چې ولې؟..."
- باوري مې وخندل او ومې ويل:
- "له ماسره يې په ډيرو نيو عملياتو کې برخه واخيستله..."
- ترڅنگ مو تېي خبريال چې تازه راستون شوی وو، ناست وو وېي پوښتل:
- "ته مصطفیٰ مراد حضرت يې؟..."
- "هو..."
- خبر يال وخندل وېي ويل:
- "په اورمچي، آلتای، کاشغر او کومل کې، ستاسو په اړه اعلاميه خوره شوې ده..."
- "پوی نه شوم؟..."
- "ستا او د نجمې په سر انعامونه تړل شوي دي، چې هر څوک يې مړه يا ژوندي وسپاري لوی انعام به ترلاسه کړي... گورم چې ته دلته يې؟... ستاسو کېسه دورخپانو او اونيزو دلچسپه موضوع ده..."
- خپلې اوږې ته مې وکتل، خبر يال ته مې چې په قهقهې خندل اشاره وکړه وگوره:
- "دويارونې لومړی درجه مډال!..."
- "هو ملگريه: دعثمان باتور له خوا..."
- د سپوږمۍ رڼا خوره وه، منصور درغا مې تر څنگه وو، منصور وغومبېد وېي ويل:
- "دکومل امير مړ شو، گمان کوم وژلی به يې وي، اميران ټول ولاړل، کورنۍ او تور سرې يې هرې خواته خواره واره شول، دنيا له يې انتها خپاندو پېشو فواري وهي، لکه داسې چې مونږ ته ټول عمر جگړه ليکل شوې وي..."

- "منصوره د الله تعالى په ليار کې له جهاده پرته بل عزت من شي نشته ..."

- "پوهېږم .. مگر کله ناکله ځانته متوجه شم ... ښکلې ورځې را يادې کړم دورکتوب معصوموالي ... کورنۍ او چم ګاونډ ... زرغونه ځمکه ... ښکلې سهار ... خندانه دنيا ، دانول څنگه ولاړل؟! ښکمرغيو ته درسېدو لپاره ددې ټولو ترڅو ځکل اړين دي؟ او بيا لا کومه ده هغه ښکمرغي؟ دادی مونږ وکتله ... مگر لدينه چې زيان او کتات موڅو ځله تکرار شو ، داهم ډېر ووړ ښکاري ... کله کله همداسې احساس راپيدا کېږي ... ډېره بخښنه غواړم ، دانسان په حيث په انسان ودرېږم ... مېرمن مې ولې مړه شوه؟ بودا پلار مې څنگه مړ شو؟ او دموږ ، ورونو او کورنۍ وينې مې څنگه توبي شوې؟ داسې راته وويل شول ، چې هغوی دقرآن آياتونه زمزمه کول ... او بودا پلار مې آيت کړسې په لوړ آواز ويلې ... پدې حالت کې جلادانو خندل ... ولې بې خندل؟! مصطفی! غواړم چې نجمه ووينم ، پوښتنه ترې وکړم چې لدې ځناورو سره يې څنگه شپې سبا کړې؟ څنگه يې ورسره خوراک څښاک ناسته ولاړه کوله آيا هغوی بشر وو؟ ..."

پوی شوم چې منصور درغا په هغه څه چې ده ته او دده کورنۍ ته پېښ شوي دي ، ډېر زيات دردېدلی دی ، او دغم هغه څپې چې ورباندې راځي دده احساسات راپاروي ، نژدې ده حواس ترې يوسي ، په شفقت مې پر اوږه لاس ورکش کړ ، ورو مې وويل:

- "پر الله دې باور شته؟ ..."

- "هو ولې نه ..."

اوبښکې يې وبېږدې او دا آيت يې زمزمه کړ:

- "الذين اذا اصابهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون ..."

ترجمه : "هنوی ته (زېری ورکړه) چې دمصیبت پر وخت وایي :
مونږ دالله یو ، او الله ته ستنېږو"

(۱۴)

لاس یې مونږی کړ ، شونډې یې وچپچلې ، په لېونتوب یې چینه کړه :
- "نامرادي اومايوسي مې نژدې ده ستونی راخفه کړي ..."
دا دشین سې سای دلوی ترکستان د سترحاکم وینا ده او همدا رنگه له
غم او غوسې ډک حالت کې یې وویل :
- "ددې لپاره چې دترکستاني اولس له شره خان وژغورم ، زما
فرض دا وو چې یا پر روسانو بروسه وساتم او یا پر چینایي
مرستو ، په یوازې خان مې هېڅ نشوای کولی ... ددې معنی څه
ده ؟ ددې معنی داده چې ټول عمر باید پر روسي یا چینایي
متو بروسه ولرم ؟ له همدې کبله مې هېڅکله د آرامۍ ساه وانه
خیسته او سوکالي مې تر سترگو نه شوه ..."
یوه چینایي جنرال خواب ورکړ :
- "پدې مو هېڅکله سوچ ونکړ چې دشرقي ترکستان له خلکو
دوستان ونیسو ..."
شین سې وغرمېده ، وېي ویل :

- "دا ناممکنه ده ، پرغلگر او ښکېل شوي سره نه دوستان کېږي
... په هر ځل مې هڅه کړې چې مقاومت او پاڅون په تشدد او
سختۍ غلې کړم ، ځکه بله لپاره مې نه درلودله ... ساده نه یم ،
زه هغه کوم چې عقیده لرم تر هغې بله ښه نشته ... وگوره ...
شاوخوا غرونه لکه باران راباندې سرې کولی اوروې ، دروسي
مرستې تر ختمېدو وروسته ... که "شانگ کای شیک" پخپله ژمنه

وفا وټکړي ، نو اورمچي به ډېر ژر له لاسه ووشي ، او په مياشتو کې به داسې قصايي شو چې د ترکستان تاريخ نه وي ليدلې..."

(شين سي) د آرام خونې ته ولاړ ، وارخطا او عصابي وو ، خاڼه يوازې په سوچونو کېناست ، په خان نه پوهېده چې لږ وخت پرې تېر شو او که ډېر ، مگر کله به چې سر راپورته کړ ، گوري چې خادمه به ولاړه ده ، او په لاس کې به د اوبو جک او کيلاسونه دي ، په حيرانتيا به وويل :

- "له څه وخته ته همداسې ولاړه يې؟..."

- "له شاوخوا نيم ساعته..."

- "خير ولې دې خبرې نه کولې؟ چوپتيا دې کله ناکله پر ما درنه شي..."

دا جينې دخوښۍ په خلاف مجبوره وه له چينايي حاکم (شين سي) سره واوسي ، پدې سره يې خان او خپله کورنۍ ساتله ، دا يوازينۍ پېغله نه وه ، مگر دا د څو لږو مياشتو راهيسې دلته وه ، د (شين سي) ترې بد نه وو راغلي ، هغه تل چوپه خوله وه ، همدې چوپتيا يې ډېر خوند ورکاوه ، ښځې عموماً ډېرې غوږې مگر دا يوازې دپوښتنې خواب ته خوله پرانيزي او کوښښ کوي په لږ نه لږو کلماتو بسنه وکړي ، (شين سي) ورته وويل :

- "که مونږ لدې خايه ولاړ شو ، ته پاته کېږې او که له ماسره خي؟..."

- "زما باداره! زه ستا د امر تابعداره..."

ښکاري چې په مطلب ونه رسېدله...

- "درسته ده ... که ترکستانيان راباندې غالب شي ، نو بيا؟..."

هغه خپله خبره لانه وه پوره کړې ، چې ور وېي کتل ، په ټوله سادگۍ يې وويل :

- "هغه وخت به دخان ژغورنې په فکر کې بهي ، نه لکه زما په شان

خلکو په فکر کې..."

- "هغه څنگه؟..."

- "دليارې په اوږدو کې پنځې ډېرې دي ... او زه لا څوک يم؟ ..."

سر بې وخواوه ، وېي ويل :

- "نو ته همدلته پاته کېږې؟ ..."

په ټول سکون بې وويل :

- "هو ، تر هغې چې کورنۍ مې راشي ، او يو مې سي ..."

جک او ګلاسونه يې په يوه ګوزار مات کړل ، چينه يې کره :

- "تاسو يو هم د زړه په مينه راسره نه اوسئ ..."

- "زه ستا د خبرو په مطلب ونه رسېدم ، لکه چې خپل فرض مې

درست ندي ترسره کړي؟ ..."

- "ناپوهې! زه له فرض او دندې نه غږېږم ..."

- "باداره! خير له څه شي غږېږې؟ ..."

- "د زړه له مينې ..."

په وېره يې ور وکتل ، څه يې ونه ويل چوپه وه ...

شين سي د شونډو لاندې وويل :

"په ټول ژوند وېره خوره ده ، دلته خلک ټول له وېرې خوځېږي ، او يا

په مصلحت ، آن تر چينايي پوځيانو پورې ، کله چې په جگړه کې پوی

شي ژوند يې په خطر کې ده ، بيا پر مخکه سجدې لکوي د ژغورنې

آوازونه اوچتوي ، له ترکستانيانو سپارښت غواړي ، او ځينې خو اسلام

راوړي ... او د دښمنو ترکستانيانو دين قبلوي ، روسان راسره مرسته کوي

او پوځيان رالېږي خو دقيقتم په بدل کې ... يا به حکومت نيسي او يا به

د اومو موادو پر زېرمو قبضه لکوي ، او يابه دکمونستو ملګرو په لټه کې

وي ، او پخپله ماته يې هغه وخت مرسته راولېږله چې له ستالين سره په

لېدو کې مې باوري کړل چې زه ستاسو مخلص يم ..."

يو ځل بيابې خادمې ته مخ کړ :

- "لاړه شه ، دوزخ ته ..."

- "له ماني و ووځم؟ ..."

- "دوزخ نه پېژنې؟ ..."

- "دوزخ ... دوزخ ... خای يې سېي راته معلوم ندی ، خو کولای

شم پوښتنه يې وکړم ..."

په کړس کړس يې وځنډل او په لوړ آواز يې وويل:

- "درځه ، لېونی ، ولاړه شه ..."

کله چې په وتو شوله ، بېرته وگرځېدله وېي ويل:

- "باداره راياد شول ، دوزخ هلته ده ... په آخرت کې ، چې

بدان ، کافران او دالله دښمنان ور اچول کېږي ..."

پر کوچ ډډه شو ، ورته وېي کتل ، وېي ويل:

- "هملته ولاړه شه ..."

- "زه لا تر اوسه ژوندی يم ..."

نور نو په ژور خوب ولاړ ، له خړېدو داسې معلومېده چې دوه ، درې شپو

راهيسې يې خوب ندی کړی ، خادمه ولاړه پاتې شوه ، بيا په څه شور

وېش شو ، گوري چې ولاړه ده :

- "ته له کومې راغلې يې؟ ..."

- "زه له لېرې شماله راغلې يم ... دسايبيريا له اطرافه ، هېرډې

کړه چې ديوه سفر په يوه مېلمستيا کې مې گيلاسونه او مېوې در

وړاندې کولې ... زه دې خونېه شوم ... چې نوره کيسه تاته

پخپله معلومه ده ... کله چې ته لدې خايه ولاړ شې ، زه به

شمال ته ولاړه شم ، خپل مور او پلار به لتوم او پيدا کوم ..."

دېره ښکلې ، زړه راښکونکې خو ساده انږه وه ، ځانته يې راکش کړه

پخپلو ورنو يې کښېنوله ، او پروښتانو ، نرۍ پوزې ، غوړو شونډو ، غټو

سترگو به يې لاس راکاږه ، بيا به يې ښکل کړه ، لکه گلابي خوب چې

وېني ، وېي ويل:

- "رئيس نور دهېڅ کار نده ... لدېنه چې حکومت او نفوذ ولاړ

ځواني او مينه هم ولاړل ... نوم مې دې هېر کړی ، له ماسره

غیر له تشو خيالونو نور څه نشته ، کوم چې ماضي پخپله غېږه

کې له موسکا وو او اوبسکو سره ساتلې ... تل جگړه ... نور څه نشته يې له جگړې ...

په زور زوره دروازه وتکول شوه ، خادمه په ټيټېدو ووتله ، پوځي لوړ پوړی چارواکی ننوت:

- "صیب ! مرسته را ونه رسېدله، او مسلمانو ترکستانيانو اورمچي کلابند کړی ... له ښاره بهر خونړۍ جگړې روانې دي ... هېڅ پر مخکې نه کېږي ..."

- "نور اضافي لښکر واستوی ..."

- "په شا تگ کې خو به فکر نه کوئ ؟ ..."

- "په شا تگ لېونتوب دی ، که شا تگ مو وکړ پوهېږئ ، پایله به يې څه وي ؟ ..."

- "څه به وي ؟ ..."

- "مسلمانان به مو له هرې خوا وتښتوي ... له هرې خوا به راباندې غوږې وهي ، په ټول باور ویلای شم چې جگړه به پایلو ... ټول به مړه کېږي ، اورمچي محفوظه کلا ده ، کولای شي تر ډېره مقاومت وکړي ، يې لدې چې تر مرګه مقاومت وکړو بله لاره نشته ... او یا دا چې مرسته راشي ... ولاړشه او ټولو قوماندانو ته يې اعلان کړه ..."

پوځي چارواکي زړه نازړه وویل:

- "عثمان باتور په الرېلي اعلامیه کې زمونږ د وتلو په صورت کې زمونږ د سلامتیا پوره باور راکړی دی ..."

شین سی وخنډل ، وېي ویل:

- "زه دجنګیالیو په ژمنو باور نلرم ..."

- "مګر صیب ! هغوی درواغ نه وايي ..."

شین سي قهقهه وکړه ، وېي ویل:

- "مونږ په زرګونو ځله غولولي دي ..."

- "مګر، هغوی ..."

حاکم خبرې ورباندې قطع کړې وېي ویل :

- "خه ، درومه... تر وروستۍ شېبې مقاومت... نه تسلیمې او نه په

شا تګ..."

ضابط ولاړ ، حاکم خاتنه پاته شو ، زړه تنګوالي ، او بې اندازې وسوسو

سخت زور اوه :

"کله چې سر لښکر نهیلې ته ورسېږي ، پکار ده ځان وژنه وکړي خو تسلیم

نشي ، او ښه ځان وژنه هغه ده چې د جگړې ډگر ته ودانګي... زه په

همدې کې فکر کوم... ورور مې د چین پلازمینې (شون کین) ته

ولېږه... چې تش لاس به نه را ستنېږي... دا اوس د چین او جاپان تر

منځ جګړه روانه ده ، دچین مشر تابه د جاپانیانو له فشارونو او ډېرو

ستونزو سره مخ ده ، مګر (شا تګ کای شیک) به پرېږدي چې شرقي

ترکستان مو له لاسه ووځي ، ددې معنی به دا وي چې روسان به بې تر

ستونې تېر کړي ، مرسته ضرور رارسېږي..."

په همدې مهال کې چې دې په خپلو افکارو کې ډوب دی ، چوپه خوله

خادمه بیا راغله ، څه خوراک او د شرابو بوتل یې ورته راوړل ، وروسته

تر هغې چې خوراک یې په مخکې کېښود ، وویل :

- "صیب ! زه غواړم چې ولاړه شم..."

په حیرانتیا یې ور وکتل وېي ویل :

- "ولې؟..."

- "زه دلته سخته بهرېږم... جګړه وار په وار رانژدې کېږي..."

قهقهه یې وکړه وېي ویل :

- "له مرګه وېرېږې؟..."

- "هو کې..."

- "ستا مرګ او ژوند څه ارزښت لري ؟..."

- "نه غواړم ، چې مړه شم..."

- "دادې بس نه ده چې زما تر څنګ واوسي..."

- "ته مشر صیب یې او زه یوه چوپړه خادمه..."

تراوه يې ورته وکتل ، ورباندې گرانه وه ، د مخ ښکلا ، چوپټيا او ساده کي يې خوند ورکاوه ، له ډېرو نورو ښځو په تنگ راغلی وو ، تعليم يافته گانې يې ډېرې تجربه کړې وې همدا رنگه هنرمندانې يې ازمويلې وې او له کمونستو رفيقاتو سره يې ژوند تېر کړی وو کومې چې اکثر د ستالين جاسوسانې وې ، همدا رنگه هغه چينايي پېغلې چې د ده نوي ټاټوبي ته راکډه شوې وې خوند يې هم خکلی وو ... له ټولو ستړی او خوا بدی وو مگر په زړه کې يې ددې ساده گۍ مينه لا پر خای وه دا ولې ؟ په دې باندې دی پخپله هم نه پوهېده ... د زړه خائنه خپل اصول دي ...

ترهغې وروسته چې غوسه يې سره شوه ، بيا يې ور وکتل :

- "په ژوند کې څه هيله لرې ؟..."

- "چې خپلې کورنۍ ته ستنه شم ... چېرته چې خرځايونه او

ورشو گانې دي..."

خبرې يې ور پرېکړې وېي ويل :

- "نه غواړې له ماسره پاته شي ؟ تاته به هرڅه ډېر وي ، لکه

خوراکونه ، حامې ، سره او سپين ، حمايت او ساتنه او داسې

نور ...."

جينۍ په ژړا ، نارو سورو پيل وکړ چې ده پرې چيغه کړه :

- "په اور به دې کباب کړم ، سر کښې ..."

اوبښکې يې له وېرې پاکې کړې ، وېي ويل :

- "ما تاسو ته د تکليف رسولو سوچ هم ندی کړی ..."

- "او کورنۍ به دې ، نور زندان ته ولېږم ، چې بيا ترې وتلاى

نشي ..."

پښو ته يې په ژړا ولوېدله ، وېي ويل :

- "بخښنه راته وکړه ... رحم راباندې وکړه ... زه دخپلې تېروتنې

معافي غواړم ..."

- "څه درومه ..."

ووتله ، داسې رپېدله ، لکه مارغه چې په توره ، يخه شپه باران لنډه کړې وي او له يخه رېږي...

(۱۵)

تر ډير انتظار وروسته د (شانگ کای شيک) مرسته راوړسېدله ، په ترکیب کې يې شپږ خان وژونکي کڼد کونه هم وو ، چې په نويو وسلو سمبال وو ، او د چينايي ، جاپاني جگړې له ډگر نه را ايستل شوي وو ، پداسې حالت کې دغه چينايي قواوې راوړسېدې چې (شانگ کای شيک) دانگرېزانو پښو ته په ژړا لوبده چې په (برما) کې دچاپان په خلاف نوی جبهه پرانېزي ، او پدی توگه وتوانېږي ، دجاپاني پرمخ تلونکي غالب پوځ پښه له خپلې غاړې اوچته کړي، کله چې داشپږ کڼد کونه دترکستان له سرحدو را اوښتل ، دسرحد قواوو يې مخه ونيوله ، خو چينايي قواوو غوښتل له دوکې کار واخلي او يې له مقاومت له سرحدو واوړی ، دچينايي قواوو قومندان ، ترکستاني قوماندان ته ورغی ، وېي ويل:

- "مونږ بل هدف نلرو ، يواځې د(شين سي) تاديپ او داعمالو په سزا رسولو پسې راغلي يو، خکه هغه بې لارې شوی ، او روسانو سره ملگری شوی ، بل هدف نلرو بې لدې چې خاوره مو درته له کمونستانو پاکه کړو..."

ترکستاني قوماندان وويل:

- "لومړی خپله خاوره له کمونستانو پاکه کړئ او بيا زمونږ..."
 - "ټوله همدا يوه پروسه ده ... او مونږ سره دوستان يو..."
 - "صيانو! تاسو پدې پوه شئ چې مونږ پخپله کولای شو خپله خاوره له کمونستانو پاکه کړو ، او همدارنگه ستاسو له خاين حاکم نه ... مونږ (شين سي) ډېر ښه پېژنو ... مونږ مسلمانان يو او هغه مونږ ته دکمونستي جريان مقابلي لپاره ډېره ښه پلمه ده ...."

چينايي قوماندان وويل:

- "زمونږ په مقابل کې ستاسو مقاومت شين سي ته لا ډېر فرصت په لاس ورکوي...."

- "تاسو هم دښمنان ياست...."

- "شين سي به مو جرړې وباسي...."

- "هغه په اورمچي کې کلابند دی او تېنېدلی نشي...."

- "ښه ده... مونږ به پخپله لاره بېرته ستانه شو، دا لوی خطر به تاسو ته پرېږدو چې پخپله يې علاج وکړئ...."

لا ډېرې ورځې نه وې تېرې، چې دوکه رسوا شوه، چينايي خان وژونکي کنډکونه په ناخبرۍ کې را وړاندې او دسرحد له ساتونکيو راتاو شول، دچينايي يرغلگرو لښکرو په نسبت يې شمېر ډېر کم وو، دا يوه نا برابره جگړه وه، چينايانو ته داوښتو لاره خلاصه شوه، دوی دسيمې دخلکو له مقاومت سره مخ شول، ډېر تلفات يې ورکړل، له ډېرو کړاوونو وروسته اورمچي ته ورسېدل، هلته چې (شين سي) په کلابندۍ کې شپې تېرولې ځکه چې ښار دعثمان باتور پوځيانو کلابند کړی وو، سمدستي (شين سي) له روسانو سره اړيکو پرېکولو او(شاتگ کای شيک) سره ديوځای کېدو اعلان وکړ، دادی چينايي لښکري دعثمان باتور مقابلې ته لکه مېړيان راخوشي دي او راوړسېدل....

عثمان باتور وويل:

- "ای اتلانوا! زه لا تر اوسه مايوس او نا امېده نه يم...."

- "جنرال صيب!... لدې چينايي لښکرو سره چې اول او آخر يې

نه معلومېږي مقابله ډېره گرانه ده...."

عثمان باتور په باوري توگه په مسکا وويل:

- "دمهربان زړه په لور... دغره په لور...."

- "څنگه؟..."

- "مصطفیٰ حضرت! له هغه ځايه به يې بيا شروع کوو...."

- "صيب!..."

- "پوهېرم چې څه وايي ، ته غواړې جگړه د اورمچي پر شاوخوا روانه وي ... شونې ده ، ترمرگه مقاومت وکړو ... دا مهمه خبره ده ... خو تردې مهمه داده چې ژوندي پاته شو او داسلام خاوره ترې پاکه کړو ..."

غرونو ته دپناه ورلو اعلان يې وکړ ...

غرونو ته ور روان يو ، زخميان ، جنازې ، او غمونه مو له خان سره بار کړي ، نا امېده نه يو ، مونږ خوشحاله وو ، ځکه دښمن ته مو ډېر تراخه خوندونه ورځکلي وو ، ډېره مرگ ژوبله مو ور اړولې وه ، ډېره غټه بيه يې پرېکړې وه ، زمونږ مورال جگ وو ، هوډونه او ژمنې مو تازه وې ، غر يوخل بيا داتلو باتورانو په موجوديت رنگين شو ، دتکبيرونو ، لمنخونو او تلاوت لوړ آوازونه يوخل بيا پيل شول ، همدارنگه پوځي مانورې او تمرينونه شروع شول ... خندونکي داوه چې ، شاتگ کای شيک ، د (شين سي) هغه ملگری چې مرسته يې ترې غوښتې وه دېرطرفی فرمان صادر کړ ، پر ځای يې بل چينايي حاکم د "اوجون شين" په نوم مقرر کړ ، عثمان باتور موسکي شو ويي ويل:

- "پر نا اهله دتش لاسي سخاوت همدې ته وايي ، لکه زمونږ هېواد چې ددوی شخصي ملکيت وي! ..."

نوی حاکم "اوجون" ډېر سرسخت زړی او عصباني وو ، ددې لپاره چې خپله وړتيا يې ښودلې وي ، دجرړې ويستو ډېر سخت او کرغېړن پلانونه يې تر کار لاندې ونيول ، ډېره بده پکې داوه ، چې دمتقې فرهنگي طبقې دنيولو او زنداني کولو امر يې صادر کړ ، خصوصا دعلماوو ليکوالانو ، او شاعرانو ... ولو که وسله يې نه وي پر اوږه کړې ، لويه قصابي يې پيل کړه ، دردونکې کيسې يې دهېواد په هرگوت کې کېدې ... يوه ورځ غمجنه فضا په ټول غره خوره وه ، منصور درغا وويل:

- "دا کرغېړن هڅه کوي دامت روح ووژني ..."

په خواشينۍ يې وويل:

- "د فکر خاوندان (فرهنگيان) داسې حلالېږي لکه پسونه! ..."

- "هو ، دين او اصیل فکر داوولس وجدان وي ... همدې لوی مجرم دنخبې په منځ کاري کوزارونه پیل کړي ..."
- منصور درغا په ژړغوني حالت وویل:
- "داسې شاعر پېژنم چې همېش دبریاوو او راتلونکیو سبانیو هیلو اشعار او ترانې یې ویلې ..."
- "او زه داسې عالم پېژنم چې دخوانانو تر فکري بې لاری وروسته یې داسې اسلامي درسونه له منطقي استدلال او تحلیل سره وړاندې کول چې عقل به ورته حیران شو ..."
- "آن د مکتبونو شاگردانو چې په کوم مظاهره او لاریون کې یې ترانه ویلې یا شعار یې ورکړی دی ، دټول وژنې سیمو ته بیول کېږي! ..."
- نجمه راغله ، ماشوم یې پر اوږو ده ، چغېږي ، هغه یې غلی کوي ، وېي ویل:
- "دافرهنگیان ولې تر اوسه هلته پاته دی؟ هغه فرهنگي چې وسله نه اخلي ، د جگړې لپاره غره ته پناه نه راوړي ، رېښتونی حقيقي فرهنگي ندی ..."
- په خواشینۍ مې وویل:
- "دا فرهنگیان خپلې ستونزې لري ... زموږ اولس په هرځای کې دوی ته ددوی وینا وو ، خبرو ته اړ دي ، ضرورت لري ، دوی هماغه د وسلوالو رول لوبوي کوم چې په غرونو کې دي ، کېدای شي رول یې تر دوی هم ښه وي ... له همدې وجې خو گورې چې غلیم یې تر نورو دمخه د مرگ ډگر ته روانوي ..."
- ځکه هغوی یې په خطر پوی دي ..."
- چریکي جگړه له سره پیل شوه ، چینایانو درک کړه چې جگړه نده تمامه شوې ، په هر ساعت کې یو کس له غرونو څخه دبرید لپاره سیمې ته راکوزېږي ، یا یرغلگر تېښتوي ، یا تاسیسات له منځه وړي او یا هغه امنیت

کوانبوي چې غليم يو رېښتونی واقعيت گڼلی وو ، چينايي بری پر دردونو ، برباديو او همېشنيو عذابونو واوښت ...

په همدې وخت کې د (ايلي) په سيمه کې د يوه مخلص هېواد وال تر مشرۍ لاندې يو بل اولسي پاڅون پيل شو ، هغه لوی اسلامي عالم وو ، شېخ علي خان نومېده ، هغه له سختو خونړيو جکرو وروسته د (ايلي) ولايت ونيو ، او په (۱۹۳۵) م کال کې يې خپلواکي اعلان کړه ، شېخ علي خان دشرقي ترکستان اولسمشر شو ، عثمان باتور او نور مجاهدين ورسره يوځای شول ، دهمدې باتور جنرال عثمان د تجربو په رڼا کې د (آلتای) او (شوشک) ولايتونه هم آزاد شول ، چينايي دښمن ته ډېر سخت مالي او ځاني زيانونه واوښتل ، دشېخ علي خان ولسمشر په فرمان جنرال عثمان باتور د (آلتای) ولايت والي تعين شو ...

شېخ علي خان دا بری دهغو روسي وسلو په زور تر لاسه کړ چې يوازې ديوه شرط په منلو يې تر لاسه کړي وو ، هغه دا چې ترکستان به له چينايي وجوده پاکوي ، دا ممکنه نه وه چې چينايان دې په يوه ورځ کې تسليم شي بلکې هغوی تر مرگه مقاومت وکړ ، دترکستان اسلامي پوځ شمېر زيات شو ، دهبوادوالو هيلې تر سختې اوږدې مبارزې وروسته بيا راژوندی شوې ...

مگر منصور درغا وويل:

- "دادی مونږ جگړه گټو ، خوزه وېرېرم ..."

باوري مې وويل:

- "وېره هېڅ معنی نلري ، ازمويلې مو ده ، چې بری مو پر متو

ترلاسه کېږی ..."

منصور درغا وويل:

- "بې وسلې مې څه ارزښت لري؟ ..."

پوی شوم ، له شېخ علي خان سره دروسانو دوسلو مرستو ته يې اشاره کوله ، منصور د روسانو پر ارادو شکمن دی ، خصوصاً پر جرمنيانو تر بري وروسته چې وړوکی هيواد مو له بلې غموونکې لوبې سره مخ نشي ،

دهغه پندوس لوبه چې د زورورو قدمونه يې يوه او بل لور ته شوت کوي! ...

- "منصوره! نړۍ په بدلون کې ده ، دوهمې نړيوالې جګړې ټولو ته نه هېرېدونکي درسونه ورکړل ..."

اورې يې وڅوڅولې وېي ويل:

- "بلکې بريمنې خواوې له کبر او غروره لډک شوي دي ..."

- "کهډای شي دهېواد ښکېلاک مو په بل څه بدل شي ..."

- "مصطفی! مطلب دې څه ده ؟..."

- "مطلب دا دی چې ښکېلاک به په دوستۍ واوړي ، يعنې سبا به

له مرستندويه روسانو سره دوستان يو او د اوږدې مودې قربانۍ

به مو عېت تللي وي! ..."

منصور واړه ماشوم ته وکتل وېي ويل:

- "زه ستا واړه ماشوم ته ګورم ... پوهېږې زه ددې لپاره هم

غمجن يم ..."

- "هغه څنګه ؟ ..."

- "ته ګمان کوې يوازې مونږ دخطرونو او غميزو ډک ژوند تېر

کړ؟ مګر په ټول باور درته ويلای شم چې دی او دده نسل به

تر مونږ زيات بد مرغه وي ..."

نجمې خپل ماشوم په مورنۍ مينه تاوولو او سينې ته يې نژدې کولو ، وويل:

- "زما د زوی په اړه داسې مه وايه ..."

ما وخنډل ، منصور هم وخنډل ، خو خپله خبره يې له سره ونيوله:

- "مغلوبو چينايانو دسولې وړانديز وکړ ..."

- "وړانديز مو ونه منلو ..."

ما ته يې مخ کړ ، وېي ويل:

- "پدې خبر يې : روسانو پر ولسمشر زور اچولی ، چې د چينايانو

د سولې وړانديز ومنې! ..."

- په عصبانيت مې وويل :
- "په کوم اساس؟..."
- منصور اوږې وخورولې ، وويل :
- "دچينايانو دوتلو او زمونږ ذاتي خپلواکۍ په اساس او پدې اساس چې په وظيفو کې دهغو پر ځای ناست يو!..."
- "تر دې نور څه غواړې؟..."
- "زه پوره خپلواکي غواړم او غواړم دا ووايم چې د روسانو شوق زمونږ د اولس تر شوقه هم ډېر وو ... مونږ دچينايانو پوره ماتې او بې قيد و شرطه وتل غوښتل ... خو روسانو نور څه غوښتل چې په مطلب پخپله پوهېږي ..."
- نجمي ماشوم کړارولو ، وويل :
- "دکوم آرام ژوند خوبونه مو چې ليدل هغه ژوند راستون شوي دادی اوس خپلو کليو او کورونو ته ستنېږو څه ناڅه هوساينه مو په برخه شوې ... راتلونکي راته ټېکمرغه ښکاري ..."
- منصور په لاس دنه منلو اشاره وکړه ، وويل :
- "دتور سرو خبرې همېش په نېک نيتۍ او خوشباورۍ بنا وي ..."
- بيا مې غوږ ته رانژدې شو ، ورو بې وويل :
- "عثمان باتور دروسانو ټول وړانديزونه رد کړي وو ... او په زغرده بې پوی کړي وو چې زمونږ خپلواکي ذاتي ده او پخپلومتو موکتلي ده ، لدې امله د چا فرمايشونو منلوته تيار نه يو ..."
- له ډېر زړه ټنگوالي مې وويل :
- "چينايان به درويي او مهمه همدا ده"
- بيا بې اوږې وخورولې ، وويل :
- "څوک خبر دي ؟ پدې څوک پوهېږي ؟"

(۱۶)

هغه مهال چې د هېواد دېرخلیک په هکله دعام اولس نظر غوښتنې (ریفرېنډم) ته تیاری نیول کېده ټول ملک انگازو نیولی وو. دmfکړینو او سیاسي ډلو ترمنځ اساسي اختلافات لیدل کیدل، لېکن د روسانو فشارونو داخلي تغیراتو ته خاص لوری ورکړ، هغو خلکو په صحنه کې زیات تبارز وکړ چې دروسانو دمرستو او دریځ ستاینه یې کوله، دجګړې د دوران وحدت اوبو والي راز پدې کې وو چې جګړه مو دآزادی، خپلواکۍ او اسلامي دائرې ته دوطن راګرځولو لپاره کوله... مګر د جنگ د ختمېدو وروسته اختلافات پیدا شول دمداکراتو په پایله کې فیصله وشوه چې "خانجي" د شمال غربي چین لوی حاکم به دشرقي ترکستان ستر واکمن وي، درې ترکستانیان به یې مرسته کوي، هریو احمدجان اوبرهان شهیدي مرستیالان او(لبومون شون) به یې منشي وي. ددې موقتي ادارې کار به دمعاهدې په اساس لویو ټولټاکنو ته لاره برابرولی. خلک یو بل ته غوړ غوړ شول، دواړه مرستیالان او منشي درېواړه د روسانو وفادار ملا تړي دي، کمونستان دي، خانونه یې پر لوی شیطان بلورلي، مګر مغرضو خپرونو هڅه کوله دا عیبونه ترې لېرې کړي، او دقومي اتلانو رنگ ورکړي، پدې نوم چې په مقاومت کې یې مهم رول لوبولی، جنګیالیو ته یې روسی وسلې برابرې کړي چې اولسي پاڅون یې دبري تر پراوه رسولی دی. لدې سره سره هېواد دټولټاکنو په تیاریو کې وو، خکه داوولس رایه هر څه ټاکي هېڅوک نشي کولای هغه جنګیالي دوکه کړي کوم چې د اوږدو کلونو راهیسې له دېمن سره ډغرې وهي، د وطن او خپلواکۍ دله منځه وړلو هڅې شندوي، په همدې دوران کې مو دا خبره تر غوړ شوه چې روسان غواړي د (ایلی، آلتای، شوشک، درې ولایتونه تر خپل واک لاندې راوړي، مګر رئیس علي خان په ډاګه اعلان وکړ چې:

- "مونږ به د وطن يوه لويشت خاوره چاته ورنکړو ، او هېچا ته به په دې دريو ولايتونو کې دلاسهڼې اجازه ورنکړو ، او که روسان په شا نشي مونږ دهمدوی پر ضد دجکړې بيا پيلولو ته تيار يو ..."
- هېواد مو يو ځل بيا د روسانو په فتنو او دسيسو کې ډوب شو ، عثمان باتور د شونډو لاندې وويل :
- "دروسانو غوښتنې حد او حدود نلري ...."
- رئيس علي خان خواب ورکړ :
- "نړيوال له مونږ نه دخپلو جکړو دپړهارونو پر ګندېلو مصروف دي .... او ستالين سخت زړی رحم نلري ..."
- "جکړه مو پای ته ورسېدله ، خو ... پايلې ته ونه رسېدله ..."
- رئيس علي خان ، عثمان باتور ته نژدې شو ، وېي ويل :
- "جنرال صيب ! خپل پوخ ته ورشه ... او تياری ونيسه ..."
- پدې ورسېدم چې په سياسي اقق کې څومره وپروونکي خوځښتونه روان دي ، خپلې مېرمنې ته مې وويل :
- "تجمې : بيا دکېې بارولو وخت رارسېدلی دی ... داوړمچي په لور به خو ..."
- په وېره بې چينغه وکړه :
- "هلته نه ځم ... يادونه بې دردوونکې دي ..."
- "خير (کومل) ته به څو ..."
- "هلته هم پخواني تهمنتونه دي چې ما او تاته ستونزې او ناخوالې را ولاړولای شي ..."
- "کاشغر ته دې خوښه ده؟ ..."
- "هو ، درسته ده ..."
- "هلته به له ماشوم سره يوځای ژوند کوې ... او زه به غرونو ته ځم ... ترخې ورځې يوځل بيا راستنېږي ، روسان خپله بيه غواړي ..."

رئیس علي خان له خپلې کورنۍ سره د ولسمشر په ماڼۍ کې ناست دی ، له ماڼۍ بهر شپه آرامه ده ، خلک پخپلو کورونو کې په مرکو اخته دي ، له ټولټاکنو او نوې راتلونکې دورې غږېږي ...

ماڼۍ ته یوه ډله کمونست ځوانان وسله په لاس ورننوتل ، دغدر او خیانت نښانې یې پر خېره او سترگو څرگندې وې :

- "خه غواړئ ..."

- "راځه له مونږ سره ..."

- "زه رئیس یم ... تاسو لکه چې هېر کړم ؟ ..."

- "مونږ پوهېږو ... یا به دروې ، او یا به دې همدلته وژنو ، بله

لاره نشته ..."

شېخ علي خان له سترگو فنا شو ، خلک سره بونگېدل : ولې لکه د پخوا په څېر دجمعي لمانځه ته نه راووځي؟ ولې له هغو ملگرو سره نه لیدل کېږي چې دچینایانو په خلاف مقاومت کې یې ورسره ټینګه ملا تړلې وه ؟ ... دشیخ په هکله دخلکو تر منځ انگازې او مناقشې ډېرې شوې ، مګر ددولت له خوا رسمي بیان خپور شو چې : رئیس علي خان مسکو ته د علاج لپاره تللی دی ! ...

خلک یو ځل بیا له استخباراتي کړو وړو سره مخ شول ... ددې بد نامې ادارې کارمندان یوځل بیا په لارو ، کوڅو ، بازارونو ، کارخانو او کروندو کې خپاره شول ، په هغو دریو ولایتونو کې چې ستالین یې نیول غوښتل دروسي سیاست مخالفینو په نیولو یې پیل وکړ ، پدې دریو ولایتونو (ایلی ، آلتای ، شوشک) دمشهور ترکستاني کمونست ګوند د واکمنۍ فرمان صادر شو ، کله چې روسي قواوې دآلتای نیولو ته راغلې ، عثمان باتور له خپلو سړیو سره څرګند شو ، د روسي قواو مخه یې ونیوله ، جګړه پیل شوه ، روسان هم په سړیو او هم په وسله ډېر وو ، له همدې کبله عثمان باتور د (غوجن) سیمې ته ولاړ ، په لوړو غرونو کې یې سترګونه ونیول ، تر جګړې وروسته منصور درغا ګود ګود راغی ، ورپسې کتل او په ژړا شوم

- "څه وشول؟ ..."

په ترڅه ملنډه بې وويل:

- "په هره جگړه کې يو گران څيز له لاسه ورکوم! ... يوه ورځ مې لاس له لاسه ورکړ، بله ورځ مې مېرمن له لاسه ورکړه ... په آلتای کې مې د آرامۍ په ورځو کې کونډه په نکاح کړه ... نه پوهېږم څه حال به بې وي؟ اوس مې دادی ښۍ پښه په روسي مرد کې ولگېده، سره لدې چې لاتر اوسه مې د روسي مرستو وسله پر اوږه ده، دا څه عجایب وينو پدې خپل عجیب ژوند کې! ... څنگ ته مې ولوېد، زگېروي بې کول، اوبه بې داسې غړپولې لکه په اونیو بې نه وي چټلې، بیا د پښې په پټۍ ولگېد، رغوله بې خاورې او خټې بې ترې پاکولې ...
بیا بې لوېدیځ لور ته دماښام پر مهال دهمسکې خونړۍ لمنې ته کتل، وويل:

- "هر کله چې شفق ته کورم، آخرت رايادېږي ... شفق راته پای او انتها رايادوي ..."

- منصوره! ولې دادومره غمونه؟ ..."

- "کولای شې په همدې شېبه او لدې وروسته نور راته ناکام او مغلوب ووايي ..."

بیا بې دلرغونو ترکستاني سندرو په ويلو پيل وکړ، چه مفهوم بې داسې وو:

(گرانې هسک په ستورو ښکلی دی

مکرجانان دي، غمونو شپېلولی دی

نړۍ غاړه هسکه ده

را روانه سرمسته ده

دغلامانو له ساحله

زبور بې ده ارزانه

خو دا پکې روښانه

کوډاگان او کمونست خاينان وټټېدل ، جنرال باتور خپل تسلط يوځل بيا پر ولايت ټينگ کړ...

په همدې ورځ منصور درغا وځنډل وېي ويل:

"دا مې دکونډې نېکمرغي ده ... نژدې وه ، دوهم ځل بيا کونډه شي ..."

ښار ته ننوتلو با حجابې ښځې راووتې ، غازيان يې په سندرو استقبالول ، نارينه وو دخوشحالۍ غږونه پورته کول ، همدارنگه ماشومانو حماسي ترانې ويلې ... هر کله چې بري ته رسېدلې يو ، زمونږ دملک حقيقي خبره څرگنده شوې ، روڼ ، خوشحاله مخ ، دمسجدونو منارې ، دتکبيرونو او تسبيحونو آوازونه ترې پورته کېږي ، داسې محسوسوم چې نيکونه مو ، لکه : امام بخاري ، امام ترمذي ، البيروني ، فارابي او ابن سينا ، له خپلو غټو پکړيو سره دليارې پر جگړو ځنډو ولاړ دي ، زمونږ جهاد ته هر کلی او مونږ ته ښه راغلاست وايي ...

داسې محسوسوم چې تېرېرم بيا راژوندی شوی ، زړه مې ډاډه دی او روح مې ډېرې هيلې له ځان سره لري ...

(۱۷)

منصور درغا په وېرجن حالت وويل:

"زمونږ مثال دهغه چا دی چې سمندر لاهو کړی وي ... هلته پخپلو مټو د مرگ له نښکرو سره ډغرې وهي ، کوزارونه کوي ، کمزوری کېږي ، له څپو سره لاس او گريوان شي ... بيا ډوب شي ، هلته دسمندر په تل کې په تورو تيارو کې له ژوند سره په غمجن حالت چوپه خوله مخه ښه کوي ... آه ... ای مصطفی حضرت! مونږ همداسې يو ، ايا گمان کوې ، پس له مرگه به موڅوک ياد کړي ؟ ..."

منصور درغا خبرې کولې ، هڅه يې کوله دډوب شوي کس تمثيل وکړي ، زما په څنگ کې ناست وو ، په ټول جدیت يې تسبیح اړولې ، بیا يې پداسې حال کې خپله هماغه وروستی پوښتنه واچوله چې سینه يې الوتله ، لکه په رښتیا چې دسمندر له څپو سره په ډغر وې ... خواب مې ورکړ :

- "له مړه وروسته دیادولو او نه یادولو گټه او تاوان څه دی ؟ ... "

په ټول جدیت يې وویل :

- "دالوی ارزښت لري .... "

- "څه ارزښت لري ؟ .... "

- "که چا یاد نکړو او هېر شولو ، معنا يې داده هغه درنه قضیه چې مونږ هغې لپاره قرباني ورکوو ، مړه شوې ده ... "

اوږدې مې واچولې ومې وبل :

- "سړي مړه کېږي ... قضیه نه مړه کېږي ... "

منصور درغا په ملنډنۍ خدا وویل :

- "خو زه وایم قضیه له اشخاصو سره تړلې وي ... که اشخاص وي قضیه به هم وي او که نه نو قضیه به هم نه وي "

- "خوجه نیاز او جنرال شریف خان شهیدان شول ، دکومل امیر وفات شو ... مونږ نه امیران یو او نه جنرالان ... مگر قضیه لا هماغسې ژوندۍ ده ... "

- "مکر وا اسفاه ! ... مونږ لا اوس هم له طوفاني څپو سره ډغرې وهو ، گمان کوې ساحل ته به ورسېږو ؟ یا به دنجات کښتۍ راشي ؟ او که به په خوفناک تورتل کې په چوپه خوله د مرگ کومي ته ورځو ؟ ... "

تردې دمه (آلتای) زمونږ په لاس کې وو ، عثمان بانور وسلې او مهمات برابرول ، پوځیان يې تیارول ، مجاهدین به له هغو لوریو چې دښمن به پرې تازه قبضه کوله زمونږ خواته را روان وو ، مفلس شوي سوداگر به راسره یوځای کېدل ، همدارنگه هغه شتمن چې نادارو او فقیرانو به ترې

مالونه اخيستي او لوټ کړي وو، او همدارنگه هغه بې وزلي چې بې مزده فقط په يوه خېټه ډوډۍ سختو کارونو ته لکه دسړکونو او اورگاډي پټۍ جوړولو ته په زور بېول کېدل، او هغه علماء چې له رنگ رنگ عذابونو او کړاوونو سره مخ ول، دا ټول مونږ ته راتلل او له مونږ سره ملګري کېدل... عثمان باتور دهمدې ورځې په راتلو پوهېده، روسان داخل په ډېر لوی شمېر راغلي وو، لکه دسره سېلاب په آلتای ورګډ شول، دنړيوالې لويې جګړې وسايل او جنکيالي ورسره وو، جګړه ډېره سخته او خونړۍ وه، آلتای بې ددوهم ځل لپاره بيا ونيو، مونږ يو ځل بيا غرونو او سمخو ته وختو... دا ځل مو "باريکول" دمرکز په توګه غوره کړ، عثمان باتور به ويل:

- "ترمرګ پورې ددښمن مقابله...."

منصور درغا موسکې شو، ويني مې له سر نه بهېدې، زما زخمونه بې پټۍ کول وويل:

- "داسې برېښي چې په تدريجي مرګ وژل کېږو...."

اوسکې مې روانې وې، ومې ويل:

- "په دوهم ژوندون باور نلرې؟..."

منصور دآسمان په سړې چوپټيا مزین شويو لمنو ته وکتل، وويل:

- "زه په دوهم ژوند باور لرم... مګر په آخرت کې ژوند له کينې

پاک وي... د زړه کينه مو په دنيا کې رانه پاته شي... زه له

چينايانو او روسانو سره سخته کينه لرم... که دا کينه رانه ورکه

شي، دژوند حقيقي خوند به مې له لاسه ورکړی وي زه له الله

نه غواړم چې له کينې سره مې را ژوندی کړي... دې ابليسانو

هغه لوی جنايتونه کړي چې دمنلو ندي... آه... مصطفی!...

په ځينو جګړو کې مو مجاهد وروڼه بنديان ددوی لاسونو ته

ولوبدل... ما ته ياد شي... شوبلو پورې بې وتړل!... بيا به

بې دسترګو او غوږونو په نښه ويشتلو پخپل منځ کې مسابقي

کولي... ماته ښه ياد شي!... په ملنډو به بې ويل: وروستی

جنگيالي دوروستي پوځي په کولمو زندۍ کړئ ... او عملاً ټي
زمونږ ځينې علماء دبعضو جنرالانو په کولمو زندۍ کړل ...
ممکنه نده ، دوی بشر ونومول شي ....

دماڼي فشار پر مونږ ډېر سخت تمامېده ، روسانو نوي چينايي حاکم سره
لاس يو کړی وو ، دی هم لکه دهغو په شان کمونست وو ، زمونږ جرړې
ويستل ټي غوښتل ، مونږ به ټي او کين لور ته سترگې غړولې ، خو کوم
دوست او ملگری مونه لیده ...

عثمان باتور آسمان ته کتل او په گوته ټي اشاره کوله :

- "الله له مونږ سره دی ..."

ستړيو ، ستومانه مجاهدينو چې په وينو ککړ ول دتکبير غږونه پورته کړل :

- "الله اکبر ..."

په همدې ورځ منصور درغا راته وويل :

- "جگو دنگوغرونو ته روان يو ، کېدای شي بيا ښارته راشو او

کېدای شي رانشو ، په يوه لنډ چکر څه نظر لرې ؟ زه غواړم له
خپلې مېرمنې ډاډه شم ... ته نه غواړې خپل خوی او مېرمن
ووینې ؟ ..."

په رښتيا ، زه دنجمې او ماشوم چې اوس به غټ شوی وي دليدو سخت
شوقمن وم ، مگر مونږ مجاهدين يو ددښمن تر تعقيب لاندې يو ، که د
دښمن لاسته ولوېږو دحتمي مرگ په معنا ده ، په لور آواز مې ورته وويل :

- "ښار راته داسې ښکاري لکه دمرگ کنده ..."

- "مصطفی : له مرگه وېرېږې ؟ ... راځه چې خو ... يوه خوا بله

خوا به پټېږو ... د روسانو په لاس جوړه شوې نوې دنيا به
وگورو ، په ښار کې به سره بيرغونه ووينو ... او دحزب شعارونه ...
دښار د رثاء او مخه ټي ترانې به واورو ، مصطفی ! ښارونه لکه
بشر داسې دي ، دردېږی او غمېږي ، مترنم اشعار وايي ، او
خپل سر مخ وهي ... ښار ژوندی موجود دی ... بشري موجود
دی ... رښتيا درته وایم ..."

داوړدې لارې سفر مو يې تذکرې او بې له کومې پيژند پانې پيل کړ ، کله د شپږو په جامه او کله بيا د سوداگرو په جامه يوه مړۍ ډوډۍ له خلکو غواړو او کله بيا له جواليانو او مزدورانو سره په کار ورگډ شو ، او کله بيا په مظاهرو کې برخه واخلو چې دکمونيزم په گټه او د ارتجاع او مرتجعينو په خلاف شعارونه ورکوو ! آن چې کله د خاين جنگيالي " شريف خان " ! په لور د تيرو په وېشلو کې هم برخه واخلو ، مگر درېتياوو گوزار به مو نه کاوه ، دلويې گنې گونې په منځ کې به وو ، تيره به مو د سرو لښکرو سرونو ته برابروله ، که روسان وو او که ترکستاني کمونستان ، هر څه گډ وو شوي وو ، په هېواد کې مو عجيب غوښل روان وو ، قرآنکريمونه ، تفاسير ، د حديثو کتابونه ، خصوصاً زمونږ د لوی نيکه امام بخاري کتاب ، او داسې نور د فقهې او توحيد کتابونه ، ډېر زيات شمېر يې پرچې پرچې په لارو او سرکونو پراته وو ، پوځيانو به د ځان گرمولو لپاره اور ورته کړ ...

آخر تر ډېرو سختو سفرونو وروسته هغه کورته ورسېدو چې د منصور درغا مېرمن پکې اوسېدله ، تر ماښام لږ مخکې وو ، منصور لومړی د نووت ... گورم چې په لوړ واز خاندې ، آن چې نژدې په شا پرېوزي ...
 - " مصطفی ! راشه وگوره ... ښځې د حياء پړونۍ غورزولۍ دی ... "

وامې ورېدل چې په ژړا کې ورته وايي :

- " منصوره ! راغلي ؟ ما په مړو کې شمېرلی وې ... "

- " دادې څه اغوستي دی ؟ ! ... "

ورته رانژدې کېدله ، وې ويل :

- " د الله لعنت دې پر سرو شيطانانو وي ، هغوی مې پړونۍ د سرک

په سرڅيرې کړ ... يواځې زمانه ، له ټولو باحجابو سره بې همدا کار وکړ ، بورقه بې رانه وتستوله ، اور بې ورته کړ ... په کيس بې قېچي گډه کړه ، رالڼد بې کړ ، او لستوني بې هم قېچي کړل ، هغوي مونږ لپاره مدنيت او پر مخنگ غواړي ! ... "

په لنډو ، تورو جامو لنډ لستونو چې نژدې تخرگونه ترې ښکارېدل ، لوڅ سر ، دکونډې دا منظر زما د ذهن نه هېرېدونکې تصوير دی ، چې په يوه

وخت کې هم خندوونکی وو او هم ژړوونکی ... او تر ټولو لویه بلا همدا
وي چې په یوه وخت کې دواړه حالته ولري، دژړا هم او د خندا هم! ...
منصور خپله بنځه راوښوله ، وېي ویل:
"دغه نوی ترکستان دادی ..."

بنځه سخته شرمېدله ، سخت ټپي ژړل ، مگر منصور ځانته راټنډې کړه ،
وېي ویل :

"زما گرانې ! مه خفه کېږه ... دلته به ډیره موده نه پاته کېږو ...
هغه لورته به خو چې بنځې هلته دخپلې خوښې اغوندي ... او
په غرونو کې ټوټې شوي قرانکریمونه نه ترسترگو کېږي ، او
څوک نشي کولای بخاري شریف تر پښو لاندې کړي ..."

منصور مې دسبانی لیدنې په هیله پرېښود ، نجمې ته ډېر خوشحاله وم
ماشوم راباندې ډېر گران شوی وو ، کوم چې اوس به منډې وهې ، لویې
به کوي ، پلار به راته وایي ... سبحان الله دې ښکلي خندان ماشوم مې
څومره دزړه په تل کې خای نیولی؟! ...

دښار شپه څومره له خوف او خطر ډکه ده ، خصوصاً تر روسي حکم
لاندې ... تر سهاره پر گرځیدا بندیز دی ، ښار له هغو څیرو ډک دی چې
پخوا پکې نه ول ، بنځې ، نر ، ماشومان ټول نوي وو ، باور وکړه مونږ
تردې مخکې دا نه وو اورېدلي چې روسان او چینایان په دومره لوی
شمېر کې ترکستان ته راروان دي ، په عین وخت کې په سلگونو زره
دترکستان اصلي وگړي دسایبریا په څېر لېرې ځایونو ته لېږدوي ، دوی
په ترکستان کې تاسیسات مارکیتونه او دکروندې مخکې تر لاسه کوي او
خپلوي یې، نویو راغلیو کډوالو ته کورونه ، شرکتونه ، او دفحشاء ځایونه
جوړوي ... دآزادی او دیموکراسۍ ترعنوان لاندې ټول ملک له چینایي
نجونو ډک وو ، په مختلفو ژبو وړو کتابونو ټول کلبونه او سرکونه ډک
کړي وو ، دا کتابونه په ځانگړې توگه زمونږ هېواد لپاره وو ، دې کتابونو
له نړیوال سوسیالستي انقلابه خبرې کولې ، همدارنگه دبرخلیک په ټاکلو
کې دوگړو له ونډې څخه ، داسې اتلان به یې یادول چې مونږ نه وو

اورېدلي، عثمان باتور، خوجه نياز، او رئيس علي خان به يې په بدو نومونو يادول، لکه لار وهونکي، داړه ماران، غله او داسې نور... له ټټاري کډوال "برهان شهيدې" څوک چې درئيس علي خان پر ځای ناست وو، او دکمونستانو او نړيوال انقلاب او د روسانو دېرم او عظمت ترانې يې ويلې، لوی ملي اتل جوړ کړی وو، او د اولس ژغورونکی، دېرمختک مخکښ، د آزاديو پلار او داسې نور القاب يې ورکړي وو!...

دا هغه ښارونه وو چې پخوا ما ليدلي وو او ښه پکې بلدوم، نه يې وگړي هغه پخواني وگړي، نه يې ماشومان هغه پخواني ماشومان وو، او نه يې نيم برېندې، او په جامو کې برېندې ښځې! خپلې ښځې وې!...

آخر هغه لور ته وخوځېدم چې زما مېرمن پکې هستوگنه درلوده... غمجن زړه مې دموړ او زوی ليدو ته له خوشحالي ټوپونه وهل... کله چې دنجمې دمخ تصوير راپه زړه شي، ډېره خوشحالي زړه ته راشي... دروازه مې ورو، ورو وټکوله... دېشو دروند آواز مې تر غوږه شو... کله يې چې دروازه پرانستله، نژدې وو يې هوشه شم...

... "ته څوک يې؟..."

په دواړو غټو سرو سترگو، نري سور مخ، بېر سر ډک وېشتان چې يو نيم سپين تارونه پکې ښکارېدل او غټو برېتونو چې دسوپ څاخکې پرې زورېدو، راوکتل، وبې ويل:

... "ته نه پوهېږې چې زه څوک يم؟ ټول مې پېژني... زه د کارگرانو هغه رئيس يم چې لوی لوی جاگيرداران او پانگوال مې نيولي او دقانون منکولو ته مې سپارلي..."

ښکاره وه چې جاغل انډر وو، سره لدې چې په محلي ژبه غږېده، خو له خبرې، ظاهري شکل، هغه سخت چلن چې پکې وو، دنفرتونو او کرکو له هغو کتنو چې له سترگو يې اورېدلي معلومېده چې پردی دی...

... "ملگرېه! داسې ښکاري چې لاره دې غلطه کړې..."

دایې وویل: نور ېې دروازه وتړله، آه... که کور خبرې کولای شواى،
 څه حقایق به ېې ویلي وای، او ښکاره ده چې دا یو وور ښکېلاک وو...
 په زړه کې مې مېهمه وېره ننوتله، مېرمن اوزوی مې چېرې ولاړل؟...
 باید په سوچ او فکر سره قدم واخلم، که نه نو وبه نیول شم، او که
 زندان ته واچول شوم، بیا به تر عمره پکې پروت یم... له هغې پرېشانی
 سره چې زما پر روح حاکمه وه، او له هغه داخلي پاڅون سره چې زړه
 یې راسوخواه، بیا مې هم له صبر او زغم څخه کار واخیست... په هغه
 پخواني کلي کې چې تقریباً ټول وران شوی وو، په گرځېدو مې پیل
 وکړ، دکلي ځینې یې وزلي خلک مې پېژني، زوی او مېرمن مې هم
 پېژني، هلته یو سپین روبی خپلوان مې په مسجد کې خادم دی، هغه
 نایي هم پېژنم چې دسړک پر غاړه یې دکان دی، هغه مې د زوی طلايي
 وېښتان جوړول، کاش چې یو موټی وېښته ېې ورته ساتلي وي... مگر
 مسجد بند وو، له هغو خلکو چې ما پېژندل یو مې هم ونه موند، نایي ته
 ولاړم، دیوه سړي وېښتان ېې جوړول، په یوه خوا ېې راوکتل چې
 سترگه په سترگه شولو، غوښتل مې په پخوانۍ مینه روغېر ورسره وکړم،
 مگر ډېر ژر ېې سترگې واړولې، او زما راتگ ېې یې ارزښته وباله، داسې
 مې وانگېرل چې نه غواړي له ماسره خبرې وکړي... سوچ مې وکړ...
 اوس څه وکړم؟... درسته ده... نه... دلته دلرگي پر زاړه چوکۍ باید
 کښېنم... څه چې کېږي هغه به کېږي... ومې لیدل چې نایي پخپل کار
 کې تېز شو، آخر ېې خپله اجوره واخیستله، سړی ولاړ، ماته ېې اشاره
 وکړه... مخکې شوم... دتللي سړي پر ځای کښاستم...

- "عبد الحق خانه! څه تېر شول؟..."

پداسې حال کې چې زما په گڼو اوږدو وېښتانو ېې کار شروع کولو وویل:

- "دلته دې څه کول؟... دعثمان باتور کسان چې ونيول شي

سمدستي وژل کېږي، ښار ته څنگه داخل شوې؟ پکار ده ډېر

ژر له ښاره و ووځي، که نه نو ژوند به له لاسه ورکړې..."

دهندارې له مخې مې ليدل چې د خونړي ستالين عكس پردېوال
خړېدلی وو ، له هغه وړوکی بل عكس دملگري! لينن وو ، او تر هغه
وړوکی بل دبرهان شهيد عكس وو ...

په ملنډه مې وويل:

- "ملگريه! څه مو وليدل او څه درباندي تېر شول؟..."

- "ملگري نه يم ... مگر يو نابي يم چې غواړم ژوند وکړم..."

- "نجمه کومې خواته ولاړه؟..."

- "هغه وتښتېدله..."

په حيرانتيا مې وروکتل:

- "ماشوم بې ورسره واخيست ، نوره غيبه شوه ، پوی نه شوم په

کومه خوا ولاړه..."

ځمکه راباندي وگرځېدله ، قپچي بيړني غرونه وباسي ، عصبانيت مې
لازياتوي ، عبدالحق مې په دردونو او ليونۍ غوسه پوی شو ...

- "مصطفی له حکمت نه کار واخله ... مونږ پداسې شرايطو کې

واقع يو چې ترحم نلري او الله نه پېژني..."

په ورو مې وويل:

- "ښځه مې چېرته ولاړه ؟..."

- "داسې ښکاري چې کومل ته تللي وي..."

- "کومل ته ولې ولاړه ؟ ... دا هم که کومل ته روغه رسېدلې وي

... ډېرې کورنۍ هر لورته خورې ورې او پرچې پرچې شوې ...

هېواد ته مو افسانوي لوی لاسونه غځېدلي ، په لوی اکثریت

لوېې کوي، يو پر بل بې گډوي او زبېښي بي ، ښي او کيڼ لور

ته بې کوزاروي ... نه پوهېږم څه ووايم ... څنکه تعبير وکړم ..."

- "دا درته غوره ده چې لدې ولايت نه ولاړ شې ، دا ولايت د

وروستي ځل لپاره دروسانو لاسونو ته لوېدلی دی ..."

- "دا ناممکن دی ..."

دنابې مخ سور شو ، وارخطا شو وبې ويل:

- "مصطفى! غږ دې مه اوچتوه ... ته له هتله او جرمنيانو پياوړي نه ېي ... مونږ يو وړوکی اولس يو چې له هرې خوا بلا ورباندې راتلای شي او وېره ېې له څلورو خواوو کلابندولای شي ..."

ډ وخت مې د عبد الحق تر لاس لاندې تېر کړ ، مخکې له دې چې له دکانه ېې و ووخم زما په سينه ېې دکمونست گوند نښان وڅراوه وېي ويل:

- "دا نښان به دې له ډېرو ستونزو او کړاونو وژغوري ..."

دسينې له سره مې وشکولو ، په قبيچي شويو خورو ورو ويښتانو کې مې وويشت ، لارې مې ورتو کړې او په پښه ورباندې وختم ، له دوکانه و وتلم ... نه پوهېدم ، چې چېرې ولاړ شم ؟

زه په خپل هېواد کې لکه پردی ، خپله خاوره راته پردی برېښي ، دوستان مې په تېښته دي ، ښځه مې د لويو پېښو په تل کې ډوبه شوه ... راځه چې منصور درغا ته ستون شم او شپه له هغه سره وکړم ... کله چې دمنصور کورته ننوتم ، گورم چې په يوه گوټ کې ناست دي مخامخ ورته ښځه ناسته وه ، ددواړو ترمنځ دودۍ ايښې ده چې يوه هم لاس ندی ور وړی ... زما په ناڅاپي ورنگ حيران شول ، منصور په غمجنه راوکتل ، ما ورته کړه :

- "هېڅوک مې ونه موندل ! ..."

سر ېې وخوځاوه ، وېي ويل :

- "هغه او ماشوم به دواړه تللي وي ؟ ..."

- "هو کي ... هېڅوک نه پوهېږي چې په کومه خوا ! ..."

منصور پداسې حال کې چې رنگ ېې الوتی او برېتونه ېې رپېدل وويل :

- "دا ښه کار شوی ..."

زه ېې په مقصد ونه رسېدم ، مگر هغه چې حسرت ېې زړه څيراوه وويل :

- "خبر ېې ؟ ښځه مې له ضايع کېدو او مرکه ژغورل شوېده ، خو

په لويه بيه !! ..."

- "کومه بيه ؟ ..."

- "هغې به روسي بلشويکان مېلمانې کول ... پوی شوې ؟ کورته را ننوتل ... ومې ليدل چې شراب يې څښلي وو ، نېشه ول ، راننوتل ... پوی شوې ؟ زه لکه وېرېدلی موږک پټ شوم چې ومې نه وژني ، هغې ... هغې ... (زما ښځې) لوبې ورسره شروع کړې او ښکلول يې !..."

زما په خاطر يې مېرمنې ته وويل:

- "را وړاندې شه! خبرې وکړه ..."

هغې چې ستونې يې نيول شوی وو ، په لوړ آواز وويل:

- "غوښتل مې ومړم ، خو يې غيرته شوم ... په زوره يې ونيوله د تېښتې او پټېدو ځای مې ونه موند ... يا الله ولې دې ځانته ونه غوښتم! ... چې دهغو لاسونه نه وای راغځېدلي ... منصوره! په ما رحم وکړه ... هغو د ټونو مشرانو او علماوو لونو او مېرمنو سره ورته عملونه کړي دي ... فکر نکوم حقيقت مې ليدلی وي ، همېش په خيال کې يم ، داسې بربښي چې خوب وينم ..."

منصور درغا چې اوښکو يې مخ لوند کړی وو ، مګر د خوفناکو ټوکو زيار يې وېستلو ، و يې ويل:

- "درسته ده ! ... دا شپه به دلته تېره کړو ... سبا به درنه خو ... ته نوره طلاقه يې ... او .... نور نو څه ووايم ؟ او څوک ملامت کړم ؟!..."

بيا يې مخکې ، پورته آسمان او ماته وکتل ... او نور يې په قهقهه او بې خايه خدا گانو پيل وکړ ...

(۱۸)

مونږ پر عمومي سرک روان وو چې منصور درغا دشونډو لاندې وويل:

- "غوښتل مې خپل ژوند ته دپای ټکی کېدم ، مگر فکرې وکړ چې خان وژنه هم بزدلي ده او هم دتېښتې او میدان پرېښودو یوه بڼه ده ، او زموږ دگران دین له اصولو سره هم مخالف کار دی ... مصطفی ! دې وضعې ډېر ودردوله ، چې په یوه وخت کې مو جگړه هم وبایلله ... شرف او عزت هم ... خپل خان راته ډېر کوچنی او سخت مظلوم ښکاره شو ... داسې راته برېښي چې مستقیماً زه پخپله ددې ټولو پېښو مسئولیت پر غاړه لرم ... یوازې زه مسئول یم ، یوازې زه ... همداسې راته ښکاري ...."

منصور دستخې وژونکې مایوسۍ ښکار وو ، پوهېدم چې هغه څومره د روحي مشکل تر فشار لاندې دی ، هر څه یې په نظر کې دهلاکت او نابودۍ خواته روان وو ، لکه جهاد ... دعزت خلک ... کښځي ، منارې ، اسلامي ارزښتونه چې دهغو تر سیوري لاندې یې ټول عمر ژوند کړی وو او داسې نور ... تر ټولو دردوونکې دا وه چې مېرمن یې فاحشه شوې وه . پداسې حال کې چې زما غم او درد ترې کم نه وو ، ومې ويل:

- "ته خائنه له وسې پورته تکلیف ورکوي ... ته لا څوک یې چې پدې سختو شرایطو کې ددې ټولو پېښو مسئولیت پر غاړه ولري؟! ته لاڅوک یې چې له لوېدیځه د روسانو او له ختیځه دچینایانو مخه ډپ کړې؟ منصوره ! ته یو کمزوری فرد یې ... او خپل فرض دې تر سره کړي دي ..."

دزړه له ټل نه یې آهونه وایستل ، دلېرې اوږدې لیارې په لور یې کتل ، وويل:

- "فرض مې؟ فرض به مې تر مرګه پر اوږو وي ... تر هغې چې ژوندی پې باید یوڅه وکړې او کله چې دې مایوسي په فکر کې ځای ونیو، او کار کول پې ګټې دروېرېښدل، په هماغه شېبه دې پدې امانت کې خیانت کړی ...."
- پوی شوم چې دمېرمنې غمیزې ورباندې ډېر ژور اثر کړی چې له هر څه پې زړه ورمات کړی، نو ومې ویل:
- "نېڅې ډېرې دي..."
- دلیونو په خبر پې وځنډل او وویل:
- "زمونږ دهبواد وقار او عزت تر پښو لاندې شو ... نه پوهېږم څنګه به ژوند کوو؟ څنګه به خوراک څښاک او اولاد پالنه کوو؟..."
- له لهرې مو لویه ډله خلک ولیدل چې بیلونه او تېرونه پې په لاسو کې دي، پولیس لاندې باندې کیږي، له یوه لاروي مو وپوښتل:
- "دا خلک څه کوي؟..."
- "کمونستان غواړي مسجد تصرف کړي او د اومو موادو زېرمتون پې کړي ... مګر دمسجد امام اجازه نه ورکوي او مخالفت کوي ... کمونستانو دمسجد امام ونیو مسجد ته په مخامخ ونه کې پې وتړلو، ملنډې پرې وهي لارې ورتو کوي او په لښتو پې وهي ... وینې پې له بدنه روانې دي..."
- ددې خبرې په اوریدو پخپل ځای ودرېدم، منصور وویل:
- "ولې ودرېدې؟..."
- "پکار ده له بلې لارې ولاړ شو..."
- منصور په وېروونکې توګه وځنډل، وویل:
- "ټوپک او کارتوس لرم هېڅ ځواک به مې دتلو لاره ډپ نکړای شي..."
- خپل لښې ټوپک پې تخرګ لاندې پټ نیولی وو، مخکې لدې چې په مقصد پې پوی شم، "کورم چه په منډو دی، مسجد ته د شا له لوري

راتاوېږي ، هلته موضع نيسي او پټېږي ، زه يې څارم چې ورسره ملګری شم ، مګر رانه ورک شو ، پيدا مې نکړ ، په همدې ترڅ کې چې کمونست ځوانان دمسجد امام په تېرو ولي ، خدا ګانې کوي او ملنډې ورباندې وهي ، څو ډزې وشوې چې له امله يې درې کمونستان دامام ترڅنګه پر مخکې ولوېدل ، وينې ترې روانې وې ، مظلوم امام چيغه کړه:

- "الله اکبر ... دا د الله انتقام وو ..."

خلک دمسجد بام ته په کتو شول ، منصور درغا دمسجد پر چټ باندې دګنبڅې او منارې تر منځ ولاړ وو ، ماته يې يوازې سر او ټوپک ښکارېدل ، وامې وربدل چې په لوړ آواز يې وويل:

- "ای ديزو بچيانو !... دا دالله کور دی ... ستاسو پليت قدمونه به پرېنږدم چې وردننه شي ..."

زړه مې په بدن کې ډوب شوی وو ، سختې وېرې نيولې وم ، منصور دمرګ کومې ته نژدې شوی وو ، نه پوهېدم څه وکړم ، ډزو يې دوام وموند ، ډېر شمېر کمونستان ولګېدل ، ځينو پوليسو او حزبي کمونستانو دی وليد او شور يې جوړ کړ:

- "ځان ، ځان ، ځان هلته دی ، مرتجع هاغه دی ..."

ګنبڅه او مناره دمردکيو تر باران لاندې ونيول شوه ، چوپتيا خوره شوه نندارچيان هر لور ته وتښتېدل ، څو دقيقې وروسته دمنصور سر يوځل بيا رابښکاره شو په جګه يې ويل:

- "ای دماوو اولين بچيانو ! دا دالله کور دی ، څو ژوندی يم رانه به داخل نشی ..."

دډزو تبادله له سره پيل شوه ، يو شمېر نور کمونستان هم پر مخکې ولوېدل ، ځينو يې لاسي بمونه اچول ... دمسجد له سره لوڅرې پورته شوې ، چاودنې روانې وې ، منصور به هرو مرو شهيد شوی وي لږ وروسته به مړسندوی پوځ هم راشي ، هغه پر بابلي جګړه ښکېل شو ، نه پوهېږم چې يې دا کار وکړ ؟ کمونستانو په سلګونو مسجدونه قبضه کړي دي ، دده مقاومت به دلته دتړاڅه واقعيت په بدلون کې څه ونډه ولري؟! پر

عمومي سرک ولاړو خلکو په سترگو کې مې خوښي محسوسوله ، پر هغه سړي وياړېدل چې دمنارې تر شا ولاړ او دالله له کوره دفاع کوي ، په څو دقيقو کې بيا خلک ډېر شول ، نندارچيانو پر کمونستانو دتيرو ، ډبرو گوزارونه پيل کړل ، دالله دکور په حمايت کې وړوکی غونډې انقلاب او پاڅون شروع شو ...

کمونستانو يې له تېستې بله لاره ونه موندله ، منصور د منارې څنډې ته ودرېد او په لوړ غږ يې وويل:

"الله اکبر ... الله اکبر ... الصلاة جامعة ... الصلاة جامعة..."

(لمانځه ته راشئ ... لمانځه ته راشئ ...)

• ددې وزلو مظلومانو له سترگو اوښکې روانې وې ، گورم چې په ونه تړل شوی امام له پړو خوشې شوی ، خپلې جامې اغوندي ، داوبو لور ته روان دی چې اودس وکړي ، منصور دمېر وځواته راغی ويې ويل:

"ای ورونو! ... کېدای شی دامي دژوند وروستی لمونځ وي ...

تاسو به دالله کور بې دفاع نه پرېږدئ ... له هر څپک به دفاع

کوئ ... دا هره تېره او ډبره چې پکې ده ... دلوی مفهوم

ترجماني کوي ... دلوي الهي مفهوم او کلام ترجماني چې په

'سلگونو کلونه بې د عقيدې تر سيوري لاندې پاتې شوي يو ...

راځئ چې الله ته دوه رکعت له مونځ وکړو ..."

دوژل شويو ، ژوبل شويو او تېنېدليو کمونستانو وسلې دځينو مسلمانانو

لاسونو ته ورغلې وې ، ماته هم اوتومات ماشينداره له يوه اندازه مرميو

سره لاسته راغلې وه ، له لېرې مې وليدل چې دروسي نېان درلودنکي

شولې او گاډي راروان دي ، مسجد او د مسجد خلک بې تر اور لاندې

وښول ، د کمونستانو او مسلمانو مبارزينو تر منځ نا انډوله جگړه پيل شوه ،

له خان سره مې وويل:

"عثمان باتور مې هلته په "باريکول" کې انتظار باسي ، پکار ده خان

وناسم ، دمنصور درغا په لټه کې شوم ، گورم چې دمسجد په دروازه کې

پروت دی ، ټوپک يې په ښي لاس کې دی او کين لاس يې تر څنگ دوينو ډنډو کي کې ډوب دی ... ورنژدې شوم ... روح يې الله ته سپارلې وو ... شاوخوا نور هم ډېر پراته وو چې په وژونکيو مرميو لگېدلي وو ، دمسجد امام هم يوله پرتو خلکو څخه وو ، سپينه ږيره يې په وينو سره وه ... ډېر ژر د وتلو او سفر په تکل کې شوم ... هغه - رحمه الله - پدې عقیده وو چې ترمرگه مسئوليت لري ...

هغه خپلې موخې ته ورسېد ، دمسجد په پاڅه خاوره شهيد شو ، خاينان يې په رڼا ورځ دهغو په مرکز کې مردار کړل ، شاوخوا خلک يې له ځان سره وخوځول ، هغه يقيناً په نيکمرغي له دنيا ولاړ ...

تر کومل پورې ټوله لار له خطرونو ډکه وه ، خلکو دمسجد له پېښې ، د روسانو له خيانتونو او له تش په نامه انتخاباتو خبرې او حکايتونه کول ، هغه انتخابات چې له ټولو درغليو سره سره د اولس په گټه تمام شول ، خو له زوره يې کار واخيست ، ترور او اختطاف ته يې شروع وکړه ، خلک يې زندان ته واچول ، اولس پدې ټولو پوهېده ، ورځپاڼې او جرايد ټول له درواغو ډک وو ، دا وضعه له هېچا پټه نه وه ، دلمانځنې کومې غونډې چې کېدې ، خوله ورو دولتي خطيبانو چې څه ويل ، پر ديوالونو ليکل شويو شعارونو ، دا ټول دهغه چل او دوکې ښکارندوی وو چې دروسي اوچينايي کمونستانو له خوا برابر شوي او جوړ شوي وو ...

د(ايلي ، آلتای ، شوشک) درې ولايتونه دکمونستانو تر ولکې لاندې راغلل ، پاتې نور اوه ولايتونه چې کمونست (برهان شهيد) پرې واکمني کوله ، دې وطن پلورونکي خاين د شرقي ترکستان پيوستون له چينايي کمونست رژيم سره اعلان کړل چې ددې په اورېدو سره به خلکو کې وېره ترهه خوره شوه ، په هر کور کې دمانم ټټر وغورېد او ټول خلک دوېروونکي ، تور او خونړئ مستقبل په وېر کې ډوب شول ... دکمونست چينايي پوځ په بيا راتلو خلک پدې فکر شول چې دابه روسانو ته دلا زور زياتي فرصت په لاس ورکړي ، پخواني بورژوونکي يادونه يې لا په سر

اوډهن کې وو چې د مستقبل وېرې هم ونيول ، بايد هم وېرېدلې وای ،
 خکه دوه د اړونکيو لېوانو يو بل ته سره لاسونه ورکړي وو...
 مجاهدينو فيصله وکړه چې جهاد به د عثمان باتور تر مشرۍ لاندې جاري
 ساتي او يو پلاوی به د پخواني اولسمشر مرستيال (محمد امين بغرا) تر
 مشرۍ لاندې بهرنۍ نړۍ ته استوي چې دچينايي او روسي کمونستانو
 ظلمونه دنړيوالو غوږونو ته ورسوي او مرستې ترې وغواړي ، پلاوی په
 (۱۹۴۸/۱۲/۱۲م) تاريخ روان شو ، دخوځېدلي پلاوي څلورمه برخه هم
 کشمير پورې روغ ونه رسېدل ، په سلو کې (۷۵) يې دلارې په اوږدو کې
 په شهادت رسېدلي وو ، چې ځيني يې د سرحدي سيمو په خونړيو جگړو
 کې او ځيني نور يې د ولوېږې او يخنۍ له امله په حق رسېدلي وو ،
 دځينو ژوندي پاته کسانو ، لاسونو ، پښو او گوټو په واورو کې دکنگل
 کېدو له وجې کار پرې ايښي وو ، خکه دې سفر دوه مياشتې وخت نيولی
 وو ، په اوږدو کې يې له لوړو غرونو ، واورينو لارو او لويو سيندونو اوښتي
 وو ، دنابلدي او مستقيمي لارې دنه موجوديت په وجه له پنځو سيندونو
 دوه سوه ځله تېر راتېر شوي وو ، دلورو غرونو په هغو څوکو هم اوښتي وو
 چې اکسيجن پکې ډېر کم وو او له امله يې له پوزې وينو دارې وهلې ،
 په آخره کې ډېر کم شمېر دکشمير پلازمېنې (سرېنگر) ته ورسېدل ... دا
 اوږد او ستونزمن سفر زمونږ د اولس يې مثاله کړاو انځوروي ، هغه کړاو
 چې زمونږ مسلمانو خلکو ددين ساتنې او خپلواکۍ په لار کې وگاله ...
 مگر ما په کومل کې هم نجمه او ماشوم ونه موندل! ... کومل دهنې
 کندې په څېر راته وېرېښد چې يې له غمونو ، دردونو ، ترڅو يادونو ، نور
 څه پکې نه وو ، خلک د وېرې او تېښتې په حال کې وو ، ډېرې کورنۍ
 غرونو او سرحدونو ته تللي وې ، چې دچينايانو له ظلمونو ځانونه
 خوندي کړي... ما دباريکول لاره ونيوله ، هلته عثمان باتور له شلو زرو
 مجاهدينو سره اوسېده په خوړو ورو دنگو غرونو کې دمجاهدينو مرکزنه
 وو ، دادی زه يوازې ستون شوم ، منصور درغا مې دمسجد په دره په
 ابدي خوب ويده پرېښود ، چې خپل وروستی تم ځای پخپلو پاکو وينو

خړوب کاندې، په رښتيا هغه د لوی سره لښکر په وړاندې په ډېره مېړانه وځنګېد او لويه قرباني يې ورکړه ....

هو کې ، په گران هېواد کې داوږده او ستونزمن سفر نه وروسته دلومړي خل لپاره څه ناڅه ډاډينه محسوسوم ، دغرونو ډډې خوښي او سکون رابخښي ، دلته پاکه خوږه هوا تنفس کوم ، او د زړه له تل نه لوی الله ته په دعا او تسبیح ویلو اخته یم ، په نوي غنیمت شوي وسله تمرین کوو ، هغه وسله چې خپل موثریت يې په نړیواله جګړه کې ثابت کړ او دنړۍ اندول يې بدل کړ ، مګر بیا هم لاسي سپکه وسله ده ، چې ددښمن له مرګنیو وسلو لکه شوبلو او جازونو سره هېڅ سمون نه خوري ...

خومره ډېر دنجمې لیدو ته لېوال وم؟! ... دخپل گران خوی لیدو ته چې اوس به غټ شوی وي ، کاش ورسره وای ، خبرې موکولای ، نخښه ویشتل مې وربودلای ، آه ... زما بې وسه زړګیه ! ما دکافي لوی مټ کټلی وې چې ددوستانو او خوږمنو یادونه به دې ونه رپوي ، دمينې او خوږو ورځو خاطر ته به سرتیت نکړې مګر اي زړګیه ! ته هم وينه او غوښه يې ، زما گناه څه ده؟! او ستا گناه څه ده!؟ ...

زه ډېر وړاندې نظر اچوم ، دآسمان لمنو ته گورم ، په ملیونونو انسانان ذهن ته راولم چې په کروندو ، ځنګلونو ، څر ځایونو ، فابریکو او پوځي مرکزونو کې په کارونو بوخت دي ، او دهغو ترمنځه خپل یوازینی زوی لتوم ... زویه ته به چېرته يې ؟ اوبښکې مې وبهېرې ، زړګی مې چې دژوند په اړدو کې له سختو ناخوالو نور څه ندي لیدلي ، په چاود راغلی ... هر کله چې کوم ماشوم وينم ، په ډېره مینه ورته گورم ، نکلوم يې ، آن تر ډېره يې څارم ، کله خو ورپسې روان شم ، او ځیني تازه مېوې ورکړم ... او له هغه نه د واړه زلمي چې نیاز مصطفی مراد حضرت نومېږي پوښتم ، اودنجمې پوښتنه ترې کوم ... آه ... زما زړګیه ! ستا خیالونه او یادونه مې دردوي ، پخوانۍ مینه مې ډېر دردوي ، هغه سرکښه مینه چې واورو سره نکړه ، دژوند کړاوونو لاندې نکړه ، او خونړیو جګړو محوه نکړای شوه هماغه مینه مې په زړه اور لکوي ...

عثمان باتور ساده سړی نه وو چې له پېښو او پايلو يې بې خبره وي ، هغه خپرک ، اتل مشر وو ، پدې پوهېده چې لډه سره شل زره کسيز پوځ دملیونونو چينايانو مخې ته نشي ټينګېدلای او نه دروسانو سور سېلاب په مخ کې ودرېدلای شي، مګر هغه څو مهم هدفونه درلودل ، تر ټولو لوی هدف يې داوو چې جهاد بايد ژوندی پاتې شي ، نور شاوخوا مظلوم اولسونه ددوی دجهاد غږ په دوامداره توګه واوري، چې دا به لوی پاڅون ته لاره هواره کړي ، پدې توګه به د ښکېلاکګرو ترپېښو لاندې مخکې سره تېی شي ، او همدارنګه دجهاد دوام به ټوله نړۍ وپښه او دمظلومو اولسونو مرستې ته وهڅوي ... او تر ټولو مهمه داوه چې غلامی ته تسليمېدل دعثمان باتور او دهغه دملګرو په ذهنونو کې کله هم نه وه ګرځېدلې ، هغه به هر وخت په هر مناسبت کې دا ويل:

- "زمونږ تقدير به همداسې وي ... او دا هم راته ليکل شوي چې څو ژوندي يو ، وسله به نه غورزوو ، شهادت تردې ډېر ښه دی چې دچينايانو يا روسي کمونستانو تر ولکې لاندې ژوند وکړو ... الله اکبر ، ولا حول ولا قوه الا بالله ..."

چينايي ښکېلاکګرو له مجاهدينو وېره احساس کړه ، چينايي حکومت دخپلو ځايينو مزدورانو يو پلاوی د (احمد تايجي) او (نظر افندي) په مشرۍ (باريکول) ته ولېږه چې خپل مجاهد وطنوال دحکومت پر خلاف له پاڅون نه منع کړي او ترې وغواړي دهبواد پلازمېنې "اورمچي" ته راشي او خپلې غوښتنې له چينايي مسئولينو سره مطرح کړي. عثمان باتور وويل:

- "اورمچي ته دجهاد دمشرانو تلل ډېرې خطرناکې پايلې لرلای شي... هوکې ... مونږ پر کمونستانو باور نشو کولای ، ورور (قانونبای او شاه مردان) دې ورشي ، او زمونږ غوښتنې دې ور واوروي ... او هغه به دې توګه دي : زمونږ خپلواکي دې باوري کړاي شي ، مونږ دې خپلو نظرياتو او عباداتو ته آزاد پرېښودل شو ... له نيولو او زنداني کولو مو لاس واخلي ... زمونږ

دشخصي شتمنيو مصادره دې بنده شي ، او زموږ اولس دې پرېښودل شي چې خپل برخليک دنورو له لاسوهنې پرته پخپله وټاکي ..."

جنرال عثمان باتور داسې نه وو چې ددښمنانو په مکر ، چل او دوکه نه پوهېده او له پلانونو خبر نه وو ، له همدې امله موږ شپه او ورځ جگړې لپاره په تياريو بوخت وو ، اورمچي ته تللي پلاوی يې له کومې لاسته راوړنې ستون شو ، زه له جنرال سره په يوه وره او لنډه ليدنه کتنه چې د غره له څو سټرونو يې لرله مل ووم. وامي ورېدل چې دشونډو لاندې يې ويل:

- "پر اندلس دې سلام وي ..."

- "دالله اراده به همداسې وه ..."

- "ډېر فکر او سوچ پدې کې کوم چې بشريت ولې په سوله ، آرامۍ او سوکالۍ کې ژوند نه کوي؟! ..."

عثمان باتور غمجنه غوندې خندا وکړه ، ويې ويل:

- "دچينايانو خپله ځمکه پراخه ده ... انسانان پکې دومره ډېر

دي لکه مېريان ... هغوی ولې زموږ د خاورې خوبونه وينې؟

دانگرېزانو او جاپانيانو له خوا ورپېښ شوي دردونه او رنځونه

بي هېر کړل؟ ... انسان هېڅکله عبرت نه اخلي! ..."

له لږې چوپټيا وروسته يې بيا وويل:

- "دقرآن له تعليماتو مو دا زده کړي چې : يا به آزاد ژوند کوو ،

او يا به له عزت او عقيدې نه ددفاع په لار کې تر مرگ پورې

جنگېږو ..."

بيا يې مخکې پرېښه وډېرله ، وويل:

- "ژوندون پدې دنيا کې لنډ مهاله او بې ارزښته دی ... دآخرت

ژوند څومره ښکلی او خوندور دی ، له همدې وجې الله تعالی

دآخرت ژوند يونلپاتې ژوند گرځولی دی ، هغو هيوادونو او

وگړو ته يې تعجب کوم چې ددې لنډ مهالې دنيا دې ارزښته

مال او متاع دلاسته راوړلو لپاره يو دېل سره منگولې لگوي ، او
وينې تويوي! ... له همدې امله دالله په لپاره کې مرگ راته
بنکلی ژوند ښکاري ..."

هغه په ښکلې ډېره او برېتانو لاس راکارېلو ، شاوخوا ته يې وکتل او وويل :
- "په الله ايمان لرم ... نړيوالو دالله له عبادت نه مخ گرځولي او
استعماري زور او ځواک ته يې سر ټيټ کړی ... دادمريانو او
غلامانو دنيا ده ... هغو چې په برلين کې ماتې خوړلې او هغو
چې په لندن ، پاريس او امريکا کې سوبه کړې ، ټول غلامان او
مريان دي..."

(۱۹)

زمونږ په چاپېريال کې هر څه په توندۍ سره دتغیر او تبدیل په حال کې وو ، وگړو ، دريځونو ، وسلو ، اقتصاد ، سياست ، دنړۍ نقشي او داسې نورو... د ادلون بدلون په ډگر گړندي گامونه وهل ... او همدارنگه زمونږ ډېرو اولادونو دماڼي له امله خپل شخصيتونه بايللي وو ، په نويو اصطلاحاتو يې ژبې ماتولې ، تازه راوتلي شعارونه يې زمزمه کول ، جنوکي ، يالهي ... سرکونو ته مخ لوڅې راوتلې ، د اخلاقي انحرافاتو، پرېوتو کارونو طوفاني څپو هرڅه دتمدن او پرمختگ په نوم دتباهي او بربادۍ په لور وړل ، آيا شونې نه وه چې انساني ټولنه دآزادۍ له تروړل کېدو پرته او په فحشاوو له روږدي کېدو پرته دپرمختگ لوړ مقام ته ورسېږي؟! آيا د علم او فن لپاره کافر کېدل اړين دي؟! ولې تمدن او پرمختگ له آزادۍ او عدالت سره غاړه په غاړه نه درومي؟! ولې نړيوال دټول کيانات په خالق دایمان په درلودلو ، لاس په لاس ژوند نه کوي؟! دښځو له بربنېدو او فاحشو دزياتېدو بغير ولې ترقي نه راځي؟! ولې اولسونه يې لدې چې يو پر بل دبرلاسي زيار وباسي ددوستۍ لاسونه نه ورکوي؟! پدې ورځو کې مې چې څه وليدل ، ټول راته دشیطان کره وړه برېښي ... ما به ملگرو ته همېش ويل: غيرت ، عفت او پاکي ټوله دغرونو سرونو ته راټوله شوې ... او کله به مې چې په الله او دين مين جنرال عثمان بانور ته کتل ، دسلف صالح له پاتې شونو به راته ښکارېده ، پدې سړي کې لرغوني نايابه لوړ اسلامي ارزښتونه او معيارونه راټول شوي وو... په زړه کې به مې ورته له ډېرې مينې کلک هوډ وکړ چې زه به تر مرگه ورسره يم ...

له چينايانو سره مو چې په نويو وسلو سمبال ول ، خونړۍ جگړې وکړې ، په ځينو جگړو کې بری هم زمونږ په برخه شو ، مگر آيا دا بری څه آسانه کار وو؟ نه هېڅکله نه... دغليم مرستندويه کاروانونه يې شمېره زيات ول ،

او زموږ مجاهدين ورځ تر ورځې کمېدل ، زموږ بری په الهي فضل
زموږ دې مثال له قربانيو او اتلوليو ټمره کېدای شوه او بس ، عثمان باتور
دشوندو لاندې وويل:

- "زموږ مجاهدين پر مخکې کوي ، او د شهادت په لور خښي ..."

- محترم جنرال صېب ! هغو خپل مسئوليت ښه پېژندلی ..."

- "مصطفیٰ حضرت له دجکرو د تاريخ کوم زرېن بابونه چې دوی
پخپلو وينو ليکلي ، له به دتاريخ نه هېرېدونکي جگړې او بابونه
وي ، پدې وروستيو کې دجگړې له لومړيو کرښو اطلاع راغلې
ده چې دښمن د يو لړ پراخو عملياتو تياری نيسي ..."

خو روځې لاتېرې نه وې چې دعثمان باتور له وړاندوينې سره سم په
ناڅاپي توگه دچينايانو له لوی لښکر سره چې په درنو وسلو سمبال ول
مخامخ شول ، خونړۍ جگړې مو ترمنځ پېښې شوې چې پوره درې
مياشتې يې دوام وکړ ، آخر دې فيصلې ته ورسېدو چې دافرادو راټولولو
او خان تيارولو لپاره به چينايي ولايت "شينهای" ته شاتگ وکړو ، هلته به
مرکزونه پرانيزو او پر کمونستانو به له هغه ځايه بريدونه تر سره کوو ، مگر
(شينهای) ته درسېدو لاره ډېره ستونزمنه وه ، مرگ راته په هر لوري
مورچه نيولې وه ، کفارو زموږ دماڼي شېبې شمېرلې ، دښمن له هرې خوا
نه کلاند کړي وو ، دلسو زرو (۱۰،۰۰۰) نه زيات پوځيان د (آن سې شا) له
ښار نه چې د (گانزو) ولايت پورې تړلی وو ، زموږ لورته خوځېدلي وو ،
دماڼي او نابودۍ احساس راباندې غالب شوی وو ، داسې معلومېدله چې
پخپله خانونه دمرگ کومي ته ورنژدې کوو ، آخر د(شينهای) مربوط ښار
گوتي (ماخای) ته ورسېدو ، دا نولس سوه پنځوسم (۱۹۵۰) ميلادي کال
داگست مياشت وه ... غوښتل مو پدې ځای کې لږه دمه وکړو ، او
دآرامۍ ساه واخلو ، زه دلته دنجمې او خپل زوی په لټه کې شوم ، زما
ارمان دا وو چې هغه دواړه له شهادت نه مخکې يو ځل ووينم ... کېدای
شي ځينې خلک فکر وکړي پدې سختو او ناسمو شرايطو کې دا يو وور او
بې ارزښته آرمان دی ، او ځينې نور مې شايد په خان غوښتنه او خپل

پالنه تورن کړي ، پدې حالاتو کې چې اسلامي ملک مود له منځه تلو په حال کې دی او دی دښځې او بچي په فکر او غم کې ! خوزه دخلکو لدې خبرو نه وېرېږم ، ځکه په ټول ژوند کې له خان او نورو سره رښتونی وم ، زه هم انسان یم ، اوسکې هم سترگو ته خپلې لارې پېژني ، او همدارنگه غم او خفګان ته هم دزړونو لارې ور معلومې دي ...

دچینایانو له خوانه زمونږ تعقیب او څارنه لا هماغسې روانه وه ، په زرګونو نور پوځیان د (ګانزو) ولایت پورې اړوند ښار ګوتې (دون خان) له خوانه زمونږ په لور راڅو خېدلي وو ... همدارنگه په زرګونو تنه نور له چین سره دسرحدي ترکستاني ښار (شر خلق) له لوري هم را روان ول ...

عثمان باتور وویل :

- "ای عزیزانوا! ای مېړنیو چې شهادت ته مو پر ژوند ترجیح ورکړی ! نن شپه دښمن د (ماڅای) پر ښار لوی برید کوي ، ای د الحاد دعصر شهیدانوا! سړیخورو لیوانو ټولې لارې تړلي دي... تاسو ګورئ چې ټول وطن سرو بیرغونو نیولی دی ...

هره ورځ قصابان یوه ډله انسانان لکه رڼه دحلالولو لپاره په مخه کوي ... هغوي د رمي او بشر ترمنځ توپیر نکوی ... وروڼو ! له (باریکول) نه تردې ځایه مو چې کومه ستونزمنه لاره وهلې ده دا ټوله لار دشهیدانو په پاکو وینو سره ده ، آه ... څومره اوږده او سخته لاره وه ! ډېرې میندې ماشومان او ښادګان ، کورونو پرېښودو ته اړشوي ، مونږ لټوي او یا هم خپل خپلوان ... د اورمچي راډیو شپه او ورځ کمونستي سرې ترانې خپروي ، او دآسمان لمنې یې په الحادي مفاهیمو زهرجنې کړې دي ، او زمونږ دڅاورې بچیان یا دفحشاوو په تالارونو کې زندانیان دي ، او یا هم لېرې سرحدي سیمو ته تبعید شوي او شړل شوي ، او یا هم د دار تر ستنې لاندې دمرګ په انتظار شپې اړوي او پخپل غمجن کمزوري آواز له الله نه مرسته غواړي ، لدې ژوندیو

شهيدانو نه هغه ډېر نیکمرغه دي چې مخامخ په جگړه کې
شهيدان کېږي ...

ورونو! دجگړې ډگر ته به درومو ښايي ټول شهيدان شو ... خو
که څوک له تاسو نه ژوندی پاته شو ، بايد زمونږ د برحقې
مبارزې او رښتوني جهاد چې اوږده کلونه يې دوام وکړ ټولې
تاريخي حماسې څلورو خواوو ته په ژور خوب ویدو مسلمانانو ته
ورسوي ، د عربو ، پاکستان ، هند ، او افغانستان مسلمانانو ته
ووايست چې دوهم اندلس دالله او د بشريت د دښمنانو تر
ستونې تېر شو! ... څوک پوهېږي؟ ښايي مسلمانان يوه ورځ له
خوبه راويښ شي ، په يوه صف سره راټول شي ، د (لا اله الا
الله محمد رسول الله) تر بيرغ لاندې د همت ملاوې وټري ، له
کفر سره درنې جگړې پيل کړي ، پر الله تعالى غيږت وکړي ، په
دين ، مقدساتو او په مظلومو مسلمانانو غيږت او ننگ وکړي ...
او دا هم زما لخوا دنړۍ د مسلمانانو غوږونو ته ورسوئ چې
ددښمن په ويناوو او تبليغاتو باور مکوئ ، او د هغوی په تاريخ ،
فلسفه او دعوت مه دوکه کېږئ ، د هغوی ټولې خبرې درواغ
دي ترهغې چې خپل دين درباندي ونه مني نه مو پرېږدي ...
عثمان باتور آسمان ته وکتل ... مخ په قبلي شو ، او لمانځه ته يې وبللو ...
سبا ته له هر لوري دښمن پر مونږ يرغل راوړ ...

درنه جگړه پيل شوه ... پخپل ټول توان او وسايلو په جگړه ښکېل شولو ،
خو هرڅه مو ختم شول ... جنرال عثمان باتور ددښمن لاسته ولوېد ...
ماله جگې غونډۍ ورته کتل ، هسکه غاړه روان وو ، کمونستانو هغه له
لستونو ، پټکي او څادر نه راښکلو ، خو هغه آرام او غلی وو په سپکه
سترگه او حقارت يې دښمنانو ته کتل ... له مجاهدينو چې څوک ژوندي
پاتې وو، هر لوري ته خواره شول ، هر يوه سرحد خوا ته دخان رسولو
کوښښ کاوه ، چې کشمير ته واوړي ، د (۱۹۵۱) م کال داپرېل په (۲۴)
جنرال عثمان باتور د اعدام ډگر ته يووړل شو ، اونوي زړه (۹۰۰۰۰)

ترکستانيان او چينايان د اعدام نندارې لپاره په زور او جبر سره صحنې ته ولېږدول شول ، چې د لوی اتل پای وويني ، پدې توگه د جهاد لوی اتل جنرال عثمان باتور د شهادت لوړ مقام ته ورسېد...

دندار چيانو په ډله کې مې خان وهلی وو، دې لپاره چې څوک مې ونه پېژني (د دون خان) د ښار د ملېشو جامې مې په ځان کړې وې، شهيد جنرال ته مې کتل ، بې ځايه مې خندل ، له سترگو مې او ښکې روانې وې لکه ليونو مې چينې وهلې: "ژوندی دې وي عدالت"

زړه مې په تکه توره وژونکې شپه د سفر په لاره دروانېدو اراده وکړه ... له دوزخه د تېښتې په لاره! ... له ډېرو دردونکو شپو وروسته د کشمير سرحد ته ورسېدم . هله مې خپل ملگري وموندل ، له شلو زرو مجاهدينو نه يوازې درې سوه پاتې وو ، ځکه دلارې په اوږدو کې د دښمن له برېدونو سره مخ شوي وو ، او په جگړو اوښتي وو ، لکه د (تبت) په خاوره کې د (سينکرس او کوساو) جگړه چې دښمن ته هم پکې لوی زيانونه ور اړول شوي وو... آخر کشمير ته ورسېدو چې شمېر مو درې سوه تنو ته رسېده ، اکثره ښځې او ماشومان ول ، چې پلرونه يې په جگړو کې شهيدان شوي وو ...

کله چې د کشمير پلازمېنې (سرينگر) ته ورسېدو ، د ترکستاني مهاجرينو ډلې زمونږ ليدو او استقبال ته راغلې ... ټولو يو او بل سره په غېږ کې ونيول ... خوب ته سخت اړين وم ... چې نور مې خان نشو ټينگولای ... بې ارادې په خوب تللی وم ... پوی نه شوم څومره وخت راباندې تېر شوی وو ، خود لمر له ډوبېدو لږ مخکې زړه سواندو ، پستو لاسونو په ورو غوندې وڅوڅوله ... سترگې مې پرانستلې ... يا الهي ! زه په وينه يم او که په خوب کې؟ دا خو نجمه ده ، د کشميريانو شاته جامې بې اچولې وې .... د سترگو تور زوی (نياز) هم ورسره ولاړ وو ... زه بې ښه پېژنم ... سره لدې چې دلمر تودوخي او وړانگو بې د پوستکي رنگ بدل کړی ، هغه چې پخوا سور سپين وو ، اوس غنم رنگ وو ... د ماشوم په ښکولو ولگېدم ، سر او مخ مې ښکل کړل ، د نجمې پر مخ مې لاس راښکلو ،

سترگې مې له اوبښکو ډکې شوې ، ستونۍ مې بند شو ، غاړه مې وپرسېدله ، دخبرو خواک راکې نه وو ، نجمې هم لکه ما غوندې خپلې اوبښکې او سلکې نه شوې بندولای ، هنې زه خپله غېږه کې کلک نيولې وم ، ماشوم راته دواړه لاسونه په غاړه کې اچولي وو ...

"مصطفی ! گمان مې نه کاوه په ژوندون بې سره وگورو! ..."

دېوداتوب واورې دې پر سر پرېوتې دي ... مخ دې د دردونو او کړاوونو گونځو نيولې دی ، داسې برېښي گویا سل کاله مو پر بهلنه تېر شوې وې ...

ماشوم مې ښکل کړ ، په نيولي او رپېدلې غږ مې وويل :

"خومره دردوونکې ده ، چې زه را وتښتېدم او خپل مسلمان

زنداني اولس مې دسرحد شاته پرېښود ، او چينايي او روسي

وحشيان بې پخپلو کې سره وېشي؟! ..."

نجمه چې زما په ليدو خوشحاله او د اولس له غمه بې رنگ ژېړ وو ، وويل :

"زما خوښه داده چې نور ديبټ الله په لور مخه کړو ... هلته به

په مکه مکرمه يا مدينه منوره کې پاتې ژوند تېر کړو ..."

تر شا پاتې شويو تيارو هسکو ته مې نظر واچولو ... دټول ژوند ملگری

منصور درغا راپه زړه شو ، چې دالله په کور کې په شهادت را نه بېل شو ،

ددرانه مشر حاجي خوجه نیاز او جنرال شريف خان په شمول هغه ټول

مؤمن وروڼه راپه زړه شول چې په نورو زندانونو کې بې له الله سره کړې

وعده تر سره کړه ، بيا هغه سپېڅلي شهيدان چې له عثمان باتور سره بې

څنگ په څنگ جهاد وکړ او سروڼه بې قربان کړل ، او بيا مې دعثمان

باتور داعېدام زړه ځيرونکې صحنه راپه زړه شوه ... دښونډو لاندې مې

وويل :

"ډېر ژر به ديبټ الله په لوري وخوځېږو ... ښايي د زمزم داوبو

څاڅکي خپل شوی او مړ ژواندی روح بېر ته تازه او راژوندی

کړي ... دحج ورځې راپه زړه کوم ، او خيال وينم چې په

عرفات کې دجبل رحمت په غره دحاجيانو تر منځ په جگ

خای ولاړ يم ، په چين او روسيه کې داوسپنيزو دېوالونو تر شا
 د زنداني مسلمانانو د آزادۍ زيری ورکوم ... او بيا خان د هغو
 مليونونو مسلمانانو په منظمو صفونو کې وينم چې کفنونه يې تر
 ملا دي ، د توحيد تر بيرغ لاندې راټول شوي ، د کفارو له
 منگولو نه د مليونونو زنداني او مظلومو مسلمانانو د خلاصون په
 اراده په خپاندو ډلو د تکبير له نارو سره روان دي .

"دامې دروند قصه وه"

- نجيب گيلاني -

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library